

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota III 413655

Inventar 806784

— 099.3
2360

BD 125633

51/97

CODICELE PRIBEAGULUI GHEORGHE ȘTEFAN, VOEVODUL MOLDOVEI.

Studiu și transcriere

de

N. DRĂGANU

I. Descrierea manuscrisului.

În posesiunea Bibliotecii Centrale Arhiepiscopale din Blaj se află un manuscris de deosebită importanță care mi-a fost accesibil mulțumită bunăvoinței Înalt Preasfinției Sale Mitropolitului Vasile Suciuc și a Venerabilului Consistoriu Arhiepiscopal din Blaj.

Manuscrisul, pe care l-am cercetat la îndemnul Dlui I. Bianu, a fost găsit în anul 1864 între cărțile lui Ioan Mihályi de Apșa, protopopul Vișăului din Maramureș. A fost citit și cercetat mai întâiu de răposatul Mitropolit Victor Mihályi de Apșa, care i-a indicat la început conținutul și a însemnat că legarea a costat 1 fl. 50 cr. A fost cercetat apoi de prepozitul de pie memorie I. M. Moldovan (Moldovănuț) care l-a ținut la sine vreo zece ani, făgăduind că va publica un studiu asupra lui, fără să fi ajuns însă să și facă acest lucru. A fost văzut la 1 Martie 1896 de Gr. Crețu, care a făcut paginația cu creionul. Trebuie să fi fost citit de A. Bunea, care dă după el titlul *Catehismului calvinesc de la 1640 în Ierarhia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904, p. 306—7. Fără îndoială a trebuit să-l vadă și Dl N. Iorga care-l pomenește în *Studii și documente*, vol. IV, p. 112, nota 1; *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, Vălenii-de-munte, 1908, vol. I, p. 337, precum și în studiul *În legătură cu Biblia de la 1688* publicat în AAR. s. II, t. XXXVIII ist., 1915—1916, p. 38.

Manuscrisul cuprinde 241 foi sau 482 pagini format 4°, din care primele două și ultimele trei au fost adăugate de legător. Adăugă a fost în cea mai mare parte și a treia din care ni s'a

păstrat numai un mic fragment. Fragmentare mai sânt și foile care urmează după aceasta până la a douăzecea inclusiv. De-aici încolo altor 16 le lipsește numai marginea.

Numărul rândurilor de pe o pagină, scrise în cea mai mare parte între linii oarbe, variază, după cum variază scrisoarea și autorul. Sânt adecă mai multe scrisori și în urmare mai mulți autori și copişti. E vorba cu siguranță de trei cărți legate la un loc: cea dintâiu până la p. 316, a doua până la p. 426, iar a treia de la p. 427—476.

Partea întâie a manuscrisului e scrisă în cea mai mare parte de mâna și cu scrisoarea îngrijită (între linii oarbe, cu inițiale și punctuație făcute cu chinovar roșu) a lui Antonie din Moldovița și eră să fie un Ceasoslov din care ne-a mai rămas o parte din *Rânduiala* sau, cum zice Antonie însuși, din „*Psalmii vecerniei și ai dimineții*“, „*Cinurile ceasurilor*“, *Obedița* cu deosebite molitve în românește¹. A doua e copia *Răspunsurilor* lui Varlaam la *Catehismul calvinesc* făcută de „Grăjdean din târgul Bârlad“ cu o scrisoare mai puțin îngrijită, după ce mai întâiu începuse să o copieze și Antonie însuși, iar a treia e „*Pavecernia velikia*, adecă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare“ etc., text slavon cu indicații tipiconale și de capitole în românește, scris mărunt și ceteț pe o hârtie roșietică.

Între aceste texte s'au vârit pe urmă altele, unele copiindu-se de pe cele de mai nainte. O seamă dintre ele trebuie atribuite lui Antonie, deși sânt scrise mai grăbit și în urmare mai puțin îngrijit. Așa scrie el altfel și ultimele clipe ale stăpânului său. Altele sânt scrise de alte mâni.

În amănunte cuprinsul e următorul:

¹⁰. Fragment din *Rânduiala vecerniei* (pp. 1 r. 1—35 r. 11). Pe p. 27, r. 9 încep *Prochimenele a dzilelor peste săptămână*. La sfârșit se indică: „Conețul vecernii cu totul“.

¹ Di N. Iorga. *Istoria lit. rom.*, București, 1904, p. 166 și l. c. greșește deci când, urmând pe Mihályi, crede că e vorba de o *Psaltire* a lui Antonie care s'ar regăsi în Biblia Spătarului N. Milescu; a spus mult mai bine în *Studii și documente*, vol. IV, p. 112, nota 1: „culegere de rugăciuni și slujbe în românește“. În urmare e greșită și legătura pe care o face Di G. Pascu, *Arhiva XXVIII—1921*, p. 85, între acest manuscris și o *Psaltire* manuscrisă în posesiunea Dlui Ghibănescu, pe care Dsa o atribuie Spătarului N. Milescu (cf. și *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iași, 1922, p. 93). Ca și în privința psalmilor n'am putut constată nici o legătură între extrasele din Vechiul Testament făcute de Antonie și textele corespunzătoare din Biblia de la 1688.

20. În continuare până la p. 40 urmează, intercalat ulterior, cu o scrisoare foarte mărunță și mult mai târzie, un text care pare a fi o cazanie, și începe astfel: „D[u]mnădzău ca[re]le este mainte de toți vecii, carele n'are nici început, nici săvârșit, carele-i mai întâi decât ceriul și mai întâi decât pământul...“

30. *Cinurile ceasurilor*: a) „*Cin časurilor întâi, čas tretii aicea*“ (pp. 41 r. 1—58 r. 14); b) „*Ča[s] 6*“ (pp. 58 r. 15—73 r. 6); c) „*Cin 9 čas*“ (pp. 73 r. 7—84 r. 10).

40. *M[o]l[itva] Sfântului Vas[i]lie* (Ruga Sf. Vasilie) (pp. 84 r. 10—87 r. 4).

50. ЧѢ ^Н ѠВѢЩНИЦА ^А ПО ЧАСО ^Б (= „Rânduiala slujbei după ciasuri“).

60. *M[o]l[itva] Sf[ântului] Grigorie b[o]goslov* (pp. 108 r. 1—118 r. 15).

80. *M[o]l[itva] Sf[i]nte[i] Pr[ea]č[i]ste* (pp. 118 r. 1—130 r. 15). Pe p. 130 r. 14—15 se poate citi scris mare cu roșu: „Aicea să pominescă morții mai pre urmă“, iar pe p. 131 se arată felul cum se face pomenirea.

80. Un fel de epilog alcătuit de Antonie în numele Domnului Gheorghe Ștefan în care arată cum, când și de ce s'a scris cartea (pp. 132 r. 1—135 r. 2).

90. Pe p. 137 r. 1 ș. u. s'a scris: „Cândū va vrea omul să să culce dator iaste în toate dzile să-ș[i] cetească această pravilă spre așternutul său cu umilință“. Urmează indicațiile tipiconale care se încheie cu „deacii această rugă cătră Domnul nostru I[su]s H[risto]s“. De la p. 145 r. 14 începe „Ruga nopții“ care se continuă cu *неспурцана, несментита*... „Nespurcată, nesmentită, neputredă etc.“ (pp. 137 r. 1—152 r. 10), scrisă în întregime cu roșu. |N |N

100. Pe pp. 153 r. 1—160 r. 5 se copiază din nou, cu mici modificări în notele tipiconale, de astă dată fără linii oarbe și cu o scrisoare mai slabă, redându-se rostirea mai moldovenește, dar probabil tot de Antonie, textul de pe pp. 147 r. 1—147 r. 6, iar apoi se adaugă „pisal Ștetin m[e]s[e]ța fe[bruarie] 9 let 1665“.

110. Pe pp. 161 r. 1—177 r. 1 tot așa se copiază *Cinurile ceasurilor și Molitva Sfântului Vasilie* de pe pp. 53 r. 9—56 r. 4, 58 r. 7—14, 67 r. 15 ș. u., 81 r. 5 ș. u., și 84 r. 9—87 r. 5.

120. Pe pp. 90 r. 15—93 r. 4 se copiază *Cin obedniță* de pe pp. 172 r. 1—173 r. 10.

13°. Pe pp. 173 r. 11 — 177 r. 1 se copiază *Blajenil[e]* (= „Fericirile“) de pe pp. 93 r. 3—100 r. 1, omițându-se „Crezul“, al căruia început numai se indică.

14°. *Jitie și din multe pretreacere* (pp. 172 r. 2—185 r. 5).

15°. *M[o]l[i]tve de rugă de peste săptămână câte trei pe dzi:*

A по спрхнн, по ча, по вечннѣ, scoase de Măria sa Gheorghe Ștefan voevod; leau scos din limba sirbască pre limbă românească.

a) Întăiu a Dumenecei (pp. 186 r. 1—196 r. 13).

b) млпва нед по ча (pp. 196 r. 14—200 r. 14).

c) M[o]l[i]tfa D[u]mine[cei] d[u]pă vecernie (pp. 201 r. 1—204 r. 4).

d) M[o]l[i]tfa de luni după utrăne (pp. 204 r. 5—210 r. 8).

e) M[o]l[i]tfa [de] luni după časuri (pp. 210 r. 9—213 r. 8).

f) M[o]l[i]tfa de luni după vecernie (pp. 213 r. 9—216 r. 11).

g) M[o]l[i]tfa de marți după utrăne (pp. 213 r. 13—224 r. 4).

h) M[o]l[i]tfa de marți după časuri (pp. 224 r. 5—227 r. 1).

i) M[o]l[i]tfa de marți după vecernie (pp. 227 r. 2—229 r. 16).

j) M[o]l[i]tfa de miercuri după utrăne (pp. 230 r. 1—235 r. 4).

k) M[o]l[i]tfa de miercuri după časuri (pp. 235 r. 5—237 r. 7).

l) M[o]l[i]tfa de miercuri după vecernie (pp. 237 r. 8—240 r. 10).

m) M[o]l[i]tfa de ȝoi după utrăne (pp. 240 r. 11—246 r. 3).

n) M[o]l[i]tfa de ȝoi după časuri (pp. 246 r. 4—247 r. 18).

o) M[o]l[i]tfa de ȝoi după vecernie (pp. 248 r. 1—251 r. 11).

p) M[o]l[i]tfa de vineri după utrăne (pp. 251 r. 12—262 r. 4).

r) M[o]l[i]tfa de vineri după časuri (pp. 262 r. 5—264 r. 15).

s) M[o]l[i]tfa de vineri după vecernie (pp. 264 r. 15—267 r. 2).

t) M[o]l[i]tfa de sinbă[tă] după utrăne (pp. 267 r. 3—274 r. 1).

u) M[c]l[i]tfa de sinbăt[ă] după časuri (pp. 274 r. 2—275 r. 15).

v) M[o]l[i]tfa de sinbăt[ă] după vecernie (pp. 276 r. 1—279 r. 12).

16°. Pe pp. 280 r. 3—18, 281 r. 4—16 și 282 r. 1—18 s'a scris (tot grăbit și fără linii oarbe) rugăciunea:

„Doamne laudele mele nu le tăceă, că gura păcătosului și gura vicleanului spre mene să deșchis[e], grăesc spre mene cu limbi înșălătoare. Și cuvinte neîubitoare mă încungîurără, și să adunară spre mene întru deșertu . . . Și pre mijlocul a mulți îl laud pre îns, că stătù dea dreapta mișelului. Mântuiaște-mă de ceia ce gonescù sufletul meu“.

17°. (Cu scrisoarea îngrijită a lui Antonie) *Preadoslovie* $\frac{IS|HS}{NI|KA}$ *cătră creștini. Cartea carea să chîmă Răspunsul împrotiva Catihizmului calvinesc, făcută de părintele Varlaam, mitropolitul Suceavei și arhiepisc[o]pū țărâi Moldovei, tipărită в лѣто вниіа мѣра зрѣнѣ (7153), спеніаже мѣра ахмѣ (1645). Nu se laude nime de bună credințe, de n'are lucruri bune prea cu socotință. Varlaam arhiepisc[o]pū i mitropolit țărâi Moldovei. Cu milă de la D[*fu*]-mn[*e*]dzău cătră creștinii din Ardeal, și și cătră alți creștin[*i*] toț, carii sintu pravoslavnici. Se copiază însă numai o parte din Preadoslovie: „Credincioșii pravoslavnici . . . De cum am vestit voa o anathema să fie“ (pp. 283—294 r. 7).*

18°. După ce se repetă titlul *M[o]l[i]tve de rugă peste săp-tămână de dimeneață și la [č]a[s] și la vecernie, fără a se da și textul acestora, urmează, scriindu-se la început mai îngrijit, apoi tot mai grăbit și mai rău, o seamă de extrase din Vechiul Testament, evident, iarăși o ciornă, care începe: „La pritea lui Solomon grăiaște aicea, glav[a] 3. Fiul meu graiurile legei nu le uită, graiuril[e] meale ca s[ă] le socotești întru inima ta...“ și se termină „... Iudift[a], gl. 4 scrie când audziră fičorii Izrail[i]teanilor carii petreceă în ludei de Olofer voevodul¹ lui Navühodonosor împ[ărat] să înfricoșară foarte și învăț[ă] preutul Iliacom să-ș smerească cu post și cu rug[ă] sufletil[e] sale înainte lui Dum[nedzeu]“ (pp. 297 r. 1—314 r. 12).*

19°. *Blajenile din toate dumeneci fără besea[rică] cetind omul șie* (pp. 315 r. 1—316 r. 2).

20°. *Preadoslovie* $\frac{IS|HS}{NI|KA}$ *cătră creștini. Cartea care să chîmă Răspunsul împrotiva Catihizmului calvinescu, făcută de mitropolitul Varlaam...“ etc. (cf. No. 117) în copia lui „Grăjdean din târgul Bârlad (pp. 317 r. 1—425 r. 7).*

¹ Scrisoarea e tot a lui Antonie. Până aici ea e între linii oarbe și îngrijită; în privința limbii se ține mai mult socoteală de tradiția literară. De-aici încolo nu se mai întrebuințează liniile oarbe, nici chinovarul pentru punctuație și inițiale, scrisoarea e grăbită și urâtă. Limba e mai pronunțat moldovenească. În graba cu care se scrie, se uită slove, silabe, chiar cuvinte întregi și se fac uneori anacolutii (singularul se continuă cu plural etc.). Slovele, silabele și cuvintele ce lipsesc au fost întregite în cea mai mare parte cu o cerneală cu totul modernă, poate chiar de V. Mihályi. Evident avem de a face cu o ciornă, cea dintâiu redacție, care avea să fie revăzută și scrisă apoi pe curat. Din această pricină cred că am greși publicând toate molitvele în întregime: în ele nu putem vedea autorul desăvârșit.

21°. *Pavcernie velikie adecă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare* (pp. 427 r. 1—428 r. 13).

22°. ^з ^А ^М ^М *главинкы прѣсловіе славы и съ подобіе*, (= „Expunerea capitolelor cu măririi și cu podobii“), după care urmează titlul românesc a 30 de glave, pe urmă, după repetarea românește și foarte rar slavonește a fiecăruia din ele, textul slavon corespunzător (pp. 429 r. 1—476 jos).

Pe foile manuscrisului se găsesc deosebite note care merită să fie menționate. Astfel:

И Pag. 117 (jos): Прѣша геогіе чека л зрѣг ви мѣр пльце ^с ^в ^р ^ѣ ^л ^{зрѣг} ^{ви} ^{мѣр} ^{пльце}

1664—5. E vorba deci de pristăvirea lui Gheorghe Cerchez întâmplată în a. 7173 de la facerea lumii sau 1664—5 de la întruparea lui Hristos.

Pag. 135 (scris foarte mărunț): Fuit iste liber apud me Reverendus Stephanus Lipsch 1717 23 fvr. Fost-a ačasta cărtice la mine dem scris pre săptămână câte 7 mol[itve] pre dzi. Eu multū păcătосul smirit preut Lipčū Pan Ștefan ро[ждет]в[о] 1717.

И Pag. 153: пнал цѣпѣн мѣца Фе ѡ ле ахзе. Textul la care se rapoartă această însemnare așadar s'a copiat în 9 februarie 1665.

Pe pag. 185 r. 5—6 se găsește următoarea notiță care pare a nu avea legătură cu textul anterior, fiind cu 9 ani mai târzie: ^т ^ѣ ^{лѣт} ^ѡ ^{сѣданіа} ^{мира} ^{зрѣд} ^{вѣ} ^{рождѣнв} ^{хра} ^{ахоз}. Juoi au fostū“. Gheorghe Ștefan a murit duminică spre luni în 27 Ianuarie 7175 (1668), iar notița e de la 7184 (socotit de la Nașterea lui Hristos 1677).

Pag. 160: писал цѣпѣн мѣца Феѡ. ѡ лет ахзе (1665). Textul despre care e vorba s'a copiat în aceeași zi cu cel de la p. 153.

Pag. 281: „Solii de la Moscū carii au venit la Narva: Vasilie Simion Novii, Toader ot Sučavă de la Sif[ă]nta Mitropolie“. Subt această notiță, pusă în partea de-asupra a paginii, se trage o linie despărțitoare și apoi se continuă textul de pe pagina pre-

cedentă. Evident ea se scrisese înainte de textul care trebuia să o evite. Notița se repetă și pe pag. 280 cu o scrisoare și negreală cu totul proaspătă.

Pag. 282: *ни ѿ ѿ ѿ . . . мѣца юн. ѿѿ.* Anul e rupt, dar însemnarea s'a făcut cu siguranță după întoarcerea lui Antonie în Iași unde e scrisă în 27 Iunie.

Pag. 294: Titulus Principis Ghiky :

Celsissimo ac Illustrissimo Dno Domino Ioanni Gregorio Gika Principi Wallachiae nec non Provinciae Moldaviae Principi etc.
Titulus Principis Stephani :

Celsissimo ac Illmo Dno Dno George Stephano Superioris ac Inferioris Moldaviae Principi, et Dno Haereditario Wallachiae etc.

Pag. 295: Dem Durch Lichtigsten Fürsten undt Hernn Ioanni Gregorio Gika, Fürsten zur Nider undt Ober Wallachey wie auch erbherrn des Fürstenthums Moldau u. meinem gnaedigsten Hernn zur handt.

Evident, e vorbă de niște adrese de care aveau nevoie surghiuniții. Mai jos :

„L[eat] 7188 m[e]s[e]ța noev. 2 mîau descântat de pâr la Câmpulungu Dronța în mînuță . . .“ Restul e tăiat. Pe pagina următoare s'a și scris mai târziu un descântec.

Pe p. 316, încercându-și penița cu scrierea numelui Mitropolitului Varlaam, ale cărui *Răspunsuri* încep a se copia pe pagina următoare, iscălește de două ori „Eu monah Ghidion ot s[*fân*]ta monastire Motdovița“. Acest „monah Ghidion“ nu poate să fie „omul lui Gheorghe Ștefan și agentul lui de odinioară la Moscova“¹, care eră episcop de Huși la ajungerea lui Gheorghe Ștefan în domnie și care pentru ungerea acestuia de domn a fost ridicat la rangul de mitropolit, „fiindū Varlaam Mitropolitul eșit la munte“².

Pag. 426 : (După un rând nedescifrabil scris cu o cerneală ulterioară) „aicea iaste slova lui Neculai Spătarul“. Probabil e vorba de Spătarul Neculai Milescu, căci se știe că între 17 Octomvrie 1666 și Ianuarie 1668 „Generosus Dominus Baro Nicolaus Spatarius“, „le Baron Spatharius, cy-devant général“, „Nicolaus Spadarius, baro ac olim Generalis Walachiae“ (M. Costin,

¹ N. Iorga, *Ist. bis. rom.*, I, p. 388.

² Kogălniceanu, *Cron.* 1, 327.

Cron. I 361 ne spune că Ghica Vodă a trimis în Ardeal „agiutoru 1000 de oameni cu Neculai Cârnu¹⁾ eră în serviciul lui Gheorghe Ștefan: trecând pe la Stokholm, unde-i prezentă ambasadorului francez Arnauld de Pomponne al său „Enchiridion sive stella orientalis occidentali splendens“¹⁾, merse până în Paris ca emisar politic al fostului Voevod al Moldovei pentru a duce corespondența și a susține cu viu graiu în fața lui Ludovic al XIV-lea cererea stăpânului său pentru a-l sprijini să-și recâștige „dulcea domnie a Moldovei“, pe care o pierduse pentru totdeauna²⁾.

Insemnarea, de care e vorba, după toată probabilitatea nu se poate raporta la textul care se copiasse până pe pagina anterioară (495), la sfârșitul căruia, deși s'a șters pe urmă, se mai poate citi cu oarecare greutate iscălitura copistului însuși:

$\widehat{\text{А}} \quad \widehat{\text{Ж}} \quad \widehat{\text{Н}} \quad \widehat{\text{Т}} \quad \widehat{\text{Г}} \quad \widehat{\text{Д}} \quad \widehat{\text{Н}} \quad \widehat{\text{С}} \quad \widehat{\text{Т}}$
 Писа грѣдѣ³⁾ въ прѣвласко да знае (= „Scris-am Grăjdean din târgul Bârlad, ca să se știe“) și ar mai fi fost loc unde să se pună puținele cuvinte din care este alcătuită noua însemnare.

Ea trebuie să se rapoarte deci la textul de pe pagina de alături: *Pavecernie velikie* etc., și aceasta altfel o parte din *Ceasoslov*, dar redactată tocmai invers decât cum sânt textele lui Antonie.

II. Importanța textelor.

Am spus că manuscrisul este de deosebită importanță. Deși e scris de mai mulți inși, ideea de a se scrie pornește în adevăr de la un singur om, pribeagul Domn Gheorghe Ștefan, pe care îl caracterizează atât de frumos cronicarul Miron Costin: „Omă deplină, capu întregu, fire adâncă, câtu poți dzice că nascu și în Moldova oameni. La învățăturile soliilor, a cărților la răspunsuri, am audzitu pre mulți mărturisindă să hie covârșindă pre Vasilie Vodă“⁴⁾, acest mare și luminat sprijinitor al tipăririi de cărți ro-

¹⁾ Reprodus în *La perpetuité de la foy de l'église catholique touchant l'Eucharistie*, Paris. 1669, II. p. 50 ș. u.

²⁾ Hurmuzaki, *Supl.* I¹, pp. 251—2 și 253—4, Nrele CCLXXIII—V; IX, I, p. 244, No. CCCXXXV; N. Iorga, *Ist. lit. rel.*, p. 175—6; AAR., s. II, t. XXXVIII ist., p. 38.

³⁾ Cred că acest cuvânt e mai curând nume propriu decât p.-sl. гражданинъ „civis“, „cetățean“, deși nici acesta n'ar putea fi exclus.

⁴⁾ *Cron.* I, p. 356.

mânești cătră „toată semenția românească pretutindirea ce să află pravoslavnici într'aciasta limbă“¹. Se poate numi deci cu adevărat „Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, Voevodul Moldovei“².

Dar de unde i-a venit nenorocitului Domn (care, după un îndelungat exil de peste zece ani, s'a stâns departe de țara pe care o doria atât de mult) gândul de a scoate cărți bisericești, și încă cărți de slujbă, în limba românească ?

Ne-o spune, într'un chip duios, însuși el prin condeiful „rugătorului“ său „Arhimandritul Andonie“, care-i servia și de „pisar“ pentru limba românească³, pe pp. 132 r. 1—135 r. 2 ale codicelui despre care vorbim, astfel : „Eu robul lui D[u]mn[e]dzău Io Gheorghe Ștefan Voevod, ce am fostu din mila lui D[u]mn[e]dzău Domnu țării Moldovei, streinându-mă D[u]mn[e]dzău după mila sf[i]nții sal[e] din locul meu și înblând pin (*sic*) multe țăr[i] streine, aducându-ne D[u]mn[e]dzău și'n aceeaș țară a Livonii în târgul în Perno, fiind foarte loc sălbatec, și depărtat de leagea pravos-

¹ *Bibl. rom. veche*, vol. I, p. 139.

² Dc Gheorghe Ștefan s'a ocupat amănunțit: Alexandru Papadopol-Calimah, *Despre Gheorghe Ștefan Voevod Domnul Moldovei* (1653—1668), București, 1886; I. Tanoviceanu, *Răsturnarea lui Vasile Lupu*, în *AAR.*, s. II, t. XXIV ist. pp. 117—144; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, p. CCXXVIII—CCCVII. Asupra exilului lui Gheorghe Ștefan, afară de ce spune Miron Costin (Kogălniceanu, *Cron.* I, 339 ș. u.) și Neculce (Kogălniceanu, *Cron.* II 188), v. A. Papiu Ilarian, *Tesaur de monumenie istorice*, tom. III, București, 1864, pp. 73—104; A. Papadopol-Calimah, *o. c.*, pp. 93—146; Hurmuzaki, *Supt* I¹, pp. 249—254, Nrele CCCLXVI—CCCLXXIV; Hurmuzaki, IX, I, pp. 173—252, Nrele CCXXXIII—CCCXLIV; Hurmuzaki, X, p. IV—VII; N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, București, 1895 sub anii 1664—8; *Studii și documente*, vol. I—II, p. 427, No. XVI; vol. IV, pp. CCLXXXIX—CCCVII, 50—53, 108—114, 273—5 și 345, iar mai pe urmă *Revista istorică*, X (1923), Nrele 4—6, pp. 97—103.

De la apariția acestui articol al Dlui Iorga a mai semnalat numai Dl Șt. Meteș, în *Infrățirea*, Cluj, Nrul din 20 Iulie 1924, faptul că în memoriile senatorului Lenzigh, care se păstrează în Arhivele Statului din Cluj, la 1658 se spune că Gheorghe Ștefan a venit în Cluj, unde i s'a dat din partea orașului adăpost, carne, 13 țipăi (pâne), 5 cupe de vin și două ferdele de ovăs pentru cai.

³ *Arhiva ist. a României*, t. I, p. 108, unde se publică un act dat „u țara nemțască u grad Beč“ în 11 Aprilie 1660, în care după iscălitura lui „Io Gheorghii Ștefan Voevod“ urmează: *MMC* ermonah Andonie“; cf. și Papadopol-Calimah, *o. c.*, p. 105.

lavnic[ă], fiindu cu noi puținei creștini de ai noștri muldoveani², carii fiindu slabi și neînțelegând scriptura după cum ne ăaste obiceiul; gândindu și socotindu împreună cu rugătoriul nostru Andonie Arhimandritul, cum vom putea să-i mai multu tragem spre înțelegere decât să să rătăcăscă după alții, scos-am psalmii vecernii și a demeneții și ăsurile pre limba noastră căr[î] românește || pentru ca să înțeleagă luându pildă și din scriptură întâi a 5[-a] carte a lui Moiseiu, când au dat D[u]mn[e]dzău lui Moiseiu dzicând: nu cu altă limbă înainte oamenilor jidovești să cetească, sau să cante, ce cu limbă jidovască ca să înțeleagă toț[i] ce citesc sau cântă; și iară David scrie în psalmi: toată facerea să laude pe D[u]mn[e]dzău. Așiderea Pavel ap[o]s[ol]u scrie cătră Corîtheni dzicând: mai bine voiu 5 cuvinte în besearică să grăesc cu limbă înțeleasă decât o mie de cuvinte într'altă limbă care nu înțeleg oamenii, drept aciaia și noi neam îndemnat de

² După 1663 suita lui Gheorghe Ștefan se împușinase foarte mult; eareă alcătuită numai din 6—7 persoane: *Antonie* din Moldovița, cum am arătat, „rugătoriul“ și „secretarul“ de românește care, cât se vede, mai știa și slavonește și latinește și nu-și părăsi Domnul până la moarte; *Constantin Nacolovitz* s. „*Constantinus Nakul* Moldavus, Celsissimi Principis Moldaviae-Colonellus“; *Jacob Harsányi*, secretarul pentru nemțește și latinește și magistru al curții domnești („*Secretarius Aulaeque Magister Principis Moldaviae*“, *Arh. ist. a României* I, p. 176, No. 261 și nota); colonelul *Alexandru Iuliu Torquato*, baron de *Frangipani*, prieten și cumnat al lui Gheorghe Ștefan; Spătarul *Neculai Milescu*, care a fost mai mult dus în misiuni, și *Ștefana Mihailova*, credincioasa lui fiitoare, o rusoaică desrobotă de Doamna Safta, care după moartea Domnului, cerând voie pentru transportarea în țară a trupului neînsuflețit al acestuia, se numește „*Celsissimi Mold. Principis relictă vidua ac principissa*“, cu toate că „*non sit per leges legitima uxor*“. Mai nainte fusese cu el și soția sa Safta, care l-a părăsit, făgăduindu-i că se va întoarce, dar nu s'a ținut de cuvânt și „l-a făcut de toată ocară“; fusese și fratele său mai mic Hatmanul Vasilie Ceaur, care avea și el o mică curte compusă din *Albotă* biv. jignicer, din *Gheorghie* sluger și dintr'un secretar, *Constantin sin Nacul*, colonelul de mai târziu al lui Gheorghe Ștefan însuși; fusese *Teodor Ungureanul*, *Ștefan Andrieșan* și poate și alții (*Gheorghe Cerchez*, a cărui moarte se înregistrează pe p. 117, probabil a fost tot un însoțitor al Domnului), care l-au părăsit rând pe rând cu toții, afară de *Antonie* și *Ștefana Mihailova*. (Cf. A. Papiu Ilarian, I. c.; N. Iorga, *Acte și fragmente*, I; Hurmuzaki, IX, pasim; apoi Papadopol-Calimah, o. c., p. 105—8, N. Iorga în Hurmuzaki, X, p. VII, nota 1, *Studii și documente*, vol. IV, p. 111—2, și *Revista istorică*, X (1923), Nrele 4—6 pp. 97—103.

am scris, însă nu cu vr'o mândrie sau ținindu-ne dascalii, nefiind învățați și carte fiind de 35 de ai || lipsit de amăn[ă], mă rog cineva ceti să n'aibă de rău, ce vom fi greșit că nu ăaste din simeția noastră ce din greșeal[ă] și din uitare. D[u]mn[e]dzău cu mila sf[i]nții sale să vă spăsască pe toți[i] pravoslavnicii creștin[i], amin.

Însă izvodul aceștii cărțului s'au scos în țara Livonii, cum scrie mai sus, iară apoi dacă omu-a venit în țara Pomorscū, în târgu în Ștetin, mai multu am scos din sârbie pre romănie și o am svârșit (scris: „svrășit“) de scris aicea la Ștetin a Șteților ВХ А[И]Т 7123 m[e]s[e]ța martie 12 când au fost Paștile 26 martie. ||

^A
nucă *Antonius Archimandrita din Moldavitza* (iscătitura cu litere latine)¹.

E vorba deci de un fel de antireformațiune, cam ca aceea a Mitropolitului Varlaam, dar în proporții mult mai mici, de o luptă a Domnului pentru a-și păstră în pravoslavnicie pușinii credincioși care-i mai rămaseră și care, ne mai știind slavonește, „neînțelegând scriptura după cum ne ăaste obiceiul“ și „fiind slabi“, erau ademeniți de reformațiune în „țările streine“ unde aceasta eră puternică. Apărarea se face deci lăsându-se la o parte limba oficială neînțeleasă a bisericii și traducându-se în romănește chiar după principiul reformațiunii: „Pavel ap[o]s[to]l[u] scrie cătră Corintheni dzicând: mai bine voui 5 cuvinte în besearică să grăesc cu limbă înțeleasă decât o mie de cuvinte într'altă limbă care nu înțeleg oamenii“. Acest scop de luptă împotriva reformațiunii l-au avut fără îndoială și copia începută de Antonie, precum și aceea făcută până în capăt de „Grăjdean din târgul Bârlad“ de pe *Răspunsurile* lui Varlaam „înprotiva Catehismusului“ calvinesc. Chiar și când extrage din Vechiul Testament, Antonie nu uită să arate „car[e] cărți leapăd[ă] Calvinii și Litereani[i] din Biblie“ (p. 311).

Dar deși din felul cum e redactat „epilogul“ citat mai sus s'ar părea că însuși Domnul a fost cel ce „a scos“ textele „din sârbie pre romănie“, deși pe p. 186 r. 3—6, după titlul „Molitelor de rugă de peste săptămână“, se adaugă că sânt „scoase de Mărița Sa Gheorghe Ștefan Voevod, leau scos din limba sirbească pre limba romănească“, și în sfârșit, cu toate că și pe p.

¹ Cineva mai târziu, cu altfel de cerneală și imitând scrisul lui Antonie, a iscălit înc'odată pe „Antonius Arhimandrita din Moldvitza (sic)“ și apoi pe „Io Gheorghe Ștefan Voevod“.

279 r. 13—15 și 280 r. 1 ni se spune: „Început-am a scrie aceste moliffe eu nedestoinicul rob Domnului meu și măntuitorul[ui] I[su]s H[risto]s Ghiorghie Ștefan Vodă ce au fost în țara Muldovei, pe limbă rumânească, 18 zil[e] a lui noemvri[e], și o am sfârșit în 24 tij a lui neemvrie (sic, = „noemvrie“); totuși traducătorul pare a nu fi fost Domnul însuși, ci Arhimandritul Antonie care, modest și cuviincios, își atribue munca sa stăpânului pribeag și nenorocit de la care i-a venit de bună seamă îndemnul și care a putut să-l ajute cu sfaturile sale.

Avem două dovezi sigure pentru această părere: mai întâiu epilogul îl iscălește numai Arhimandritul Antonie, apoi în rugăciuni uneori, când trebuie să se numească „șerbul“ pentru care s'a răstignit Măntuitorul Isus Hristos ori pe care cere să-l asculte Dumnezeu, în loc de „anume imr[e]cū“ e pus „Arhimandritul Andonie“ (p. 112 r. 15, 113 r. 11 și 130 r. 7—8) ori chiar „Andonius imr[e]cū“ (p. 194 r. 11). Nici odată nu s'a pus numele Voevodului.

Firește, dintre textele cuprinse în codice, cele mai importante sânt ale lui Antonie, nu numai pentru faptul că la traducerea lor ar fi putut să colaboreze și Domnul însuși, ci și pentru nou-tatea lor. *Ceasoslovul* lui Antonie este poate cel mai vechiu text românesc de acest fel¹.

¹ Cu trei ani după al lui Antonie s'a scris, în 1668, un *Ciaslov* în limba slavonă, în care se găsesc și două texte românești: „Cuvântu la pogrebanie“ și niște rugăciuni (cf. *Cat. mss. Acad. rom.*, I 624—5, No. 279). Tot din sec. XVII, dar fără dată precisă mai avem două *Ciasloave* românești (cf. *Cat. mss. Acad. rom.*, I 450, No. 206 și II 456—7, No. 279; *Mangra Cercetări literare-istorice*, București, 1896, p. 16; *Familia*, 1892, No. 18). Ele nu par a fi mai vechi decât al lui Antonie. Urmează în șir *Ceaslovul* de la 1685 al lui Popa Pătru din Tinăud (*Cat. mss. Acad. rom.*, 467—8, No. 705; *Mangra o. c.*, 17); altul de la 1696 (*Cat. mss. Acad. rom.*, II 463—5, No. 712; *Mangra o. c.* 17) și în sfârșit acel al lui Vasile Sturzea de la 1701 (*Cat. mss. Acad. rom.*, II 457—6, No. 706; *Mangra, o. c.*, p. 16). Tipărite sânt: *Ciaslovețul* popei Ioan Zoba din Vinț, Bălgrad, 1687 (*Bibl. rom. veche*, I 276—280), acel tipărit în Sibiu, 1696, și apoi *Ciaslovul* lui Antim Ivireanul. Târgoviște, 1715. Cel mai vechiu text liturgic însă datează din sec. XVI. În 9 Decembrie 1570 episcopul Pavel Tordasi dă de știre preoților români că, mergând la soborul care are să se țină în zilele Crăciunului la Cluj, „să-și aducă și bani de cheltueală ca să cumpere cărți românești: Psaltirea pe care s'o plătească cu 1 florin, altă carte, *Liturghia* cu 34 denari“, v. N. Iorga, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului* în *AAR.*, ist. s. II, t. XXVII, p. 29. Această *Liturghie* în să încă nu s'a găsit până acum. Un fragment din „slavoslovie“ (doxologie) s'a păstrat pe pp. 218—221 ale *Codicelui Sturdzan* (Hasdeu, *Cuv. d. bătr.*, t. II, pp. 213—220), iar restul într'un manuscris al liceului grăniceresc G. Coșbuc din Năsăud (*Dacoromania*, III 473).

Apoi părțile scrise de Antonie pe curat sânt de o deosebită frumusețe literară. Cel ce a făcut traducerea eră un om de talent, care cunoștea bine tradiția literară și graiul moldovenesc. Epilogul, pe care l-am reprodus în întregime mai sus și în urmare nu mai e nevoie să-l încadrăm la locul lui între textele pe care le vom da mai încolo, ne dă lămuriri prețioase cu privire la exilul lui Gheorghe Ștefan și la felul cum s'a născut cartea de care ne ocupăm. Și „Jitie și din multe pretreacere” este importantă din punct de vedere istoric, căci ne descrie ultimele momente atât de sbuciumate ale lui Gheorghe Ștefan și ne fixează exact data morții lui, chiar și ceasul când a ieșit sufletul din trupul slăbit și mâncat de lipsă și străinătate al Domnului de odinioară, ca ale cărui „mese și petrecanii... abie la vre o domnie să se hie prilejit (Miron Costin, *Cron.* I 356).

Mai puțină importanță are copia *Răspunsurilor* lui Varlaam făcută de Grăjdean din Bârlad, deoarece Academia Română posedă un exemplar original. Evident publicarea în facsimile a originalului sau chiar și numai a unei copii cu litere latine de pe acesta, cum intenționează Dl I. Bianu, căruia-i datoresc aceste lămuriri¹, ar face de prisos utilizarea copiei lui Grăjdean, care însă ar fi foarte prețioasă dacă exemplarul original nu s'ar fi păstrat.

În sfârșit, dacă textele de la capătul codicelui sânt în adevăr scrise de Spătarul Neculai Milescu, ni s'a păstrat în ele o parte din o lucrare necunoscută până acum de-a extraordinarului aventurier care a fost Neculai Cârnu.

Având în vedere cele arătate până aici vom reproduce în transcriere părțile cele mai desvârșite din *Ceasoslovul* și molitvele lui Antonie (cred adecă că i-am nedreptățit talentul reproducând toate fragmentele și ciornele)¹, prefața din copia *Răspunsurilor* lui Varlaam făcută de Grăjdean, pentru ca să dăm prilej specialiștilor să urmărească cum se copiau cărțile în trecut, precum și părțile românești din textul care i se poate atribui Spătarului Neculai Milescu.

¹ Cf. și N. Iorga, *Ist. lit. rel.*, p. 145, nota 3.

¹ Că e vorba numai de ciorne, se poate vedeă din faptul că uneori, mai ales la început, se fac îndreptări pe marginea manuscrisului.

III. Limba textelor.

E foarte greu de studiat limba acestui manuscris în întregime din mai multe pricini. Mai întâiu el nu e scris de un singur om. Particularitățile deosebitelor texte deci sânt variate după autorii care le-au scris. Apoi cele mai multe dintre texte nu sânt decât ciorne scrise în grabă, nefixate definitiv nici ca grafie, nici ca limbă. Răspunsurile lui Varlaam nu sânt decât o copie, iar limba lor trebuie cercetată în textul original. Textul care s'ar putea atribui Spătarului Milescu n'are decât prea puțin românesc în el. Unele texte se repetă. În ele se fac însă o seamă de modificări care privesc rostirea, ca să nu mai vorbim de grafie, mai ales de scurtări. În sfârșit se amestecă numeroase cuvinte slavone, iar indicațiile tipiconale sânt tot slavone, afară de ale textului din urmă, unde situația e inversă.

Totuși sânt în scrisul lui Antonie din Moldovița o seamă de particularități vechi și dialectale pe care nu le putem trece cu vederea. Le vom schița deci în trăsăturile lor principale.

În partea privitoare la lexic nu vom face despărțirea pe categorii gramaticale pentru ca să poată servi tot odată și ca indice și glosar.

A) Fonetismul.

Fonetism cu caracter arhaic.

Vocale. a) E tonic latin e redat prin *ie* în *mieu*, *miei* (29, 35, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 109, 112, 115, 126, 127, 128, 130, 132, 186, 190, 192, 196, 199, 201, 203, 280, 301 etc.); cel aton însă prin *e*: *perire* (189).

b) E aton din prototipele latinești nu este schimbat totdeauna în *i* ca astăzi: *atunce* (53, 305), *căce* (75, 170, 301), *nice* (46, 202 etc.), *nemică* (180, 181)

Și conjuncțiunea *ci* are forma mai veche *ce* (198).

c) E + n și e + n + c o n s. În cuvintele de origine latină e redat când prin *e*, cum se găsește în textele vechi, când cu *i*, cum rostiă Antonie: *mene* (28, 34, 44, 45, 46, 49, 51, 53, 54, 62, 94, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 125, 126, 128, 129, 130, 187, 189, 190, 195, 196, 197, 198, 200, 280, 282, 312, etc.) *den* (304), *denainte* (202), *dumenecă-* (179, 186, 307, 315), *demeneață-* (132, 304), *mente-* (34, 150, 300, 304, 306 etc.),

amente (43, 47, 56, 90, 93, 94, 95, 126, 190, 191, 192, 193, 293, 315 etc.), *cuvente-* (44), *menciuni* (299), *nemenčunoasă* (98), *pen=* „prin“ (183), *veșmente* (304), *semenție-* (55, 192), *pentru* (47, 49, 94, 112, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 188, 198, 199, 200, 305 etc.), ș. a. alături de: *mine* (44, 109, 201, 202, 203 etc.), *tine* (34, 44, 49, 52, 109, 113, 118, 121, 191, 192, 195, 201 etc.), *sine* (192, 299 etc.), *cine* (passim) *bine* (passim), *din* (201, 202, 203 etc.), *prin* (passim), *d[u]mine[cei]* (201), *aminte* (162, 169, 202 etc.), *cuvinte* (passim), *minčuni* (94), *minciunoasă* (299, 301), *pintru* (164, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 205), *dintru* (44, 108, 188), *părinte-* (passim) ș. a.

d) U și ȳ final. U final întreg s'a păstrat după ori ce grupă de consonante: *acestu* (200, 309), *altu* (189), *arsa* (199), *așteptu* (117), *câmpu* (305), *cându* (30, 46, 50, 55, 94, 126), *deșertu* (303), *dănsu* (128), *dreptu* (53, 310), *fostu* (132, 187, 195, 308), *îndelungu* (105, 201), *întorsu* (79), *luându* (133), *lemn* (85, 315), *mortu* (180), *multu* (30, 56, 84, 118, 129, 132, 134, 181, 302, 309), *pământu* (42, 56, 110, 115, 190, 304, 315), *plăngu* (93, 191), *prinsu* (181), *răspunsu* (128, 188), *rostu* (118), *sfântu* (201), *sfârșitu* (203), *sintu* (30, 47, 48, 49, 50, 118, 121, 127, 172, 187, 188, 189, 193, 198, 200, 207, 282, 299, 305, 308, 309), *sântu* (127), alături de *sintă* (109, 302), *[de] sirgu* (9, 69, 164, 208), *[de] sârgu* (109) alături de *[de] sirg* (206), *somnu* (180, 181, 313), *sp[ă]sescu* (120), *suptu* (32, 177, 298, 313), *tărgu* (134, 185), etc. în participiile prezente: *așteptându* (97, 201), *cercându* (202), *fîndu* (132), *gândindu* (132, 188, 190), *grăindu* (114, 191), *închîpuindu* (199), *îndrăznindu* (201), *mărindu* (55), *nedejduindu* (113), *preveghindu* (115), *socotindu* (132), *străgându* (165), *vădzindu* (192 etc.); mai rar după o singură consonantă, și anume în o seamă de participii trecute: *chinuitu* (195), *greșitu* (122), *făcutu* (202), *luatu* (201), *netrecutu* (116), *petrecutu* (202), *purtatu* (202), *rătăcitu* (202), *spurcatu* (128, 201), *vechitu* (164), și încă în câteva cuvinte: *auru* (309), *cuvintedzu* (201), *lațu* (49), *smochinu* (303), *sufletu* (129), *totu* (86, 201, 202, 203, etc.), *tuturoru* (120) etc. De obicei însă întâlnim *ü*, care uneori (când consonanta e aruncată de-asupra cuvântului, totdeauna) a dispărut cu totul.

Diftongi. a) În *fîiu-* s'a păstrat diftongul, deci fonetismul mai vechiu corespunzător lat. *filius*, — *um* > *fîiu* (29, 41, 43, 58, 96, 118, 122, 124, 126, 130, 170, 173, 188, 200, 297, 298, 304, 311).

b) Înainte de vocalele *ă* și *u* în hiat s'a intercalat *u* care, contrăgându-se cu aceste două vocale pe care le-a asimilat, a dat *o*: *adaoge-* (191, 297), *dzuo* (127), *luo* (314), *noao* (42, 54, 86), *nuorii* (198), *voao* (94, 193), *văduo* (280, 307). Acest *u* în hiat, schimbat în *o*, asimilează pe *u* precedent schimbându-l în *o*: *loase* (182). Peste forma *dzâua* s'au născut prin asimilație forma *dzua* (109, 116, 183, 184, 195, 199, 202, 302) și *dziua* (122, 186), în care *u* în hiat nu este exprimat, ca și în *vădua* (92). Înăuntru apare ca [dln] *nontru* (87), iar *răpăusa-* ca *răposa-* (184).

Consonante. a) Verbul *deschide* se găsește numai în forma mai veche *deșchide-* (52, 106, 148, 150, 205, 280, 300, 306).

b) *R* din grupa *-pr-*, *-tr-*uneori s'a păstrat, altădată a dispărut, redându-ni-se astfel rostiri dialectale obicinuite și astăzi: *pre* (28, 45, 51, 54, 55, 100, 102, 109, 114, 116, 126, 130, 178, 189, 191, 192, 196, 198, 200, 282, 297, 300, 301 etc), *pri* (100), alături de *pe* (28, 29, 32, 31, 32, 41, 48, 49, 57, 85, 101, 102, 105, 106, 107, 112, 113, 118, 121, 171, 189, 190, 192, 195, 197, 201, 298, 299, 304, 315, etc.), *spre* (45, 46, 47, 49, 56, 85, 91, 99, 102, 103, 118, 125, 128, 129, 137, 181, 183, 192, 193, 197, 199, 200, 201, 202, 298, 300 etc.) alături de *spe* (44, 48, 49, 61, 67, 76, 78, 79, 80, 90, 101, 102, 103, 105, 106, 128); *prin* (passim) alături de *pen* (127, 306), *pin* (132, 169), *pintru* (170); *peste* (306), *pespe* (90). Tot așa găsim *pretreacere* (172, 177) alături de *petreacere* (86), *petriacire-* (33, 123), *petreace-* (86, 111, 117, 127, 314) și *v'un* = „vr'un“ (140).

c) Consonantele *n* și *r* uneori cad înainte de *i*, altă dată nu: *ver[i]* (169, 302) alături de *vei* (passim), *ceiu* (111, 112), *pieir* (190), *peirea* (166) etc.; *ai* (133, 307) alături de *ani* (178), *ținindu-l* (182) alături de *fiindu-l* (183), *vini[n]d* (202), dar *puind* (190), *pue* (306), *spue* (104), *despuitor-*, *despuitoriu*, *despoitor-*, *despoitoriu-* (147, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174) etc.

Accidente generale. a) *Analogie*. Apropierea analogică la *spaimă* < **spaimă* < **ex-pavīmen* încă nu s'a produs în *spământa-* (181, 282, 312), forma rezultată prin desvoltare fonetică din *expavīmento-*, -are.

Nici *lăcaș-* (202) < ung. *lakás* n'a fost schimbat încă în *locaș* după analogia lui *loc*. În schimb *destoinic-* (85, 191, 198, 306; *nedestoinic* 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113) și-a schimbat pe *o* original (cf.

slav. *dostoinŭ*) după analogia cuvintelor compuse cu prefixul *des-*. Tot așa slav. *zavistŭ* a luat forma *zavistru* sub influența unor cuvinte de origine latină terminate în *-stru*.

b) *Asimilație și disimilație*. Asimilația încă nu s'a produs în: *rădică* (29), *fămei* (31), *lepăda-* (54, 86, 200, 201, 311), *răsipti-* (315), *săbor-* (95), *săbornică* (97) și poate în *prăvimă* (85) < p.-sl. *praviti* ori *priviti*.

E—i (< *î*) sau *i—e* > *e—e*: *demeneață* = „demineață, dimineață“ (132, 304).

c) *Metafonie*. Ni s'au păstrat plurale sau genitive învechite cu *a* (tonic) nealterat: *ranile* (191), *vrabile* (303); *inpușinari[i]* (178).

d) *Metateză și contaminare* în același timp avem în forma mai veche *înfrămțeșeși* și *înfrămțeșate* (187) < *înfrămșa-* + *înfrămșea-* + *metateză*¹.

e) *Proteză*. Proteza lui *î* la enclitice eră făcută, cum arată formele: *îm* (28, 29, 125, 188), *îț* (32, 303), *îș* (46, 300, 302), *îi* (33, 45, 48), *îl* (48), *îs* (48); Cf. și: *A credințosului i toată avușia* (300).

f) *Sincopă*. Pentru adverbul *acum* ni s'a păstrat numai forma veche *acmu* (27, 33, 34, 41, 43, 45, 51, 53, 117, 118, 167, 168, 169, 182, 187, 189, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 215, 305).

În adjectivul *derept*, *dirept* uneori s'a întâmplat sincoparea lui *e* și *i* aton, altă dată nu: *derept* (108), *dirept* (47, 53, 103, 106, 109, 114, 124, 178), *direptății* (85), dar *drept* (45, 47, 47—48, 49, 56, 110, 133, 178, 186, 193, 310), *nedrept* (49, 299), *dreptate-* (43, 44, 95), *dreptaatea* (315), *îndrepta-* (44, 200).

U a căzut din *frumsețe* și derivatele lui, cf. *înfrămțeșeși* și *înfrămțeșate* (187).

Prin sincoparea lui *p* din *rumpt-* s'a născut forma *rumt-am* (192); prin aceea a lui *d* din *beznă* s'a putut forma *beznă*, plur. *bezne*, art. *beznile*, de-aici *beznilor* (298), care-și păstrează pe *e* încă nealterat de labiala premergătoare; iar prin pierderea lui *t* din *îndărăpnic* s'a născut *înd[ă]răpnice*, ori, cu dublă sincopă, chiar *îndrăpnice* (34), din *veștmânt* s'a născut *veșmânt-* (197, 304).

¹ Poate aici ar fi locul să amintim și forma *evanghilești* = „evanghe-
liști“ (111), cf. și *anghilest*.

Fonetism strein.

Fonetismul strein ni s'a păstrat în: *prîimi-* (91, 92, 118, 129, 172, 194, 198, 199) alături de *prîmi-* (145, 202), *protivă* (171), *protivi-* (45, 86), *înpotiva* (149, 301), *so[n]bot[ă]* (178) alături de *simbătă-* (307), *simbătă* (179, 183), *sinbo[tă]* (179), *prah* (309), *șfert-* (180, 183). În *procleată* (300) probabil e vorba numai de o grafie cu Ț în loc de ɛ, după modelul slav.

Forma *Andonie* (112, 113, 130, 132, 184), chiar *Andonius* (194) alături de *Antonius* (178), reproduce rostirea greco-slavă ajunsă populară în unele regiuni românești (cf. *Constandin, Dinu* alături de *Constantin* etc.).

Fonetism cu caracter dialectal.

Vocale. a) Cu toate că influența lui *alb* și a derivatelor sale ar fi putut produce păstrarea lui *a* aton, el a trecut în *ă* în: *înalbi* (51).

b) *E* precedat de *r* se schimbă în *ă*, iar *i*, chiar și *î*, în *î*, scris de obicei cu *z*, în: *curărea* (298); *străg-* (27, 44, 46, 55, 110, 111, 165) alături de *strig-* (116, 123, 192), *stricații* < *stric-* (194), *utrăne-* (196, 204, 213, 230, 240, 251, 267); *părăt* (129), *pogoră* (96), *pogorât* (109), *urără* (49); nor-ț (171), *țărăi* (132); cf. și *țăr* (132, 177), *țărz* (178).

c) *E* rezultat din *i* aton a trecut în *ă* după cons. + *r* în *lacrămi* (114, 126).

d) *E* după labială, *s*, *ș*, *ț*, *dz* a dat foarte des *ă*: *băură* (308), *îubăscă* (86, 302, 312), *scrăbăscă* = „scărbăscă“ (302), *slăbăscă* (188), *au mărșu* (313), *mulțemăscă* (118), *vamăș-* (129, 194, 200), *protivăscă* (45, 86) alături de *protivescă* (86), *proslăvăscă* (201); *să* = „se“ (27, 29, 42, 44, 46, 48, 49, 51, 52, 55, 93, 94, 96, 100, 107, 108, 115, 116, 130, 132, 150, 181, 191, 197, 297, 300, 304, 307, 308, 309, 314, 315 etc.) alături de *se* (115, 299 etc.), *n'adusăș[i]* (187), *adusă-ș[i]* (192), *dusă* (307), *închisără* (192), *învisă* (196), *mearsără* (306), *Moisăi* (304) alături de *Moiseiu* (133), *Moisei* (304), *casăi* (184, 193, 198) alături de *casei* (passim), *însătoșază* (93), *pusăș[i]* (48) alături de *puseși* (48), *pusără* (45, 308), *rupșă* (49), *sămnul* (307), *însămna-* (124, 299), *spusăr[ă]* (312), *stănsără* (171), *strănsăs[ă]ră* (308), *săcului* (184), *spăsănie* (173) alături de *spăsenie* (166, 168, 172), *spesenie*

{passim), *sp[ă]/sescu* s. *sp[e]/sescu* (120), *înșălătoare* (280) alături de *deșert-* (passim) etc., *șăsut* (192), *înțelept* (202) alături de *înțelept-* (29, 300, 306, 308, etc.), *înțelegere* (132), *înțelegerii* (306); *flămândzăscu* (93) etc.

e) În aceeași poziție *i* a rezistat mai bine decât *e*, păstrându-se în forma sa originală: *folosindu* (99), *lipsiș[i]* (307), *mărturisind* (97), *părăsi-* (190, 194), *răsipimu-n[e]* (315), *rămășițe* (46); *înpușită* (188), *șinut* (181, 182 etc.), *șine* (198); *dzi-* (passim) *dzice* (passim); *păzitorul* (128), *nerăzimat* (209); *jidovască* (133) etc. Despre forma *dzuo*, care a trebuit să se nască din *dzăuă* prin asimilație, se vorbește în alt loc.

f) Un *ę* (*e* deschis) se redă probabil în grafiile: *înainte* = „înaintea” + un atribut în genitiv ori pron. posesiv (133, 201, 297, 298, 300, 302, 308, 309, 312, 314), *voe ta* (123), *înpărășie ta* (169), *spășănie noastră* (173), *dreptate ta* alături de *dreptatea ta* (29), *veni vreamă de ne aduș[e]* (177), *toată noaptea* (178, 179), *miercuri noaptea spre șoi* (181), *nebunie mea* (201), *spre răspântie lumii* (202), *prîimește* (172) și *primește* alături de *prîimeăște* (91, 92, 118, 129, 194, 199), și *primeăște* (145), *întru toată vreme vieții mel[e]* (202), *la al unsprădzecele șas* (202), *mulțime păcate-lor* (203), *luminează minte, care se întunecă* (203), *pleacă ureche ta* (203), *și așea izbândi cetate o mușere bună* (307), *până la Eșhiopie* (308), *cu mente și înșe[le]pciunea smereniei* (34), *la dzilei aceștie* (202), *ei* (= „i-ai”) *făcutu* (202), *decii* (162, 170, 182) alături de *deacii* (137), *deaciă* (306), *presfintei* (204), *alături de preasfânt-* (42, 125), *înțelegere* (132) alături de *înțelegerii* (306), *mel[e]* (204) alături de *meale* (passim), *trece* (162, 164, 168, 176, 206) alături de *treace* (98, 108, 196, 197, 198), *boerul* (203) alături de *boșarii* (304) etc.

Prin analogie falsă se scrie în schimb: *[Leage-i pușeși lui] pe calea* = „pe cale” (48), *de măhnirea* = „de măhnire” (203), *ceal* = „cel” (306).

g) Dovezi pentru existența lui *ø* (*o* deschis) în graiul lui Antonie par a fi: *omoră* = „omară” (86), *să să roge* (116), *groznice* (129), *bola* (181), *să dor[mă]* (308).

h) La redarea rostirii dialectale cu *o* în loc de *u*, ori invers, trebuie reduse și formele: *conteneăște* (45), *despoitor-* (125, 164, 166, 170, 171, 174, 202) alături de *despuitor-* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 147, 149, 150, 186, 191, 196, 198) și *despuetură-*

(52), *bosițocă* (51), *ostenința* (280) alături de *ustenința* (280) și *muldoveani* (132). În schimb în *rostolu* (201), *libovol* (167), *catarol* (178), *noo* = „nou[l]“, poate chiar și în *romănie* (134), avem de a face cu o particularitate grafică: o în loc de oȳ sau s.

Amintim în acest loc că diftongul *oa* s'a scris o singură dată cu *u* în loc de *o*: *tuată* (53).

i) După *m*, *ș*, *ț*, *dz* nu se scrie *ı* final care în Moldova nu se rostiă, cum nu se rostește nici astăzi provincial: *spune-m*, *dă-m*, *să-m*, *fii-m*, *trimite-m*, *nu-m*, *tu-m*, *îm*; *îș*, *să-ș*, *astădz* (122), *m'adusăș* (187); *îț*, *ce-ț*, *nu-ț*, *ț-au îngăduit* (203), *goniț* (94), *toț* (passim), *cărț* (132), *învățaț* (133), *bărbaț* (306), *chemaț* (310), *veț* (307) etc.

Formele *țăr* (132, 177), *țărz* (178), *or* = „ori“ (314) etc. arată că și după *r* uneori nu se rostiă *ı*.

Diftongi. a) Ea foarte adeseori dă *a* după labială, *s*, *č*, *ğ*, *ț*, *ș*: *bat* = „beat“ (180), *spodobască* (209), *margâ* (85), *margă* (170, 305, 317) alături de *mearsără* (306), *tocmala* (298), *trupască* (198), *izbăvască* (203), *jidovască* (133), *lovască* (310); *sara* (28, 183), *lipsască* (297), *spăsască* (134); *čarcă* (202), *rătăčască* (132), *strălučască* (186); *ğana* (45); *sf/i/ntască* (42), *țara* (passim) etc., alături de care găsim și forme cu *ea*.

Conjunția *dacă* < *deca* însă se prezintă în forma mijlocie *deacă* (306).

b) Diftongul *iu* a fost redus în: *cer-* (33, 41, 42, 56, 96, 123, 124, 298, 315) alături de *ceriu-* (28, 42, 85, 93, 94, 95, 96, 109, 110, 115, 117, 312, 315); în *-tor* alături de *-toriu*: *agitor* (99, 123, 194, 195, 202), *cercetător* (42), *dătător* (41), *cuptorul* (110), *făcătoru* (87), *făcătorul* (97, 191, 192), *mângăitorul* (41, 195), *măntuitor* (193), *păstor* (121), *păzitorul* (128) etc. alături de *agitoriu* (28), *făcătoriu* (98) etc; *tălhar* (315); *libov* (126) și *libovol* (167) alături de *liubov* (280); *ertăcini* (181), *înțelepcin[ef]* (306) alături de *slăbiciune* (183), *putregiune* (34, 57, 103), *neputregiune* (315), *minđunoasă* (299), *iușor* (150), *iušura-* (83, 128, 169), *priveghu* (182) alături de *priveghindu* (115). Probabil peste o formă *liuterani* s'a ajuns la *litereani* (311).

c) Diftongul *ie* s'a redus în *utrăne* (204, 213, 230, 240, 251, 267), *blajene*, *vrabie* etc. De la formele reduse avem pluralele: *blajenile* (315), *vrabile* (303) etc. Tot așa și în *mângăitorul* = „mângăietorul“ (41, 195), *despuitor-* s. *despuitoriu*, *despoitor-* s.

despoitoriu- < *despuitoriu* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 125, 145, 149, 150, 164, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202 etc.).

Consonante. a) Consonantele labiale uneori sânt alterate: *her* (9, 303), *hi* (52, 62), alături de *fi-*, care e mai des, *fiu-* etc.

b) Ca și în textele cele mai vechi, în verbul *putredî* *d* n'a trecut în *dz* sub influența lui *putred*, plur. *putrezi*: *nu s[ă]* *va putredî* (305); cf. însă *putredzi* [*sintu*], plur. lui *putred* (305).

c) *V* inițial s'a schimbat în *h* în: *hulturului* (88), în vreme ce *viclean-* (43, 150, 280) < ung. *hitlen*, *viclesug* (50) < ung. *hitlenség* s'au desvoltat tocmai în sens invers.

d) *Z* de origine latină, precum și cel derivat din un *d*, se prezintă aproape totdeauna ca *dz* (*s*): *astădzi* (42, 122, 315), *astădză-i* (198), *audzi-* (114, 306 etc.), *dzi-* (passim), *dzuo*, *dzua*, (passim) *dzice-* (182, 191, 193, 198, 199, 201, 308, 310, 313 etc.), *Dumnădzău*, *D[u]mn[se]dzău* (passim), *îmbândzi-* (33), *miădză-noapte* (182, 202), *ordzu* (310), *să rădză* (46), *râspunzi* (191), *vedzi* (49, 124), *să vâdză* (35), *să vadză* (44), *vădzute*, *nevădzute* (96, 197), *urdzi* (298), *urdzirea* (298), *botedzū* (97), *cuvintedzu* (201) *să-ș[i]* *găteadze* (299), *să să îndrepteadze* (50), *îndrepteadză* (56, 57, 129, 199), *îndreptedzi* (297), *înfrișadză* (45), *îngreuiadze* (129), *lumineadză* (109, 120), *luminedzi* (109), *minuneadză* (123), *unbreadză* (123); *voevodzi* (119, 308), etc. Cf. totuși *pierzătorul* (190), *nerăzimat* (209), etc. Cu *dz* se scrie și *budză-* (201), a cărui etimologie e nesigură. Cazurile cu *z* sânt foarte rare: *amiazăz[i]* (179) alături de *amădzădz[i]* (180), *miazăzū* (181) etc.

e) În loc de *j* inițial și intervocalic în cuvintele de origine latină găsim în tot locul *ğ*: *agăutoriu-* s. *agăutor-* (28, 123, 194, 195, 202), *agăut-* (189, 301), *ogăutătoare* (129), *agăunge-* (57, 86, 114), *ğoi* (179, 181, 182), *ğos* (55, 182, 197, 310 etc.), *găudeca-* (28, 50, 97, 301), *găudeğ-* (44, 48, 58, 88, 91, 119, 128, 149, 188, 189, 208, etc.), *găumătate* (181, 182), *găunghearea* (199), *încungăura-* (45, 57, 66, 280), *putregăune* (34, 57, 103), *neputregăune* (315), ș. a. Scrierea cu *ğ* a lui *găpăn-* (314) și a derivatului din acesta *găpăneas[a]* (314) arată că acest cuvânt este vechiu în limba noastră.

f) Articolul enclitic *l* a dispărut în câteva cazuri întocmai ca în graiul popular de astăzi, rămânând să fie înlocuit prin vocala care-l precedă.

Astfel înaintea pronumei posesiv: *fiu-său* (311); apoi: *s'au tăcut lucru[l]* (185), *în târgu[l]* *Șetin* (177; cf. *târgul Șetin*, *ibid.*), *noo* (= „nou[i]” *ană* (178), și poate: *grău[l]* *ia[ʉ]* *fo[stʉ]* *încă[l]* *ci[ʃ]* (180).

Accidente generale. Analogie. Cuvintele care încep cu *îm-* au schimbat pe *-m-* în *-n-* după analogia celor ce încep cu *în-* atât când corespunde unui *-m-* latin: *înbla-* < *ambulare* (85, 132, 177, 191), *înpărat-* < *imperator* (33, 35, 41, 43, 58, 110, 112, 115, 300, 301, 304, 308, 310, 313, 314), *înpărășie-* (43, 93, 97, 202), *înpărăș-i a se* ~ (27), *unbreadză* (123), derivat din *umbră* < *umbra*, cât și când e născut din *n* în urma influenței labiale următoare: *înprumut* (300), *înblândzi-* (33), *înbogăși-* (301), *înpărși-* (55), *înpiedecat* (118, 189), *înpietritură* (144), *înpărășie* (46), *împreună* (132), *împrotivă* (305) etc. Tot așa e și *sinbătă-* (179, 183) alături de *simbăta* (307) și *so[ʃm]bot[ă]* (178).

Apocopă. Forma *ceai* în loc de *cea* din *ceai de ȝos facere* (197), care se aude și astăzi provincial, pare a fi o formă apocopată din *ceia*.

Asimilație. *Ă—a > a—a*: *lasare*, *lasași* (101), *lasatul* (184), alături de *lăsa-* (passim); *pocaanie* (145) alături de *pocăanie* (207).

Ă—e > e—e: *adevereciunea* (190); *nedejdui-* (28, 44, 46, 49, 66, 113, 118, 125, 128, 172, 193, 200, 297 etc.), *nedeojde-* (55, 128, 184, 192); *spesenie* (passim), *spes[e]scu* (119) alături de *spăsi-* (passim).

E—i s. i—e > i—i: *bini* (297), alături de *bine* (passim); *vini* (174, 305), *vinitu* (202), *vini[n]d* (202) alături de *veni-* (passim), *necridinčos* (300) alături de *credinčos-* (300, 315), *Eclisiiast* = „Eclesiast” (303). *E* s'a asimilat cu *î* cuprins în consonanta palatală *č* în: *fičor* (280, 281, 304, 308, 310, 314), *fičoară-* (31, 92, 96, 112, 116, 140, 151, 168, 173) alături de *fečoară-* (passim). Peste forma *striinătate* < *streinătate* s'a născut *strinătate* (178), cf. *strein-* (132, 177, 190), *streina-* (132), iar *moșninaș* (149) s'a luat după *moșnini-* < *moșneni* = „moșteni” (149).

E—i (< î) s. i—e > e—e: *demeneață* = „demineață” (132, 304).

E s. i—ă > î sau ă—ă: *odănăoară* (215), *nice dănăoar[ă]* (202); cf. în alte texte *dinăoară* < *de-(u)na-hōra*.

E—a > ea—a apoi *a—a*: *sarafim[i]* (34); dar cf. *serafimi* (57).

Ă din *grijă* a fost asimilat de *j* precedent dând *grije* (197) (Cf. și *grijești* 187, 201).

I sau *ie* din *despuitor* s. *despuitoriu-* (42, 62, 86, 94, 118, 119, 147, 149, 150, 186, 191, 196, 198) și *despuetură-* (52) a asimilat pe *u* dând *o*: *despuitor-* s. *despoitoriu-* (125, 164, 166, 170, 171, 174, 202). Tot așa și în *vădoi* (200).

Tot prin o astfel de asimilație a trecut probabil și *î* după *s* și *dz* în *i*: *simbăta* (307), *sinbătă-* (179, 183), *sinbo[ta]* (179), *sirbască* (186) alături de *sărbie* (134), *singe-* (46, 112, 179, 181, 212), *singur* (43), *sintu* (30, 47, 48, 49, 50, 118, 121, 127, 172, 187, 188, 189, 193, 198, 200, 207, 282, 299, 305, 308, 309), *sintă* (109, 302) alături de *sântu* (127), *sintem* (85), *sinteți* (32), *[de] sirgu* (9, 69, 164, 208), *[de] sirg* (206) alături de *[de] sârgu* (109), *sirguiaște* (50, 99) alături de *sârguiaște* (215), *osindi-* (126, 202, 280); *vădzindu* (192).

Peste *o* rostire cu *î* în loc de *ă* a trebuit să treacă *ă* în *i* în: *sigeata* (210), *sigetă* (211).

Tot așa peste *î* în loc de *u* s'a ajuns la *i* în: *simefița*.

În sfârșit tot așa a trebuit să treacă *ă* după *ț* în *e*: *[pravoslavnică] credințe* (33), *[într'una] credințe* (57), *[cu] credințe* (99, 110), *cunoștințe* (297), *cruțeri-* (47, 50), *cruțe-ne* = „cruță-ne“ (85), *[de] fațe* (303), *mulțemăscu* (118), *pocăințe* (123), *socotințe*, *[cu] științe [sau fără] știință* (98), *științe, neștiințe* (121), *umilințe* (125).

De câteva ori, când cuvântul se scrie întreg, *Dumnezeu* e redat în forma provincială *Dumnădzău* (43, 54, 55, 125). E greu de spus dacă și formele scurtate trebuie cetite în această formă, ori ar putea fi vorba și de *D[u]mn[se]dzău*, cum le-am întregit. Evident, dezvoltarea formei *Dumnedzău*, a fost ajutată de prefacerea anterioară a lui *e* în *ă* după *dz* în *Dumnedzău*, căci *e* aton astfel a putut fi asimilat ușor la *ă* următor. Forma *Dumnădzău* se găsește și la Dosofteiu (v. D. Pușchilă, *Molitvenicul lui Dosofteiu*, în AAR., s. II, t. XXXVI lit., p. 19).

În privința conșonanțelor, asimilație s'a produs în *anina* (313) < *arină*.

Pe *toți trei* îl găsim trecut în *tustrei* (308).

Disimilație: *E—e* s'a disimilat în *i—e* sau *e—i*: *acoperimântul* (202) alături de *acoperemântul* (45); *nice* = „nici“ (passim); *beseaică* (133); *brașil[se]* (183); *carile* (192), *deagitul[se]* (183) alături de *deagetil[se]* (306); *dirept-* (47, 53, 103, 106, 109, 114, 124,

(178), alături de *derept-* (108); *facirea* (298), alături de *facer/feaj* (298); *înțeleagire* (109); *meastică* (300); *păcatile* (47); *petriacire-* (33, 123) alături de *pretrecere* (172, 177) și *petrecere* (86); *sufletile* (30, 41, 54, 98, 142, 186, 314) alături de *sufletele* (57); *tinereașilor* (47). *tinereașile* (111, 116) alături de *tinereașele* (112, 187); *deadiră* (309); *dimeneață* (297) alături de *demeneață-* (132, 304); *pominescū* alături de *pomenescū* (130); *vide* (282); poate și *citesc* (133), pentru care cf. forma regulată *cetesc*. Prin fonetică sintactică: *di* = „de” în *di cei* (52), *di cealea* (122) *di cei-* (171, 173, 174), *di departe* (303), *di pre* (46), *di pe* (102, 306), *di veac* (305), chiar și *di la* (311); *pi cei* (202), *pi ceia* (202), *pi cei* (172); *curăfăști-ne* și prin analogie *curefăști-mă* (117); *fereaști-mă* (45); *izbăveaști-mă* (52, 144); *miluiaști-ne* (30, 31) alături de *miluiaște-ne* (41, 42, 196); *mluiaști-mă* (35, 50, 113, 124, 126, 196) alături de *miluiaște-mă* (58, 118); *priimeaști-mă* (194); *sp/ă/siaști-mă* (125); *spodobești-mă* (146) Nu s'a făcut disimilația în: *vă să va da* (139), *vă s'a da* (212).

O—o > u—o: *cucon-* (189, 302).

Metafonie. Metafonia cu *i* o întâlnim numai în *păinea* (42).

Nasalisarea vocalei. Dacă n'avem de a face cu simple greșeli de scris, consonantele *n* și *m* înainte de mute și lichide s'au pierdut de câteva ori în urma nasalizării vocalei dinaintea lor: *într'u* = („un”) (301), *fiid* (= „fiind”) (307), *vini[n]d* (= „vinind”) s. „vii rd”) (202), *întăpin[ă]* = „întâmpină” (202), cf. *tămpină-* (99), *tămpine* (164, 202), și *sobot[ă]* (178) alături de *simbăta* (307) și *sinbătă-* (179, 183).

Fonetică sintactică.

Am amintit că prin fonetică sintactică s'au făcut disimilațiile: *di cel*, *di cei*, *di cealea*, *di departe*, *di pe*, *di veac*, *di la*, *pi cei*, *curăfăști-ne*, *miluiaști-ne* etc. În urma foneticeii sintactice s'a ivit *ę* (*e* deschis) și s'a scris *e* în: *înainte* + un atribut în genitiv ori pron. posesiv, în sintagme ca *voe ta*, *înpărăfție ta*, *spăsănie noastră*, *dreptate ta*, *nebungie mea*, *spre răspântie lumii*, *cu mente și înfe-[le]pciunea lumii*, *decii alături de deacii*, *deacia* (scris cu *h*), *la al unsprădzeacele čas* (202) etc.

În manuscrisul pe care-l studiem se întâlnește o singură dată cunoscuta cădere a lui *în-* după prepoziția *în*: *cela ce petreace în părăfție cu Părintele* (117).

Pentru a încunjură hiatul sintactic, rezultat din întâlnirea unui cuvânt terminat în vocală cu altul care începe cu vocală, afară de eliziune, se întrebuițează și în acest manuscris mijlocul de a împreună, și grafic, vocala finală a celui dintâiu cuvânt cu vocala inițială a cuvântului următor (t, ia, a): *decii* (162, 170, 182), *deacii* (137), *deacița* (306), *ei* = „i-ai“ (202), *iai* = „i-ai“ (194, 198), *iau* = „i-au“ (305), *teai* = „te-ai“ (109, 112, 197), *neau* = „ne-au“ (54), *neai* = „ne-ai“ (29, 112), *leai* = „le-ai“ (55), *leam* = „le-am“ (183), *leau* = „le-au“ (186), *dea* (= „de-a“) *direapta* (114).

B) Morfologia.

a) Articolul enclitic. α) Asupra felului cum s'a păstrat articolul enclitic v. A. *Fonologie*, Fonetism cu caracter dialectal, Consonante, f.

β) Relevăm formele de gen.-dat. sg. *țărăi* (132), *casăi* (184, 198), *despueturei* (52), *dzilei* (127), *mântuirei* (52), *sărei* (201), *stărei* (121) etc. alături de *lumii* (84), *inimii* (85), *vieșii* (109, 127, 187)

b) Numele. α) *Mână* are gen. sg. și pluralul *mănu-*: *lucrul mănu tale* (29), *mănule* (86, 165, 171, 190).

β) Genitiv analogic e *călii* = „căii“ (298).

γ) Ni se păstrează un singur plural în *-ure*: *lucruri* (44 alături de *lucruri* (127, 128, 129, 189, 202, 305, 308), *časuri*- (127, 132, 181), *chinuri* (315), *cinuri*- (187, 199), *fealuri* (181), *gânduri*- (300), *graiuri*- (44), *lașuri*- (124), *locuri* (123), *trupuri* (86), *zgăuri*- (46).

δ) *Suspin* are pluralul *suspini* (98, 200), *obiceiu-obiceae* (127, 130), *mătanie* tot *mătanie* (34), iar *patriarh* când *patriarhi*- (111, 115), când *patriarși* (120).

e) Cum am amintit, nu s'a întâmplat metafonia obișnuită la genitive și plurale a lui *a* tonic în *ă în*: *ranile* (191), *vrabile* (303), *înpușinari[i]* (178).

ζ) Vocativul în *-le* încă nu este obișnuit. Se întrebuițează numai vocativul în *-e* ori forma de nominativ: *biruitoare* (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163), *despuitoare*, *despoitoare* (147, 149, 150, 166, 170, 171, 174), *oame* (62), *Hristoase D[u]mn[e]dzău* (passim), *Doamne* (passim), *Doamne împărat* (196), *Părinte și fiu* (196 etc.) ș. a. m. d.

c) Pronumele. Pentru forma conjunctă a pronumelui personal de pers. a 2 a plur. ni s'a păstrat forma mai veche *vă* (193, 212), care nu s'a disimilat înainte de se rostit *să*.

d) Verbul α) Verbul *a putea* are la pers. I sg. forma *poč* (109, 111, 116).

β) S'a iotacizat pers. I sg. prez. ind. a verbului: *cadziu* (118, 191), cf. *audziu* (114), *moriu* (115).

γ) La persoana a 3-a sg. verbul auxiliar are forma *au* (passim).

δ) Persoana I sg. a imperfectului indicativ apare fără *m*: *mă bucură*, *mă veselii* (298), *mă postiia și mă rugă* (312), *ședziu și plângea* (312).

e) Persoana a 3-a plur. a imperfectului indicativ are forma *-ă*.

ζ) Perfectele simple ale unor verbe reproduc formele tari ale conjugării latine: *dzis* = „zisei“ (65), *feciu* = „făcui“ (50), *feceș[i]* = „făcuși“ (79, 85), *face* = „făcū“ (191, 298, 312), *puș* = „puseiu“ (128), *deade* = „dădū“ (306, 309, 310, 315), *învis* = „inv.è“ (97, 315), *l-ai învis* = „l-ai înviat“ (114, *ne înplum* = „ne înplurăm“ (30), *trecum* = „trecurăm“ (178), *călcăm* = „călcărăm“ (178).

η) Persoana a 2-a sg. a viitorului se formează cu formele *ver[fi]* (169, 302), *vrei* (302) și *vei* (passim).

θ) *Clevetesc* are pers. 2 sg. din prez. conjunctiv: *să cleveti* (301).

ι) Persoana a 3-a sg. din condițional se formează când cu forma *are* a verbului auxiliar: *mi-are hi dzis* (62), când cu *ar*: *să n'ar fi D[u]mn[e]dzău fostu* (169).

κ) Forme verbale perifrazate cu auxiliar + gerundiu sânt: *ar fi pământul tremurându* (169), *s'au fostu mănecând unul pe altul* (310).

λ) O seamă de verbe se întrebuințează în forma pronominală, neobișnuită astăzi: *a se împărăți* = „a împărăți“ (27), *a se nedejdui-* (128, 193, 200) alături de *nedejdui-* (28, 44, 46, 49, 66, 113, 118, 125), *a se părăsi-* = „a părăsi“ (190), *a se răposa-* = „a răposa“, „a muri“ (184).

A se închină are și forma activă transitivă *a închină*, în urmare *închinat* = „adorat“ (197); *chinui* are forma activă intransitivă, însemnând „a se chinui“ (97, 119, 120).

C) Sintaxa.

a) Substantivul. α) În locul genitivului se întrebuințează înaintea numeralelor prepoziționalul cu *a*: *Prin mijlocul a doi tâlhar[i]* (169); chiar și: *pre mijlocul a mulți* (280, 282), *Puter[i] a cerului și a toț[i] sfinții* (203).

β) Urme de acuzativ fără *pre* s. *pe* sânt: *Încungîurâ ca un leu* = „ca pe un leu“ (45). *Și mă ascultă șerbul tău* = „pe șerbul tău“ (113). *Miluiăște-mă păcătosul* (58). *Curățeaști-mă păcătosul* (117). *Lăudă sufletul Domnul, lăuda-voi Domnul* (172). *Și adevăratu au scris acestu mai de apoi, care-l* (= pe care-l“) *chemă Zoroavel* (309).

γ) Atribut în dativ avem în: *Cin ăsurilor* (41). *În al șesele ăsas aceștil dzile* (197).

δ) Prepoziția *în* este de prisos la apozitie în: *în târgul în Perno* (132), *în târgu în Ștetin* (177), cf. *târgul Ștetin* (177).

Pronumele. Uneori se întrebuințează forma tonică a pronumelui în locul celei atone: *C[ân]tar[e] nedestoinică aducă fie* (201) *Pe tine rugăm, rugămu-te* (54). În acest caz pronumele personal aton lipsește, ca și în altele în care astăzi sântem obișnuiți să-l întrebuințăm expletiv: *într'altă limbă care nu înțeleg* (= „nu o înțeleg“) *oamenii* (133). Mai des este însă uzul expletiv: *îm[i] giudecă mie* (28), *le conteneăște lor* (45), *să ne pue pe noi* (57), *dă-m[i] mie* (199), *și m[i] dă mie* (199), *fiiul acesta-l roagă* (118), *cela ce l miluiăște săracul* (299). Expletiv, dar, în urma atracției, nepotrivit este întrebuințat pronumele în: *aceluia iadul sufletul nu-l* (în loc de „nu-i“) *va luă* (108).

Articolul enclitic. α) În urma inadvertenței traducătorului lipsește articolul enclitic în *leau scos din limba sirbească pre limbă* (= „limba“) *românească* (186); *Doamne împărat* (= „împăratul“), *cel naltu și slăvit* (196); *a preacinstite* (= „a preacinstitelor“) *a tale măn[u]* (197).

β) Fiind vorba de persoane cunoscute, s'a pus articolul enclitic în: *Și pre mene nu mă urgisi ca pre tâlharul și pre curvarul* (200) Dar ar putea tot așa de bine și să lipsească.

γ) În mod firesc și normal s'a articulat și numeralul *unul* (= „singur“, „singuru.“) față de articolul nedefinit care în aceleași împrejurări rămâne nearticulat: *că unul și sărac sintu* (49); *Credzu întru unul D[u]mn[ę]dzău* (96); *Că numai tu unul carele ai pogorât din ceru* (109).

δ) În urma topiceii a trebuit să se articuleze substantivul în: *d[u]mn[e]dzăeștilor cărților tale* = „dumnezeuștilor tale cărți“ (125).

ε) Pronumele *însu* rămâne de obicei nearticulat după prepoziții: *pre îns* (191, 280, 299), *pre îns[ă]* (200, 297), *pre înși* (9), *pre înș[i]* (45, 46, 194, 311), *pri înși* (100) *spre înș[i]* (280), *într'ănsu* (127, 305), *într'ănsu* (181), *într'ănsu* (301, 302, 305), *de îns* (302) alături de *cătră însul* (27), *de însul* (48).

ζ) După *tot* substantivul rămâne de obicei nearticulat: *în toate dzile* (47, 137, 298, 307), *în toată vremea* (298). Se articulează însă dacă urmează un atribut: *Întru toate dzilele vieții mele* (28, 127).

Articolul prepozitiv *al*. A se întrebuințează adesea pentru toate formele de plural ale articolului prepozitiv *al*: *A lui D[u]mn[e]dzău cuvântu* (34). *Ceale neștiute a mele* (47). *Glasul cel de rugă a păcătoșilor* (99). *Psalmii vecernii și a demeneții* (132). *La Ștefin a Șfeților* (134). *Čusul cel de apoi a dzilei aceștie* (202). *Puter[i] a cerului și a toș[i] sfinții* (203). *Poftele a mele a iubirei trupului* (188). *Un om a lui Dum[n-dzău]* (314).

β) E de prisos a în: *Dziua a preaslăvitei învierii tale* (186). *Poftele a mele a iubirei trupului* (188). *A preacinstite a tale mân[u]* = „a preacinstitelor tale mânu“ (197).

Verbul. α) Uneori se întrebuințează verbul *a fi* cu dativul în locul formelor corespunzătoare ale verbului *a avea*: *Ținerea lui D[u]mn[e]dzău și celora ce să tem de însul* (48). *Acelora iaste împărăția ceriului* (93). *Că nu iaste număr lucrurilor mele celor reale* (112). *Ce răspunsu în[i] va fi mie* (188).

β) Copula lipsește în: *Cumu i răpegiunea apei, așa inima împăratului* (301). *Cumu-i omătul vara și ploae în vremea seacerii, așa fără cinste nebunul* (303).

γ) Unele verbe se construiesc cu dativul, după modelul slavon, ca și în textele cele mai vechi: *îm[i] giudecă mie* (28), *le contenește lor* (45).

δ) Construcții mai puțin obișnuite ale unor verbe sânt: *în-sătoșează pentru dreptate* (83), *gândindu de chipul tău* (190).

ε) Pentru introducerea conjunctivului în propozițiuni secundare finale se întrebuințează și *pentru*, nu numai *ca*: *pentru să înțeleagă* (133).

Asperități sintactice și anacolutii. De acestea sânt relativ puține. Dăm câteva exemple: *Și nedestoinică pe sine mă făcuiu milei tale* (192). *Cel înțelept luminile sal[e] gătesc* (202). *Mai bine să petreci într'u[n] loc pustiu decât să petrec cu muiar[e] svadnică* (301). *Să le ție ca s[ă] le dai numai oamenilor celor înțelepți* (306).

Topica. Topica în general este destul de firească. Rare ori găsim propoziții sau construcții împotriva cărora s'ar putea ridică obiecțiuni din acest punct de vedere: *De toate cealea ce le plinesc întru viața mea spurcate* (127), *să-m[i] dea mie pe calea cea adevărată să trec* (112). *Să n'ar fi D[u]mn[e]dzău fostu* (169). *Ar fi pământul tremurându* (169).

Repetiții stilistice. Din punct de vedere stilistic relevăm repetiția: *Toată împreunarea, toată va străgă* (55), precum și pe cea următoare, care alcătuiește un interesant chiasm, tocmai invers decât cum îl cer regulile sintactice ale limbii noastre vechi, adevărat numai pentru formele atone ale pronumelui, în vreme ce aici cea dintâiu formă e tonică: *Pe tine rugăm, rugămu-te* (54).

D) Lexicul.

a) Elemente latine. Inregistrăm o seamă de elemente latine dispărute astăzi cu totul, altele cu forme și sensuri vechi, ori întrebuințate rar¹: *acmu* = „acum“ (27, 33, 34, 41, 43, 45, 51, 53, 117, 118, 167, 168, 182, 187, 189, 194, 195, 196, 198, 200, 201, 215, 305), *amu*, coresp. slav. *u*, *ubo*, *uže* (46, 85, 187, 188, 202), *ași* = „așa“ (305), *atunce* = „atunci“ (53, 305), *căce* = „căci“ (85, 170, 301), *cândai* = „cândva, cumva“ (205), *cariu* = „vierme care roade lemnul“ (302), *ce* = „ci“ (158), *cineș* = „fiecare“ (308, 309), *cură* = „curge“, de-aici *curăre-* (298), *cuvânt-* = gr. *λόγος* lat. „verbum“ (58), *deacă* = „dacă“ (306), *dirept-* = „drept“ (47, 53, 103, 106, 114, 178), *derept*, *dirept drept* = „pentru“ (*derept aciaia* 108, *dirept* ↪ 109, *drept* ↪ 47), *direptate* = „d dreptate“ (85), *deșert (întru* ↪ = „înzadar“) (47, 86, 166, 171, 280), *despune*, de-aici *despuitor-* s. *despuitoriu*, *despoitor-* s. *despoitoriu-* = „stăpân“, „biruitor“ (42, 62, 86, 94, 118, 125, 145, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202), *fără* = „afară de ↪“ (109, 215), *feri-* = „păzi“ (44,

¹ Etimologiile cunoscute nu le dăm.

49, 89—90), *ferice* (*ferice de* —) = „fericit“ (93, 94), *giudeț* = 1°. „judecător“ (48), 2°. „judecată“ (44, 58, 88, 91, 119, 121, 128, 149, 188, 189, 206, 208), *îns.* = „dânsul“ (9, 27, 45, 48, 100, 107, 127, 181, 191, 194, 200, 280, 197, 299, 301, 302, 305, 311, cf. *dânsul* 313), *iușor* = „ușor“ (150), *iușura-* „ușură“ (83, 128, 169), *încal* = „încalte“ (189), *înpărăși-* (*a se* —) = „a înpărăși“, coresp. slav. ВЗУРКА (27), *întări-* (*a se* —) = „a persistă“ (299; cf. și *a întări* = „a face tare“ 298), *întro* = 1°. „în“, „întru“ (28, 29, 30, 33, 46, 47, 50, 85, 86, 94, 95, 96, 109, 110, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 133, 188, 192, 195, 198, 202, 298, 300, 301, 308; *întro tot* s. *totu* = „înainte de toate“, „cu totul“ „a-tot“ 32, 33, 41, 55, 56, 188, 196, 201, 315; cf. și *cu totul* 35), 2°. = „dintre“ (193), de-aici *dintru* = 1°. „din“ (4, 108, 188), 3°. = „dintre“ (193), *măduțariu* = „membru, parte a trupului“ (203) *mărturisitor-* = „martir“ (116), *measer* = „sărac“, „sărman“ (93), *nemică* = „nimic“ (180, 181), *nice* = „nici“ (4, 202, etc.), *nontru, din* — = „din năuntru“, „din lăuntru“ (87), *nusul, cu* — (298), *răposa-* (*a se* —) = „răposă, a muri“ (184), *rost-* = „gură“ (44, 100, 193, 199, 205, 282), *pasă*, pers. 2 sg. imper. prez. a lui *pasă* = „a merge“, „a păși“ (314), *plini-* = „împlini“ (127), *să* = „dacă“ (169, 302, *se* 305), *săvai* = „măcar“ (136, 143, *săva* 136), *spre* = 1°. „pe“, „asupra“, „de-asupra“ (53, 197, 303), 2°. = „peste“ (*spre măsură* 129), 3°. „cătră“ (298), 4°. „pentru“ (199, 299), *șerb-*, *șearbă-* = „rob“, „roabă“ (27, 29, 30, 58, 78, 82, 85, 98, 112, 113, 118, 119, 125, 126, 130, 140, 151, 170, 194, 195, 215, 282, 310), *tinde* = „întinde“ (110, 165), *tun-* = „tunet“ (311), *vie* (*apă* —) = „curgătoare“ (199).

Vechi sânt și: *giupăn* = „domn“, „stăpân“ (314) și *giupăneasă* = „doamnă, stăpână“ (314), care după G. Giuglea (*Dacoromania*, III 606—610) derivă din *giupanus (< *gypanus < γύπαν), ca și *tâmpina-* = „întâmpină“ (45, 99, 202, 164; *întâ[m]pină* 202), derivatul lui *tâmpenă* s. *tâmpână* < *tympenum s. tympanum (cf. Pușcariu, *Dacoromania*, III. 396).

b) Elemente slave: *blagoslovi-* = „binecuvântă“ (29, 31, 33, 103, 114), *blajene-* = „fericire“ (93, 173, 315), *bogorodită* = „Născătoare de Dumnezeu“ (121, 130, 149), *bogoslov-* = „teolog“ (108), *čas-* = „rugăciune spusă la anumite ceasuri“ (41, 58 etc.), *cin-* = 1°. „ordine“, „rânduială“ (41, 90), 2°. = „ceată“ (95, 119), *conef-* = „sfârșit“, „încheiere“ (35, 117), *chiot* = „chivot“, „cort“

< rut. *k'iot* < p.-sl. *kivotŭ* (704), *crov-* „acoperemânt“, „scut“ (45), *dărștină* = „cămașă de lână dură, purtată în semn de jale“ (308), *destoinic-* = „vrednic“ (85, 191, 198, 306; *nedestoinic-* 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113), *dihanie* = „fuiță“ (201), *găvozdi-* = „a ținui, a pironi“ (112, 315), *gălčavă-* = „glas“, „strigăt“, „zgomot“ (111, 193, 206), *glavă-* = „capitol“ (297, 298, 299, 302, 303, 304, 308, 310, 313 etc.), *gospodi* = „domn“, voc. „doamne“ (116), *goște*, plur. lui *gost* (*ce-s împotriv[ă] pălcur[i] i goște*), probabil < slav. *gosti* „Gast, Fremder“ (149), *i* = „și“ (149), *imrecŭ* = „anume“, „cutare“ (119, 120, 125, 126, 194), *iscusit-*, der. din *iscusi-* = „pășit“, „încercat“ (306), *iscușenie-* = „ispită“ (144), *ispovedui.* = „spovedui“, „spovedi“, „mărturisii“ (308), *ispovedanie* = „spovedanie“, „mărturisire“ (167), *izbăvi-* = „mântui“ (32, 43, 49, 50, 110, 121, 123, 127, 128, 144, 189, 198; *izbăvitoriul* 32, *izbăvitor* 206), *izvod-* = „text original“ (134), *jitie* = „viață“ (172, 177), *liubov-* (34, 110, 125, 280, *lubov* 126, *libovol* 167), *măcenic-* = „martir“ (32, 116, 119), *meseță-* = „lună“ (134, 147, 178), *mierță-* = „măsură de bucate“ (310), *milă* = „îndurare“ (47, 50, 121 etc.), *milui-* (33, 43, 57, 93, 121 etc.), *milostiv-* = „îndurător“ (93, 105, 117, 164), de aici *milostivi-* (129) și *milostivire* (168), *milostenie* = „dare, împărțire de milă“ (126, 297, 301), *mirean* = „laic“, „cel ce nu e preot s. călugăr“ (33), *mitră* = „acoperemântul capului mitropoliților și episcopilor“ (304), *molie* = „Motte“ (Tinea) (302), *molitvă-*, *molitță-* = „rugăciune“ (108, 118, 130, 162, 186, 201, 204, 210, 213, 214, 227, 230, 235, 237, etc.), *năpaste* = „ispită“, „încercare“ (43), *[n]epriator-* = „nepriitor“, „neprieten“ < *prii* = „a fi favorabil, binevoitor cuiva“, „a ajuta“, „a ocroti“, „a sprijini“ (124), *obedniță* = „slujbă“ (87, 172), *obidit* < *obidi-* = „asupra“, „năpăstui“ (88, 99, 127), cf. și *obidui-* (302), *ocăzui-* = „arăta“ (81), *ocina-* = „moșteni“ derivat din *ocină*, (46, 93, 173), *ot-* = „din“ (281), *otrust-* = „cântec final“ (196), *otroc* = „copil“, „june“, „tânăr“ (110), *pocaanie* = „pocăință“ (38, 145, 193, 194, *pocăanie* 207), *poclaneanie* = „închinare“, „mătanie“ (32 etc.), *pălc-* = „ceată“, „groapă“ (149), *podobi-*, *a se* = „a se împodobi“ (307), *pol* = „jumătate“ (179, 180, 182), *pravilă* = „lege“ (137), *pravoslavnic-* = „drept-credincios“ (33, 132, 134), *prăznui-* (315), *preacistă-* (118), *preagreși-* (103), *preapodobnic-* „preasfânt“ (120), *preaslăvi-* (33, 34, 186), *priiaten* = „prieten“ (303), *prîimi-* (91, 92, 118, 129,

172, 194, 198, 199, *primi-* (145, 202), *proslăvi-* = „a mări“, „a lăuda“ (28, 173), *preditece* = „înainte-mergătorul“ (119), *priceștenje* = „cuminecătură“ (179), *pritce* = „pildă“, „parabolă“ (297), *pustnic* = „cel ce trăește retras în pustie“ (120), *rod* = „neam“ (92, 126, 166), *săblăzni-* = „smintii“ (108), *săbor* = „adunare“, „sinod“, „sobor“ (95), *săbornic-* = „universal“ (97), *samareanin-* = „din Samar“ (198), [*de*] *sirgu* (9, 69, 164, 208, *sirg* 206, *sărgu* 109), *sirgui-* (50, 99, *sărgui-* 215; cf. *Dacoromania*, III 1088), *slavă-* = „mărire“ (41), *slăvi-* = „mări“, „laudă“ (98, 196), *smerenie-* = „umilință (126), *smeri-* = „umili“ (passim), *sot-* = „trimis“, „vestitor“ (281), de-aici *soli*, *solitor-* (206), *spășiși spesi-* = „mântui“ (passim), *spășenie*, *spesenie* (32, 166, 168, 172, 173 etc.), *spodobi-* = „invrednici“ (28, 121, 186, 213, 315), *stidi*, *a se* √ = „a se rușină“ (46, 49, 81, 85, 100, 282, 304), de-aici *stidintă* = „rușine“, „rușinare“ (282), *stoli-*, *a se* √ = „a se adună în stol“, derivat din *stol* (101), de-aici *stolire* = „stol“, „adunare în stol“ (57), *s[ve]ti* s. *s[ve]tîi* = „sfânt“ (34, 108, 115, 118, 170), *sventite* = „sfințițe“ (123), *tij* = „tot așa“, „în același chip“ (180, 311), *tocmi-* = „îndreptă“, „orându“, „dispune“ (32, 47, 48, 79, 123, 187), *tretii* = „al treilea“ (41, 54, 81), *trezvire*, derivat din *trezvi* (179), *tro[i]ță* = „treime“ (31, 42, 93, 117, 124, 130, 173, 204), *ugodnic-* = „îndatoritor“, „slujitor“, „cinstitor“ (209), *utrăne-* = „slujba de dimineață“ (204, 213, 230, 240, 251, 267, 296), *vărșe* „coș de nuele de răchită de prins pești“ (282), *vecernie-* = „slujbă de seara“ (35, 132, 201, 213, 227, 237, 248, 268, 276), *voevod* = 1. „arhanghel“ (119), 2°. = „conducător de armată“, „general“ (308, 314), *voroavă-* = „vorbă“ (198), *vorovi-* = „vorbi“ (199), *vraciu* = „doctor“ (211), *vistear-* = „tesaur“, „comoară“ (41), *zavistie* = „invidie“, „clevetive“ (210), *zavistru*, idem, (127).

De origine tătărească (giagataic *aslam*) este, dar ne-a venit prin rus. *oslamă*, cuvântul *asl[a]m* „camătă“, „dobândă“, „uzură“ (62).

Mai adăugem că aproape toate numele proprii, de persoane biblice, popoare, țări, ale lunilor și chiar ale unor zile, prin fonetismul lor arată proveniență slavă: [țara] *Pomorscū* = „Pomerania“ (134) alături de *Livonia* (132, 134), *Moscū* = „Moscova“ (181), *C[surfur]ștea bra[n]de[m]burschii* (177), *Petrū* (196), *Perno* (132), *Ishod* = „Eșirea“ (304), *Trstva* = „Cartea împăraților“ (310, 314), *Izrail* (168) alături de *Izdrail* (83), *Izrail[i]tean-* (314) alături de

Izdrail[i]tean- (50, 308), *Īuditha* (307, 311) alături de *Iudif[fa]* (314) și *Tavifta* (110), *S[ava]oth* alături de *Savaoft* (95), *noemvrie* (178), *dechemvrie* (178), *ghenarie* (178, 179, 180, 181, 184) etc.

Dacă pentru *simbătă* (307), *sinbătă-* (179, 183) putem porni de la un romanic **sambata*, pentru *so[m]bot[ă]* însă trebuie să ne gândim la slav. *saбота*, mai ales că întâlnim și pe *sread[a]* (181). *Ștetin* (134, 177) și *Șfet-* (139), *șfeșesc* (177) au putut veni și din nemțește.

c) Elemente grecești. Dintre elementele grecești relevăm pe *cucon* (189, 302) „copil“, pentru care cf. n.-gr. κοκκώνα = „gnädige Frau“, κοκκωνίτσα = „Fräulein“, apoi rom. *coca* = „Bébé“ și it. *cucco*, (dial.) *coc* și *cuccolo* = „Lieblingskind“.

d) Elemente ungurești: *birui-* (90, 108, 115, 116, 196, 207, 213; *biruitor-* = „stăpân“, „domn“, „despuitor“ 29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 210; *nebiruit* 55), *chinui-*, derivat din *chin* (97, 119, 120), *îngădui-* (121, 136, 203), *măntui-* (28, 41, 44, 85, 280 etc.; *măntuitor-* 32, 41, 47 etc.; *măntuire* 54, 96, 198 etc.), *meșter* (305), *meștersug-* (215), *ponoslui-* = „a se plânge“ (62, 94; *ponosluire* 30, 282), *sălaș-* (33), *sălășlui-* (41, 211), *samu* = „număr“ (190), plur. *sămi* (313), *viclean-* = 1° „înșelător“ (280, 2. = „dracul“ (43, 150), *vicleșug-* = „înșelăciune“ (50), *zgău-* = „pânțec“ (31, 53, 84, 120; scris *zcăul* (170), după o comunicare a Dlui G. Giuglea < ung. *zugó* „mitra, uterul scroafei“¹.

e) Înțelesuri deosebite de cele de astăzi. O seamă din cuvintele pe care le găsim în scrisul lui Antonie, fie ele de origine latină ori streină, se prezintă cu un înțeles deosebit de cel actual, ori fiindcă ne păstrează înțelesuri mai vechi, ori fiindcă redau înțelesul cuvintelor slave pe care le traduc. Dăm aici câteva exemple, rămânând ca despre derivate și compuse să vorbim în alt loc: *acoperi-* = „apără“, „scuti“ (146), de-aici *acoperemânt-* (45) s. *acoperimânt-* (202), *asemenea* = „asemănare“ (187), *biruitor-* = „stăpânitor, stăpân, domn, despuitor“ (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 200), *cădeă* = „a se închină“

¹ Cuvântul unguresc numește propriu partea de trup care produce neliștea scroafei înainte de a se împerechia s. vier și o îndeamnă să facă sgomot și să „sbier“ (ung. *zúg, zúg-búg*) după vier. Totuși cf. *găoază* și *sgâl*. — Pentru *tâlhar-* (200, 315) care a fost derivat mai înainte din ung. *tolvaj* cu schimb de suffix, cf. acum V. Bogrea, *Dacoromania*, III 807, care-l derivă din *tâlh-* „pădure“, propriu deci „pădurean“ s. „codrean“.

(43, 204, 206), *călcă* = „a învinge“ (93, 172), *destoinic* = „vrednic“ (85, 191, 198, 306; *nedestoinic* - 35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306; *destoinicie* 113), *în* = „între“ (314), *închinat* = „adorat“, din *închină* = „adoră“ (197), *îndurat* = „îndurător“ (116-7), *înpărți* = „despărți“ (130, 213), *împlea* = „împlini“ (41), *întări* - *a se* √ = „a persista“ (299), *întunecare* = „zeci de mii“, „nenumărat“, după slav. *tima*, idem (66), *limbă* = 1°. „neam“, „popor“, după slav. *językŭ* (30, 79, 165), 2°. = „glas“ (181), 3°. „limbă“ (186), *mișel* = „sărac“, „sărman“ (128, 130, 193, 207, 280, 281, 299), *nevastă* = „mireasă“ (146), *pre* = „spre“ (*vineri pre simbătă* 178; cf. și *miercuri noapte spre ȝoi* 181), *Suflet* = „Duh“ (124, 196), *tăcea* = „a trece cu vederea“ (280), *treace* - s. *trece* = „a trece cu vederea“ (29, 98, 162, 164, 199 etc), *treace*, *a se* √ = „a muri“ (108).

f) Derivațiune și compunere. Derivațiunea impropie, adică fără ajutorul sufixelor, numai prin schimbarea funcțiunii gramaticale:

α) Substantive, din verbe: de la forma netrunchiată a infinitivului: *ardere* (52), *cântare* (29), *curăre* = „curgere“ (298), *deșertare* - (208), *facere* s. *facire* = 1. „lucrare“ (84). 2°. = „făptură“ (133, 187, 197, 201, 215), *lasare* (101), *măntuire* (passim) *mărire* (57, 105), *puteare* - (130, 197, 203), *stare* = „locul unde stă cineva“ (121), *țineare* = „stăpânire“ (48, 110), după slav. *drŭžava* „tenere“, *vedere* (31), *vindecare* (297); de la participiul trecut: *lasatul* (184); de la adjectivul verbal: *atotfiitor* - (58, 114), *biruitor* - (29, 34, 54, 58, 128, 161, 163, 187, 195, 200), *botedzătoriu* - (32), *despuitor* - s. *despuitoriu* -, *despoitor* - s. *despoitoriu* - (42, 62, 86, 94, 118, 119, 125, 145, 149, 150, 164, 166, 170, 171, 174, 186, 191, 196, 198, 202), *făcătoriu* - (126), *izbăvitor* -, *izbăvitoriu* (32, 206), *măntuitor* -, *măntuitoriu* (32, 41, 47 etc.), *măngăitor* - (41, 195), *Născătoare* (passim), *purtător* = „solitor“, „sol“ (98, 176), *rugător* = „preot“ (132), *scuitoriu* (28), *solitor* (206) etc.

Prepoziții: *derept*, *dirept*, *drept* = „pentru“ (47, 108, 109).

g) Derivațiunea cu sufixe: α) Substantive: -*ar*: *tălhar* - (200, 315); -*aș*: *moșninaș* (149); -*ate*: *direptate* (85); -*easă*: *giupăneasă* (314); -*ene* s. -*enie*: *blajene* - (315), *utrăne* (204, 213, 230, 240, 251, 267), luate în această formă din slavonește; -*ie*: *cărfulie* (134); -*ime*: *greime* (83, 128, 169), -*ință* :

-slidință (282), *ostenință*- (280), *ustenință*- (49); -iune: *adevereciune*- (109), *închinăciune*- = „mătanie“ (166), *înșelăciune* (108), *putregiune* (34, 57, 103; *neputregiune* 315), *răpegiune* = „torent“ (301); -ură- *despuetură*- (52), *înpietritură*- (144), *înpistritură*- (305), *legătură*- (196) etc.

β) Adjective: -esc: *jidovesc* (oamenilor *jidovești* 133); -el: *tinerel*, întrebuințat ca substantiv (46); -os: *săfios*- (42).

γ) Verbe: Se observă o predilecție pentru întrebuințarea lui *edz* la prezentul indicativ și la conjunctivul derivatelor de conjugare I: *cuvintedzu* (201), *flământzască* (93), *găteadze* (299), *îndreptadze* (50), *îndreptadză* (56, 57, 129, 199), *îndreptedzi* (297), *înfrișadză* (45), *îngreuiadze* (129; cf. *să îngreue* 110), *lumineadză* (109, 120), *luminedzi* (109), *minuneadză* (123), *unbreadză* (120) etc.

Mai înregistrăm: *vrăjmășuiaște* (88) alături de *vrăjmășescă* (110).

h) Compunerea cu prefixe: A-: *acoperi*- (146,) de-aici *acoperemânt*- (45), *acoperimânt*- (202). Des-: Cum am amintit mai sus, *dostoinic* a fost apropiat de compusele cu acest prefix, dând *destoinic*.

În-: *înblândzi*- (33), *înbogăți*- (301), *îndrepta*- (50, 57, 129, 199, 297), *înfrișoșă*- (45), *înfrămțeșă*- (sic, 187), *îngreuiă*- (110, 129), *înpărăți*, *a se* ~ (27), *înpărți*- (55), *înpiedeca* (188, 189), *întrupa*-, *a se* ~ (92), *înpietritură*- (144), *înpistritură*- (305) etc.

Ne-: *nebiruit* (55), *nedestoinic*- (35, 58, 85, 112, 118, 125, 126, 140, 170, 192, 194, 201, 306), *neputred* = „nesticat“ (137, 147; de-aici *neputregiune* 315) etc.

Prea-, după modelul cuvintelor slave compuse cu *pre-*: *preacinstit*- (56, 124, 126, 193, 195, 198), *preacuvios*- (120), *preaînțelept*- (55), *preamărit*- (57), *preamilostiv*- (194), *preasfânt*- (42, 125, 204) etc.

i) Compunerea propriu zisă: α) Nume, unele alcătuite după modelele slave: *atotțiitor*- (58, 114), *de bine dăător* (86), *iubitor de oameni* (55 etc.) *îndelung-răbdător*- (56, 105), *înainte-stătător*- (204); *bună-vreare* (53, 106), *mare cuviință* (105), *mai-mare*- (119, 120, 314); *amiazăz[fi]* (179), *amiadzădz[fi]* (180), *miazăză*, după ~ (181), *miiadză-noapte* (182); *fără-de-lege*- (31, 42, 47, 50, 51, 52, 85, 110, 116), *fără-de-număr* = „nenuanărat“ (35, 130) etc.

Textele.

10.

p. 27 r. 9

Prochimene a zilelor peste săptămână.

^Б ^Ч
co. Be.¹ Гк. Вхѣриса. — D[u]mn[e]dzău să împărăți, și întru

mare cuviință să înbracă D[u]mn[e]dzău. ^А ^Р ^А
ne Be¹ч² cz ннѣ в. Iată
acum binecuvântați[i] pre D[u]mn[e]dzău, toți[i] șerbii lui D[u]mn[e]-

^А ^Ч ^С
dzău. B ne Be². Гк s. D[u]mn[e]dzău mă aude cându străg cătră

p. 28 ^К ^С
însul. — || впо³ млтк. Mila ta, Doamne, să mă gonească întru

^А ^Н
toate zilele vieții mele. срѣ⁴. Be. Вѣмз. Doamne, întru numele-
tău mă mântuiești[e], și întru putearea ta îm[i] ghidecă mie. —
Agiutoriiu meu de la D[u]mn[e]dzău cela ce a făcut cerul și

^К ^С
pământul. — нѣ⁵ Be за[тлнн]в. D[u]mn[e]dzăule⁶, scutitoriiu
| 8) meu ești tu, mila ta înainte să mă tămpine pre men[e]. Spodo-
beaște-ne, Doamne, întru sara ačasta, fără de păcate ne ferește
pe noi. Bine ești cuvântat, Doamne, D[u]mn[e]dzăul părinților
noștri, și lăudat și proslăvit numele tău în veaci, adevăr. Să fie,
Doamne, mila ta spre noi, cum și noi nedejduim spre tine. Bine
p. 29 ești cuvântat, || Doamne, că neai învățat pe noi dreptate ta. Bla-
goslovit ești, biruitoare⁷, că neai înțelepțiș[i]⁸ pe noi întru drep-
tatea ta. Bl[ago]sl[o]vit ești, sf[i]nte, că neai luminat pe noi cu

¹ Sâmbătă seara. Cuvintele slavone care urmează sânt începutul sla-
vonesc al textului tradus românește după ele; astfel traducerea lor e de prisos.

² Duminecă seara.

³ Marți.

⁴ Miercuri.

⁵ Vineri.

⁶ Scris D[u]mn[e]dză-i și pus în paranteze, deci omis ca fiind greșit.

⁷ Scris: biruitoare.

⁸ Evident, contaminare din: neai înțelepfit + ne înțelepțiși.

dreptăția ta. Doamn[e], mila ta-i în veaci, lucrul mânu tale nu-l treace. Ție ți să cade lauda. Ție ți să cade cântarea. Ție mărirea ți să cade cu Părintele și cu Fiul și cu d[u]hul Sf[ă]nt[ă], acum și u 3
pururea și întru veaci de veaci adevăr. — *Ps[a]lm 122.* Риме Bk.

X

ВѢДО. — Cătră tine îm[i] rădăc[ă] ochii miei, cela ce trece spre ceru, că iață cumu-s ochii șerbului întru m[ă]nule domnului său, || și cumu-s ochii șearbei întru m[ă]nule doamnei sale, așea ochii noștri cătră Domnul D[u]mn[e]dzăul nostru, până cându ne va cruță pe noi, Milu[ă]ște-ne pe noi, Doamne, milu[ă]ști-ne pe noi, că multu ne înlum de urgisire, și mai v[ă]rtos să înlur[ă] sufletile noastre de ponosuirea sup[ă]rătorilor, și de urgi[ă] m[ă]ndriilor. — ... ҃ ...

p. 30

цѣлю¹ — *Mărir[e] și acmu.* Acmu slobodzi șerbul tău, puternice², după graiul tău cu pace, că vădzură ochii miei sp[ă]seni[ă] ta, ceaia ce ai g[ă]tat înaintea feaței tuturor oamenilor, lumină întru vederea⁴ limbilor, și laudă || oamenilor tăi Izrail[i]teanilor. — *Apoi: Sff[i]nte Doamne. Mărirea. Și acmu.* — Prea si[ă]ntă tro[i]ță (sic), milu[ă]ști-ne pe noi. Doamne, cură[ă]ști-ne păcatele noastre, puternice, iartă fără de legile noastre. Sf[i]nte, cărcă și vindecă nepu-

p. 31

tința noastră, pentru numele tău. — *Mărir[ea]. Și acmu.* мр ... сѢ ...⁵
Doamne, miluești-ne 3 [ori]. Părintele nostru. C'a ta iaste înpără-

fiia sau Pentru ruga. — ВѢ ПОС⁶. ВѢ ДО. — A lui D[u]mn[e]dzău Născătoare, Fiçoară, bucură-te cu bucurie mare. O, o, că D[u]mn[e]dzău cu tine, bl[ago]sl[o]vită ești întru f[ă]mei, și binecuvântat rodul zgăului tău, că născu pe || H[risto]s, m[ă]ntuitorul și izbăvi-

p. 32

torul sufletelor noastre. I no⁷. Botedzătorul lui H[risto]s, pe tine te rugăm, întru tot pe noi să ne pomenești, ca să ne izbăvim de fărădelegile noastre, că ție i[ș]i fu dat bun dar să te rogi pentru

1 Rupt.

2 Pe margine îndreptat în *biruitoare*.3 Pe margine îndreptat în *măntuirea*.

4 Cuvintele cu care au fost înlocuite pe margine întru vederea, nu se mai văd.

5 Rupt.

6 Iar dacă e post.

7 Scurtat din ПОКЛАНѢНІЕ = „închinăciune“, „mătanie“.

noi. 1, 2 ^κno. Rugați-vă, Sf[i]nți Ap[os]to[li], și proroci, și măcenici, și toț[i] sf[i]nții, ca să ne izbăvim de nevoe și de scărbe (scris: „scrăbe“), că voi înainte cu căldură sînteți tocmiș[i], cătră sp[ă]-

p. 33 — || Deacii: Doamne miluiește-ne 40 [ori]. Doamne, bl[ago]s[lo]-
senie pe toț[i] să străngeț[i]. 3, 1 ^κno. Să dzică: Suptu a ta milă fugim, a lui D[u]mn[e]dzău născătoare, Fiçoară; ruga noastră nu o treace întru scărbe (scris: „scrăbe“), ce de nevoe binecuvântată. v[ea]ște-ne. Mireanul să zică: Pentru ruga, iară pop[a] să dzică

с и АБВѢ. Acesta-i bl[ago]s[lo]vit și preaslăvit, H[risto]s D[u]mn[e]dzăul nostru întru tot, acmu și pururea întru veaci de veacū,

p. 34 adevăr. ѿ ѿрѢ. Impăratul cerului credința Domnului¹ nostru o întărește, limbile înblândzește, cu pace le înpacă. Sf[ă]ntă petriacire a ta² bine o ferește. Mainte trecuți părinții, și frații noștri, întru sălaşurile dreptilor îi odihnește, și pe noi întru pravoslavnică credințe, și întru pocanie, Doamne, ne priimește și ne miluiește, || ca un bun și iubitor de oameni. Doamne, miluiește 3 [ori]. Mărire [și] acmu. Cîaia ce ești mărită de heruvimi și preaslăvită adevărat de sarafim[i] (sic = „serafimi“), fără putregiune a lui D[u]mn[e]dzău cuvântu Născătoare, cîaia ce ești [de] D[u]mn[e]dzău Născătoare], pe tine te mărim. Apoi 3 mătanie, cu ruga lui s[ve]ții Efrim. — Doamne, biruitorul vieții mele, duh cu leane și fără socotințe, iubirea argintului și cuvinte îndrăpnice gonește

p. 35 de la mene. — 1 ^κno. — Sufletul întreg cu mente și înțe[le]pciunea smereniei, răbdare și liubov || dăruiaște mie nedestoinicului șerbu-

lui tău. — 1 ^κno. — O Doamne, împarate, dă-mi mie să vădzū păcatele mele, și să nu osândescu pe fratele meu, că bine ești cuvântat în veaci adevăr. — Apoi 12 mătani[i], să dzică așia: Doamne, curățești-mă păcătosul și mă miluiește. Ziditu-m'ai, Doamne miluiești-mă. Fără de număr greșiiu, Doamne, iartă-mă. — Co-nețul vecernii cu totul. ||

¹ Pe margine s'a pus cu roșu: sau împăratului sau craiu[lui].

² Pe margine s'a scris: sau sf[ă]nta besearică.

30.

Cin ȇasurilor.

p. 41

Intâi ȇas trettii, aiȇea. Bine-i cuvântat D[u]mn[e]dzăul

nostru întru tot și acmu și pururea și în veaci. — $\overline{\text{B}} \quad \overline{\text{B}} \quad \sim \quad \overline{\text{C}}$
 слава тебе на.

Slava ta, Dumn[e]dzăul nostru, slava ta, împăratul cerului, mângâitorul sufletelor celor adevărate, cela ce toate le dai și toate le împli din vistearul cel bun și dătător de viață; vino și te sălășluiaște între noi, și ne curățește de toată spurcăciunea, și mântuiaște cu bine sufletele noastre. — Sf[i]nte Doamne, Sf[i]nte tare,

sv[i]nte fără de moarte, miluiaște-ne pe noi. Mărirea Părintelui, și a Fiului, și || a D[u]hului sf[ă]ntu, acmu și pururea și întru veaci de veacū, amin. Preasf[ă]ntă t[ro]i[ș]tă (sic) miluiaște-ne pe noi. Doamne, curățește păcatele noastre. Despuitoare, iartă fără-delegile noastre. Sf[i]nte cercetător, vindecă neputința noastră pentru numele tău. — 3 *Doamne miluiaște-ne. Mărirea. Și acmu.* —

p. 42

Părintele nostru cela ce ești în cer, ca să să sf[i]nșască numele tău, ca să vie împărăția ta, ca să fie voe ta, cumu-i în ceriu, așa și pre pământu. Pâinea noastră cea sățioasă dă-ni-o noao astâdzi, și ne iartă noao || păcatele și greșealele noastre, cum și noi ertăm datorile datornicilor noștri. Și nu ne duce întru năpaste, ce ne izbăvește de vicleanul. — C'a ta iaste împărăția, și putearea și mărirea, a Părintelui, și a Fiului, și a Sf[ă]ntului

p 43

D[u]hū. *Acmu.* — *Doamne miluiaști-ne 12 ori. Mărirea. Și acmu.* Veni[ș]i să ne închinâm împăratului nostru D[u]mn[e]dzău. Veni[ș]i să ne închinâm și să cădem cătră H[risto]s, împăratul și D[u]mn[e]dzăul nostru. Veni[ș]i să ne închinâm și să cădem cătră singur H[risto]s, împăratul Dumnădzăul (sic) nostru.

ȇas 3 ps[a]l[m] 16. — Ascultă, Doamne, dreptatea mea, ia amente rugarea mea. Socoteaște ruga mea, || că nu-i dintru rostu viclean. De la fața ta giudețul meu va eși, ochii miei ca să vadzâ dreptatea ta. Ispitiș[i] inima mea, și o cercetaș[i] noaptea; arsăși-mă și nu să află întru mene nedreptate, ca să nu grăiască gura mea lucrure omenești. Pentru cuventele rostului tău eu feriiu căi cumplite. Îndreptadză urmele mele întru cărările tale. Eu străgaū că mă audziși, Doamne. Pleacă cătră mine urechea ta și ascultă graiurile mele, și minuneadză mila ta și mântuiaște pe

p. 44

- p. 45 ceia ce nedejduescū spe (sic) tin[e].¹ || De ceia ce protivăscū dreaptei tale fereăști-mă, Doamne, ca ăana ochiul. Într'acopere-măntul aripelor tale m'acoperi de fața celor necuraț[i] ce mă înfricoșadză pre mene. Vrăjmașii miei sufletul meu ținurâ grășimea sa ochisărâ, gurilorū grăescū mândrie. Ceia ce mă goniă, acmu mă încungiurarâ ; ochii săi îi pusărâ să caute spre pământu. Încungiurarâ ca un leu ce-i gata spre rănire, și ca un lup ce petrece întru crovul său. Înviu, Doamne, și înainte-i tâmpinâ pre
- p. 46 înș[i] și le contenește lor, și izbăvește sufletul meu de necură—
ția lor, cu arma ta de mână vrăjmașilor tăi. Doamne, puțin di pre pământu împrăstie-i pre înș[i] întru viața lor, că cu singele tău îș[i] împlurâ² zgăurile lor. Săturarâ-ș[i] fii și lăsarâ rămășițe tinereilor săi. Iară eu cu dreptate m'arăt feaței tale, și mă voi săturâ cându mi să va arăta mărirea ta. — *Ps[a]l[m], D[a]v[i]dū, 24.*
- p. 47 Cătră tine, Doamne, străg cu sufletul meu. D[u]mn[e]dzăul meu, spre ti[ne] nedejduescū ca să nu mă stidescū în veaci, nice ca să rădză de mene vrăjmașii miei. Și amu toț[i] ceia || ce vor răbdă pentru tine nu să vor stidi.

Ca să să stidească făcătorii cei [fără] de leage întru deșertu, calea ta, Doamne, spune-m[i] mie și întru cărările tale mă învață. Tocmeaști-mă spre adevărul tău, și mă învață că tu ești D[u]mn[e]dzău măntuitorul meu, și pentru tine răbdu în toate dzile. Adu-ț[i] amente de cruțerile tale, Doamne, și de milele tale că din veaci sintu. Păcatile tinereaților mele și ceale neștiute a mele nu le pomeni ; după mila ta adu-ți amente tu pentru bunățțile tale, Doamne. Bunu-i și dreptu-i D[u]mn[e]dzău, drept a || cîiaia leage pusăș[i] celora ce greșescū pre cale ; tocmiși pe cei blânzi spe (sic) giudeț ; învățaș[i] pe cei blânzi căile tale. Toate căile lui D[u]mn[e]dzău is milă și adevăr, ceia ce cearcă svatul lui și mărturiile lui. Pentru numele tău, Doamne, cură-

¹ *Biblia* 1688: Ascultă, D[oa]mne, dereptățile mele, ăa aminte rugăciunea mea. Bagă în urechi ruga mea, nu cu buze vicleane. De la fața ta judecata mea să ăasă, ochii miei vază dereptăți. Ispitit-ai, și nu s-au aflatū întru mine strâmbătate. Ca să nu grăiască rostul meu lucrurile oamenilor pentru cuvintele buzelor tale eu am păzitū căi năsilnice. Intărește umbletele mele întru cărările tale, pentru ca să nu se cîintească pașii miei. Eu am strigatū căce m'ai ascultatū D[u]mn[e]zău, pleacă urechea ta mie, și ascultă cuvintele mele. Minunează mile[e] tale, cela ce măntuești pre cei ce nedejduescū, pre tine...

² Scris: *împlură*.

țeaste păcatele mele că multe sîntu. Cine ție omul ce să teame
 de D[u]mn[e]dzău ? Leage-i puseși lui pe calea [sa]. Sufletul lui
 întru bunătăți îl odihniși[i], și sementița lui va ocină pămîntul.
 Ținearea lui D[u]mn[e]dzău îi celora ce să tem de însul, și sva-
 tul lui îl arată lor. Ochii miei || ție pururea cătră D[u]mn[e]dzău, p. 49
 c'acela rupsă din lațu piçoarele mele. Caută spre mene și mă
 miluiește, că unul și sărac sîntu. Scărbile (scris : „scrăbile“) ini-
 mii miale să înmulțiră, din nevoile mele mă scoate. Vedzi sme-
 reniia mea și ustenința mea, și ție toate păcatele mele. Vedzi
 vrăjmașii miei că să înmulțiră, și cu neubire nedreaptă mă
 urără pe mene. Fereaste sufletul meu și mă izbăvește, ca să
 nu mă stidescă că nedejduiu spe (sic) tine. Cei nerăuțați
 (sic, = „nerăutăți“) și cei drepti să lipiră de mene, că răbdaiu p. 50
 pentru tine. || Doamne, și izbăvește, Doamne, Izdrail[i]teanii de
 toate scărbele (scris : „scrăbile“) lor. Ps[a]lm, D[a]vid, 50. Mi-
 luiaști-mă, Doamne, după mare mila ta, și după multe cruțerile
 tale curățește fără de legile mele. Mai vartos (scris : „vrătos“) mă
 spală de fărădelegile mele, și de păcatele mele mă cură-
 țește. Că fărădelegile mele eu le știu, și păcatele mele înain-
 tea mea sîntu pururea. Eu ție unuia greșiu și viclesug înaintea
 ta feciu, ca să să îndrepteadze întru cuvintele tale, și sirguiește
 cându vei giudecă. Iată eu întru fărădelegi sîntu început, și întru
 păcate mă născu maică-mea, || Iată acmu adevărul : iubiși[i] ceale p. 51
 nespuse și neștiute a înțelepciunei tale și le arătași mie. Stro-
 peaști-mă cu bosiocu și mă voi curăți. Spăla-mă-voiu și mai
 vartos (scris : „vrătos“) decât omătu mă voi înalbi. Audzului
 meu dă-i bucurie și veselie, bucură-să oasele mele ceale sme-
 rite. Întoarce fața ta de păcatele mele, și toate fărădelegile mele
 curățește. Inimă curată zidește întru mene, Doamne, și suflet
 dreptu înnoiește în trupul meu. Nu mă lepădă pe mene de la
 fața ta, și d[u]hul sfii[n]ții tale nu-l luă de la mene. Dă-m[i] mie
 bucuriia || mântuirei tale, și cu d[u]hul despueturei tale mă întă- p. 52

1 Biblia 1688 : Cătră tine, D[oa]mne, rădicaiu sufletul meu D[u]m-
 n[e]dzăul meu, pre tine nedejduiu să nu mă rușinezu în veac. Nice să
 mă batjocorească vrăjmașii miei, pentru că toți ceia ce te îngăduescă pre
 tine nu se vor rușina. Rușineaze-se cei ce nelegiuescu în zadar. Căile
 tale, D[oa]mne, arată-mi mie, și cărările tale învață-mă. Povățește-mă pre
 adevărul tău, și mă învață căce tu ești D[u]mn[e]dzău mântuitorul meu,
 și pre tine teamă îngăduită toată zioa....

reaște. Învăța-voiu pe cei fără de legi căile tale, și cei necurați[i] câtră tine să vor întoarce. Izbăveaști-mă di cei încrunțați, Doamne, D[u]mn[e]dzăul mântuirii mele; bucură-să limba mea de dreptatea ta. Doamne, budzele-m[i] deșchide și gura mea va spune laudele tale. Că s'ai hi vrut jirtvâ, dat ț-aș hi amu; toată arderea nu bine vrusâși. Jrăt[v]a lui D[u]mn[e]dzău-i suflet zdrobit, inimă || zdrobită și smerită D[u]mn[e]dzău nu o urgiseaște. Fericeaște, Doamne, cu bunâ vrearea ta Sionul, și ca să zidească zidurile Ier[u]s[a]l[i]mului. Atuncia bine vei vrea jrătvâ direaptă, înălțarea și tuată arderea; atunce vor pune spre oltarul tău viței. *Mărirea. Alliluia. Trop[ariul]. Acmu. Postu* — Doamne, carele pre Sf[ă]ntul D[u]hul tău în al treile čas l-ai trimis Ap[o]s[to]lilor tăi, acela bine nu-l luă de la noi, ce ne înnoiaște pe noi, rugându-te. — *Stih.* — Inimă curată zidește întru mene Doamne, și d[u]hul dreptu înnoiaște întru zgăul meu. — 2 *stih.* — || Nu mă lepădă pre mene de la fața ta și d[u]hul sf[i]nții tale nu-l luă de

la mene. *Apoi trop[ariul] întâiu la čas tret[ii].* — $\overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}}$ 1 $\overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}}$ 1. A lui Dum[n]e]dzău Născătoare, tu ești vița cîa ade-vărată, ce neai crescut noao rodul vieții; pe tine rugăm, rugă-mu-te, biruitoare, cu Sf[i]nții Ap[o]s[to]li, să miluești sufletile noastre. Domnul D[u]mn[e]dzău bine-i cuvântat; bine-i cuvântat D[u]mn[e]dzău din dzi în dzi. Sportu-neau noao D[u]mn[e]dzău mântuirea noastră. Dum[n]e]dzăul nostru, D[u]mn[e]dzău nea (sic, = „ne“) mântui. *Apoi* $\overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}}$ 2. *Întâiu caută* 3 *čas* $\overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}} \overline{\text{Д}} \overline{\text{Н}}$ 3

$\overline{\text{Г}} \overline{\text{А}}$ 5 (glas 5). $\overline{\text{В}} \overline{\text{Л}} \overline{\text{В}} \overline{\text{Е}}$ $\overline{\text{В}} \overline{\text{С}} \overline{\text{Н}}$ $\overline{\text{Х}} \overline{\text{Е}}$ $\overline{\text{В}} \overline{\text{Е}}$ $\overline{\text{Н}} \overline{\text{А}}$. — Bine ești cuvântat, Hr[i]stoase Dum || nădzăul (sic), carea preînțeleaptă vânăre ai arătat, gos leai trimis lor D[u]hul Sf[ă]ntu. Și cu aceeaia ai vânat lumea, iubitor de oameni, mărirea ta. — *Mărirea.* Căndu vor veni limbile să să meastece, împărți-să-va sementiia cea de sus. Căndu focul limbile lea împărți, toată înpreunarea, toată va străgă cu un glas, mărindu întru tot pre Sf[ă]ntul D[u]h. — *Acmu și pur[urea].* — Nedeajde și folosire și scăpare creștinilor, nebiruit zid celora, ce nu pot, și trudes-cu întru adăncări lină adăpostea-lă, || tu ești preacinstită a lui D[u]mn[e]dzău

¹ [Tropariul] *Sfântului, tot așa al zllii.*

² *Preasfântă Troiță s. Treime.*

³ *In post.*

Născătoare. Ce cum izbăvești lumea, nu treace această rugă, ce-ți adă amente de noi întru tot cântată. — *Doamne miluiaște* [de] 40 [ori]. — **Єже на вѣчѣко вѣрѣмѣ.** — Cei întru toată vremea și spre tot časul, spre cer și spre pământu, să ne închinăm și să slăvim pre D[u]mn[e]dzău cel bun, îndelungu răbdător și multu m[i]l[o]stiv, și pe cei drepți iubeaște și pe cei păcătoși miluiaște, și întru totu-i cheamă cătră mântuire. Pentru făgăduința ce-i să fie bună-însuși, Doamne, priimeaște ruga noastră într'acesta čas, și îndrepteadză || viața noastră cătră învățăturile tale. Sufletele noastre sf[i]nțește, trupurile noastre le curățește, gândurile ne îndrepteadză, mente[a] o curățește¹, de rău și de dureri ne încungîură pe noi, cu sf[i]nții îngerii tăi ca întru stolirea lor să ne socotească pe noi, și să ne pue pe noi să agîungem într'una credințe, și să înțeleagem neatinsă a ta mărire, că bine ești cuvântat în veaci adevăr. — *Doamne mil[uește]. Mărire, acmu.* — Cîia ce ești cinstită de heruvimi, și preamărită adevărat de serafimi, fără putregiune a lui D[u]mn[e]dzău cuvântul || Născătoare ceaia [ce] p. 58 ești de D[u]mn[e]dzău Născătoare, pe tine te mărim. — **за мо-**
^B**лѣна.** — Pentru ruga sf[i]nților părinților noștri, Doamne I[su]se p. 58
 Hristoase Dumn[e]dzăul nostru, miluiaște-ne pe noi. — **ВѢЖО ИЕ ѠЧЕ.** —
 Biruitoare D[u]mn[e]dzău și Părintele atotțiitorul, și Domnul fiul unu
 nascut I[su]s H[risto]s și Sf[ă]ntul D[u]h[ă], o dumn[ε]dzăire și o puteare,
 miluiaște-mă păcătosul, și cum știi de giudețu mântuiaște nedestoinicul
 șerbul tău. Că bi[ne] ești cuvântat în veaci, amin. —

Ças 6. — Veniș[i] să ne închinăm împăratului nostru D[u]mn[e]dzău || ...

40.

M[o]l[itva] S[fântului] Vas[i]lie.

p 84 r. 10

Despuitoare Doamne I[su]se Hr[i]stoase D[u]mn[e]dzăul nostru, multu rabdzi pentru păcatele noastre. Așea și până într'acesta p 85
 čas, adușăși-ne pe noi întru facerea || vieții pre lemnu răstignit,
 cu bună înțeleagirea tâlharului, ce întru raiu cale-i feceș să margă.

1 Pe margine s'a mai adaus: și ne vean[decă] de to[ate scăr]bele.

- p. 86 Și moartea morții o răpiș[i]. Curățește-ne pe noi păcătoșii și nedestoinicii șerbii tăi. Greșit-am amu și fărădelege am făcut. Și nu sintem destoinici să rădicăm ochii noștri, și să prăvim spre înălțimea ceriului, pentru căce am lăsat calea dreptății tale, și am înblat după voia inimii noastre. Ce rugăm cu al tău bine cruce-ne pe noi, Doamne, după mulțimea milei tale și ne mântu-iaște pe noi pentru sf[ă]ntu numele tău. || Că să stănsără întru deșertu dzilele noastre și ne ia pe noi din mănule celora ce să protivescū noao. Și iartă noao greșealele noastre, și cu înțelepciunea omoră (sic, = „omoară“) trupurile noastre, ca din cel vechiu om lepădatu, întru cel nou să ne înbrăcăm, și ție să petreacem al nostru despuitor și de bine dătător. Și așa a tale învățături să le urmăm. Întru veaci odihnă să agiungem, unde iaste întru totu petreacere cu veselie. Că tu ești întru adevăr adevărată veselie, și bucurie celora ce te iubăscū pe tine, Hr[is]toase D[u]mn[e]dzăul nostru, || și ție dăm laudă cu cel fără de început Părintele, și cu preasf[ă]ntul, bunul și de viață făcătoru D[u]hul. —
- p. 87

5°.

p. 93 r. 4

Din Ψ_{H} $\widehat{\text{WB}}$ $\overset{\text{A}}{\text{В}}$ $\overset{\text{B}}{\text{НИЦА}}$ по часо.¹

- p. 94 *Blajenile.* Întru înpărăția ta când vei veni adu-ț[i] amente de noi, Doamne. Ferice de cei measeri cu sufletul că acelora iaste înpărăția ceriului. Ferice de ceia ce plāngu că aceia se vor mângăia. Ferice de cei blāndzi c'aceia vor ocină pământul. Ferice di ceia ce flământzāscū și însătoșeadză pentru dreptate că aceia să vor sătură. Ferice de cei m[i]||o]stivi că aceia vor fi miluiț[i]. Ferice de cei curaț[i] cu inimile că aceia vor vedea pe D[u]mn[e]dzău. Ferice de || făcătorii de pace că aceia fii lui D[u]mn[e]dzău să vor chemă. Ferice de ceia ce vor fi goniț[i] pentru dreptate că acelora iaste înpărăția ceriului. Fericit iaste cându vor ponoslui voao, și vor goni pe voi și vor dzice tot rău, și vor grăi spre voi minciuni pentru mene. Bucurați-vă și vă ves[e]liți că plata voastră multă iaste în ceiu. *Mărire. Acmu. Ap[o]s[to]lū.* —
- p. 95 $\overline{\text{III}}$ $\overline{\text{C}}$ ПОМѢ НА. — Aduț[i] amente de noi, Doamne, cându vei veni întru înpărăția ta. Adu-ț[i] || amente de noi, sf[i]nte, când vei veni

¹ Rânduiala slujbei după ceasuri.

întru împărăția ta. — *Stih.* — Cinurile cerești cântă și grăescu: S[făn]tū, S[făn]tū, S[făn]tū Domnul Savaoftu, și plin ceriul și pământul de mărirea ta. *Stih* — Apropiiați-vă cătră dănsul și vă veți lumina, și fața voastră nu să va stidi. S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t Domnul Savaoft și-i plin ceriul și pământul de mărirea lui. — *Mărirea.* — Săborul sf[i]nților ingerilor, și cu toate puterile ceriului cântă și grăescu: S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t, sfântu-i Domnul Sav[a]of[t], și-i plin ceriul și pământul de mărirea lui. — *Acmu.* — ВѢРЪА. Credzu întru unul D[u]mn[e]dzău, Părintele atotfiitorul, făcătoriu cerului și a pământului, a toate celor vădzute și celor nevădzute. Și într'unul Domnul I[su]s H[risto]s, fiul lui D[u]mn[e]dzău, unul născut ce-i de la Părintele născut nainte de veaci, Lumină din lumină, D[u]mn[e]dzău adevărat de la D[u]mn[e]dzău cel adevărat, născut iară nefăcut, unul fiind cu Părintele, ce de la dănsul toate fură, ce pentru noi oamarii și pentru a noastră mântuire pogoră din ceru, și să intrupă de la D[u]hul Sf[ă]ntū din fiçoara Marii, fu om și să răstigni || pentru noi înainte lui при Pont[us] Pilat. Chinul și fu îngropat și învise a treia dzi după scrisoare și să sui în cer și ședzū dea dreapta Părintelui. Și iară va veni cu mărirea să giudece vii și morții. Ce împărăția lui n'are svârșit (scris: „svrășit“). Și întru D[u]hul Sf[ă]ntū, Domnul cel adevărat, și de viiață făcătorul, ce de la Părintele iase, ce Părintelui și Fiului să ne închinăm și să-i mărim, cum au grăit prorocii. Într'una sf[ă]ntă săbornică și ap[osto]l[ic]ă-lească b[e]l[e]g[ie]lă-recă. Și mărturisind un botedzū întru ertatea păcatelor. Așteptându învierea morților, și viiața || ceaia ce va să fie în veaci, adevăr. — ^{ВѢ}СЛА. — Slăveaște, lasă, iartă, Doamne, păcatele noastre, de voe și de nevoie, ce-i cu cuvântul, sau cu lucrul, sau cu gândul, cu științe sau fără știință, ca un bun și iubitor de oameni. ^{ЩЕ}НА. — Părintele nostru. — про кон днѣ. спмѣ. — съ спми. по. Cu sf[i]nți odihneaște, Doamne, sufletele șerbilor tăi, unde nu iaste boală, nice grije, nice suspini, ce-i viiața de veaci. — *Acmu.* ^Пзаспѣице. — Folositoarea creștinilor nerușinată, purtătoare cătră făcătoriu ne-

p. 96

p. 97

p. 98

[†] Evident при nu e decât p.-sl. при = „înainte“, rămas din greșeală, ori pus anume, fiindcă s'a considerat de un singur cuvânt cu *Pon* și trebuia să redea pe „Pontius“.

p. 99 menciuoasă. Nu treace || glasul cel de rugă a păcătoșilor, ce înainte ne tâmpină spre agiutorul nostru. Cu credințe cântăm ție sirguiaște spre rugă și te nevoiaște spre rugare folosindu pururea a lui D[u]mn[e]dzău Nâscătoare, celora ce te cinstesci pe tine.

p. 108

60.

M[o]l[i]tva Sf[ă]n[t]ului Grigorie b[o]goslov.

Derept aciăia cine de câte ori va face această rugă, dzia sau noapte, nu va aveă nice un rău omul, nice diavol. nu-i va puteă fač[e] rău trupului sau sufletului. Și nice o înșelăcune nu-l va birui să săblăznească, nu numai atăta, ce încă și dintr'ačasta lume de să va treace, aceluia iadul sufletul nu-l va luă, cum s[ve]tii Grigorie va va (*sic*) dzice: S[ve]tii Grigorie agiută-m[ă]!

p. 109

Doamne, ascultă ruga mea că eu știu că vreamă iaste aproape. Dă-m[i] mie, Doamne, || înțelepciune și înțeleagire și luminează inima mea, ca să te știu pre tine întru toate dzilele vieții mele. Că tu ești D[u]mn[e]dzăul meu și nu iaste altul fără tine. Ce numai tu unul carele ai pogorât din ceri, și teai luminat din Marija cu D[u]hul Sf[ă]ntu aciăia ție mă rog, Doamne, ca să luminedzi inima mea, că fără de număr sintu păcatele mele. Dă-m[i] mie, Doamne, ca de dănele să mă poč curăți. Cu credința și cu adevereciunea numelui tău cel sf[ă]ntu, întru dzua carea

p. 110

te chem de sargu voiu să mă ascuți pe mine. Cum ai ascultat pe Tavifta și pre Saara, și varsă din ochii miei lacrimi cum verșă pre pământu ploae, că să îngreue inima mea ca o piatră. Greșiū, Doamne, greșiū foarte greșiū întru viața mea și toate fărădelegile mele eu le știu. Cătră tine mă rog, Doamne, și cătră tine străg: Tinde dreapta ta și mă izbăveaște de ceia ce vrăjmășesci mie. Cum ai izbăvit cei trei otroci din cuptorul cel de foc, pe Sidrah și pe Șisaah și pe Aveden. O, o, Doamne, împăratul ceriului, dă-m[i] mie răbdare și țineare, și ljuov cu credințe, || și smerenie adevărată ca să poč petreace întru lucrurile ceale bune.

p. 111

Fă inima mea ca să voiu să leapăd răutățile mele, cealea ce am grăit și am făcut și am gândit întru tinerețile mele, cealea ce nu-s pre voe ție. Ceiu și mă rog, Doamne, și cătră tine străg, cu glălcavă (*sic* = gâlčavă) mare și cu toată inima mea. Pe tine te laud, și pe tine te mărescu, și cu a ta preasf[ă]ntă maică și cu

toț[i] sf[i]nții tăi, ca să-m[i] trimiți sf[i]nți îngerii tăi și arhanghelii, și patriiarhii și prorocii și Ap[o]st[o]lii și cei 4 evanghilești, și m[u]cen[i]cii și mărturitorii, || și fiçoarele. Rogu-mă și ceiu, p. 112
 Doamne I[su]se Hr[i]stoase toț[i] sf[i]nții tăi cei aleși ca să mă asculte pe mene, și să-m[i] dea mie pe calea cea adevărată să trecu. Greși[u], Doamne, greși[u], foarte greși[u], nu omului, ce mai vartos (scris: „vrătos“) cătră tine, Doamne, D[u]mn[e]dzăul meu, că nu ȳaste număr lucrurilor mele celor reale, ce am făcut din tinerețele mele. Și tu, Doamne D[u]mn[e]dzăul mie[u], împăratul vieții de veaci, ce neai răscumpărat pre noi cu sf[ă]ntă singele tău, ce teai găvozdit pre lemnul crucei pentru lume, și pentru mene nedostoinicul șerbul tău, *Arhimandrit Andonie*, || nu pentru a mea destoinicie ce pentru mila ta cea mare. C'ai vrut să mă izbăvești ca să nu întru în locul acel de perire, ce ȳaste pururea fără de odihnă și fără de lumină, cela ce n'are puteare nice are svrășit (scris: „svrășit“). Că di[n] ȳadu cine să va mărturisi ție, Doamne, sau din morți cine te va lăudă pe tine. Miluȳaști-mă pe mene, Doamne, și mă ascultă șerbul tău, *Arhimandritul Andonie*, nedejduindu spre tine, și mă ascultă cum ai ascultat, pe Mariȳa și pe Martha, rugându-se ție ca să mergi cătră groapă să învii || p. 113
 pre Lazar și l-ai invis. Așȳa și eu mă rog, Doamne, ca să mă învii pre mene din moarte, ca să agiungu să stau dea direapta ta, ca să audz[u] glasul cel sf[ă]ntu grăindu: Veniți b[ago]s[lo]viții Părintelui meu, fii-m[i] mie blând cum fuseși curvei în casa lui Simon stricatului, și varsă din ochii miei lacrimi, cum vārsai aceȳa ce piçoarele tale spală și cu părul său le ștergeă și o slobodziș[i] cu pace. Cătră tine mă rog, Doamne I[su]se Hr[is]toas[e] atotȳitorul, ca să-m[i] erți mie toate păcatele mele mainte || de ce nu moriu. Și ca să nu să bucure vrăjmașii miei de mene, și ție mă rog s[ve]t[i]i Petru, cela ce ții cheile împărății ceriului, ca să-m[i] dezlegi păcatele mele pre pământu. Și-m[i] dă mie, Domnul meu I[su]se Hr[i]stoase tȳrie și puteare spre draci, ca să biruescă diȳavolul preveghindu și luptându-se cu mene. Rogu-mă sf[i]nței maice a Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s. Rogu-mă tuturor sf[i]nților ȳngeri și voevodzi. Rogu-mă și tuturor sf[i]nților proroci, și tuturor sf[i]nților patriiarhi, și tuturor sf[i]nților Ap[o]s-[to]li, || și tuturor sf[i]nților m[u]c[e]n[i]ci, și mărturitorilor și fiçoarelor. Rogu-mă și chem, Doamne I[su]s[e] Hr[i]stoase, toț[i] sf[i]nții tăi cei aleși[i], că să să roage pentru mene ticălosul, și

p. 114

p. 115

p. 116

pre ceia-i chem ce înaintea lui D[u]mn[e]dzău netrecutu strigă dzua și noaptea: S[făn]t, S[făn]t, S[făn]t G[ospod]ŭ S[ava]oth, ca să să roage pentru mene păcătosul, ca să poč birui fărădelegile meale, cealea ce am făcut din tinerețile meale, și până într'a-căstia dzile cealea ce nu-s pre voe ție. O, ție mă rog, Doamne

p. 117

I[su]s[e] Hr[i]stoase, că ești îndu||rat și m[i]l[o]stiv tuturor celora ce cheamă numele tău cu adevărat. Cătră tine mă rog, Doamne, și de la tine așteptu milă ca să-m[i] dai păcatelor ertare, și ca să ascuți ruga ačasta. Că tu ești ceta ce petreace în părăție cu Părintele și cu D[u]hul Sf[ă]ntŭ. Acmu și pururea întru veaci de

veacŭ, adevărŭ. — 3 no. — Doamne, greșișu, iartă-mă întru sf[ă]nta tro[i]tă (sic). Doamne, curățești-mă păcătosul. Doamne, ziditu-m'ai, miluiaști-mă. — Amin. — *Până aicea m[o]l[i]tva lui Grigorie. Conef.*

70.

p. 118

După m[o]l[i]tva lui sv[e]tii Grigorie apoi aceasta a [s]f[i]nte[i] Pr[ea]č[i]ste.

Despuitoare Doamne, bine mulțemăscŭ, de tot binele ceta ce ai făcut și rabdzi pentru mene păcătosul, și nedestoinicul șerb-
bul tău, *anume imr[e]cŭ*. Că tu ești Dumnădzăul meu și spre tine nedejduescŭ, și pe tine rog că zidirea ta sintu eu. Și acmu cadziŭ cătră tine, Doamna mea. Miluiaște-mă multu păcătosul. Cântare nedestoinică priimeaste, ce-ț[i] aducŭ din rostu spurcat.

p. 119

Fitul acesta-l roagă, ertare pă || catelor să-m[i] dai mie. Sf[i]nții lui D[u]mn[e]dzău voevodzi Mihail și Gavriil, mai marii cinurilor îngerilor, și cu toți[i] îngerii și arhanghelii, rugați-vă pentru mene păcătosul cătră făcătorul și biruitorul, ertare păcatelor să-m[i] dea mie întru dzua gŭdețului sf[ă]ntului D[u]mn[e]dzău. Ioane pro-roce pr[e]d[i]t[e]ce, ce ai chinuit pentru H[risto]s și ai îndrăznire cătră despuitoare, roagă-te pentru mene păcătosul șerbul tău *anume imr[e]cŭ*, ca să mă spes[e]scŭ cu a ta rugă. Sf[i]nții lui

p. 120

Dumn[e]dzău, Ap[os]t[oli], proroci și m[ă]c[e]n[i]ci, s[ve]ti toți, || pos[t]nici, pr[ea]p[od]o[b]nič[i], pustnici, călugări, patriiarși și toți sv[i]nții cei drepți și preacuvioși, ce ați chinuit pentru H[risto]s și aveți îndrăznire cătră mai marele, rugați-vă pentru mene păcătosul, *anume imr[e]cŭ*, ca să mă sp[ă]sescu cu a voastră rugă. Doa[m]ne, lumineadză păcătosul pentru ruga sf[i]nte[i], a lui

D[u]mn[e]dzău Născătoare, și a tuturor sf[i]nților tăi. Doamne, luminează păcătosul de ceea ce am greșit din zgăul maicii mele și până într'acesta čas sau cu științe, sau cu neștiințe, || p. 121
 cur cuvântul sau cu lucrul sau cu gândul, slobodzi, iartă și mântuiește pentru mila ta, Doamne, nu mă rușină pe mene la giudeț păcătos fiind, ce mainte de moartea mea curățește toate păcatele mele, și mă izbăvește de muncă și dea dreapta stărei tale mă spodobeaște, cu tot[i] ceia ce au îngăduit ție din veač[i] pentru ruga sf[i]nței b[ogorod]iște, și a tuturor sf[i]nților tăi. Oae cuvântătoare sintu a turmei tale, cătră tine cadziu, păstor bun. Čarcă-mă pe mene rătăcitul, D[u]mn[e]dzău, și mă miluiește, și mă || p. 122
 mărturisesc ție, Părintele ceriului, și a pământului, toate cealea ce-s în tainele inimii mele, și mă căescă di cealea ce am greșitu.—

ГН М¹, 50 de mătanii. — Dzacând, Doamne I[su]s[e] Hr[i]stoase carele ești fiul lui D[u]mn[e]dzău, curățești-mă și mă spală de toate păcatele mele, cealea ce am făcut de la botedzul mieu și

până întru dzăua de astădz[i]. — Ruga мн². — Doamne miluiești-mă și mă sp[ă]șiaște, pentru sf[ă]ntă a treia dzi a învierii tale, și pentru preacinstita maica ta, și pentru sf[ă]ntă și cinstită crucea ta, și pentru sf[ă]ntă groapa ta, și pentru || toate sventite locurile tale. Dă-m[i] mie pentru dănselle ertare păcatelor. Căescu-mă, Doamne, de ceea ce am greșit ție, și cu pocăințe strig cătră tine: greșiiu, Părinte, spre cer și înaintea ta. Doamne, trimite-m[i] agiutor de sus de la petreacirea ta, și de la scaunul mării sf[i]nții tale, și mă unbreadză cu d[u]hul sf[i]nții tale. Și mă înțelepțește și mă tocmește pe cărările învățaturii tale, și să facă voe ta în toate dzilele vieții mele, până la ceale mai de apoi suspiniile mele. Slobodzi, iartă toate greșălele de voe și de nevoe, și mă izbăvește de toate || lațurile diăvolului și [a]nepriitorului³, și de vrăjmașii vădzuți și nevădzuți, și folosește întru sănătate și întru spes[e]nie. Pentru ruga preacinstitei a lui D[u]mn[e]dzău Născătoare și a tuturor sf[i]nților tăi, Doamne, miluiești-mă și mă mântuiește, prin sf[ă]nta t[ro]i[ță], Părinte și Fiiu și Suflet Sf[ă]ntă. D[u]mn[e]dzău, miluiești-mă, Doamne, Doamne

¹ Doamne miluește.

² Tot așa, în același chip.

³ Cit. nepriitorului = „nepriitorului“.

p. 125 caută din cer și vedzi, și čarcă vița ta și săvârșeaște (scris : „săvrășeaște“) ceia ce au răsădit direapta ta. Doamne, însă-
nează-mă cu puterea cinstitei crucei tale, că datu-mi-ai crucea
ta spre gonirea || vrăjmașului. Doamne, sp[ă]siaști-mă spre tine ne-
dejuind. Doa[m]ne, cum știi și cum vei, miluiaște-mă și mă
mântuiaște. Și ca să fie voe ta întru mene păcătosul și nedes-
toinical șerbul tău, *anume imr[e]cū*, Doamne, frica ta și liubovul
și leagea ta răsădeaște întru inima mea cu darul Sf[ă]ntului D[u]hă,
și cuvintele d[u]mn[e]dzăeștilor cărților tale im[i] dăruiaște mie.

p. 126 *Rugă cătră preasf[ă]nta despoitoare noastră a lui D[u]m-
n[e]dzău Născătoare cu umilințe.* — Mișel și păcătos șerbul lui
Dumnădzău *anume imr[e]cū*, roagă-te cătră preasf[ă]nta despoi-
toare maica Dōmnului nostru lui I[su]s H[risto]s. || Doamna mea,
miluiaști-mă mai vartos (scris : „vrătos“) decât toț[i] greșiți fiu-
lui tău și făcătoriiului meu. Și tu preacinstită maica lui D[u]m-
n[e]dzău, Doamna mea, miluiaști-mă mai vartos (scris : „vrătos“),
decât toț[i] greșiții. Și cându preacinstită rugă duč[i] fiului tău
pentru rodul creștinescu, adu-ț[i] amente și de mene păcătosul
și nedestoinical șerbul tău, *anume imr[e]cū*. Preacinstită Doamna
mea, nu mă [lă]să pre mene, nu lăsa așteptarea mea, dă-m[i] mie
lacrămi și pocăință, m[i]l[o]stenie și liubov (scris : „lubov“) cătră

p. 127 toț[i] și smerenie în tot časul, pe nime să nu osindescū, || nice
cum, și pe nime să nu zavistuescū. Ceale ce sintu lucruri spur-
cate întru sufletul meu, și reale obiceiele ceale ce într'ansū pe-
trec, întru toate dzilele vieții meale, a dzilei și a nopții časuri,
el petrecū întru spurcate lucruri: întru dzuo săvărșescū păcatele
dzilei, iar întru noapte a nopții. O amar mie, preacinstită Doamna
mea, de toate cealea ce le plinescū întru vițața mea spurcate,
cealea ce sântu scrise pen văzduh până la porțile ceriului. Dară
cum voi vrea să fiu izbăvit, de aceste trei lucruri: de amără-
ciunea împărțirei, de păcatele || sufletului, de spurcat tru-
pul meu, și de cumplită frica morții, întru a cui mână va cădea
mișel sufletul meu și păcătosul, ținut de cutremurul cel din văz-
duh? Păzitorul meu ingerul (scris : „ingerul“) l-am gonit de la
men[e], cu spurcate lucrurile meale multe. Iubi sufletul meu cel
spurcatu, înfricoșerile aceale din văzduh cum va veni spe (*sic*)
dănsu răspunsu de la giudețu. O preacinstită biruitoare, tu iușu-
readză greimea sufletului meu. Spre tine nedeajdea mea o puș,
nu te plecă cu a ta rugă, nedejduindu-mă spre tine, izbăvit să

p. 128

fiu || de înfricoșate și groznice (*sic*) munci, ticălosul, și de p. 129
 cutremurul acela ca să nu fiu rușinat, de purtătorii de lumină,
 îngerii lui D[u]mn[e]dzău, cu lucrurile mele ceale de rușine și
 spurcate, ca s[ă] nu fiu părât de vamășii cei fără de sufletu, ca
 să nu îngreuiaze păcatele mele spre măsură spre sufletu. Ce
 tu-m[i] fii mie agiutătoare, cu adâncă mila lui Dumn[e]dzău, și
 cu ruga ta cea bine priimită, m[i]||[o]stivăște-te spre mene
 multu păcătosul, și mă îndreptează, Doamna mea. || De reale p. 130
 obicei și fără de număr mulțimea păcatelor mele, și întru că-
 sul sfârșitului (scris: „sfrășitului“) meu ca să nu să bucure
 vrăjmașii miei de mene, ca să nu fiu împărțit de fața ochilor tăi,
 ce spăsit ca să mă aflu mișelul și păcătosul șerbul tău *Andonie*
Arhimandritul, cu adâncă mila lui D[u]mn[e]dzău, și cu ruga ta
 bine primită, preacinstită Doamnă b[ogorodi]te, cu puterea sf[i]n-
 tei și [de] o ființă trro[i]tă (*sic*), Părintele și Fiul și D[u]hul
 Sf[ă]ntu. *Acmu aicea să pomenescă morții mai pre urmă. M[a]r-*
[tie], 9. Coneț.

14°.

Jitie și din multe pretreacere.

p. 177

D[u]mn[e]dzău ce streină pre Domnul Io Gheorghie Ștefan
 Voevod, multe țăr[i] streine înblând, până veni vream de ne
 adus[e] D[u]mn[e]dzău suptu mila craiului ștețesc, în târgu în
 Ștetin, țar[a] Pomorscū, țara a lui C[urfur]șūtea¹ bra[n]de[m]burs-
 chii, iar târgul Ștetin înu-i supt ascultarea Șteților. ||

p. 178

*Antonius archimandrit[a]*² scriem după ce fu voia lui
 D[u]mn[e]dzău de pribegi Io Ghiorghie Ștefan Voevod multă
 streinătate, prin multe țărū și mări călcăm și trecum 10 ani, până
 veni vream înpușinari[i] dzilelor Mării Sal[e], și aicea eu An-
 donie arhiemandritul (*sic*) scriu primenirea boalelor ce avu la
 înpușinarea sufletului lui l[eat] 1715—1667.

M[e]s[e]ta³ noe[m]v[rie] 15 dzile n^h⁴ l-au apucat boala cu
 câteva schimbări de piçoare și la trup, și l-a ținut așa până în

¹ Cf. *furște*, *furștū* < germ. *Fürst* ap. I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, București, 1905, p. 103, nota 2,

² Scris cu litere latine.

³ *Luna*.

⁴ *Vineri*.

- p. 179 luna lui d[e]ch[emvrie] 14 dzil[e]; so[m]bot[ă] la 9 čas¹ de noapte l-au lovit catarol (*sic*) din cornul capului drept și în mâna dreaptă și piçorul drept. 1668 noo (*sic*, = „nou“) anū m[e]s[e]Ńa ghen[arie] 10 dzil[e], vineri pre sinbătă, toată noapte au avut chin mar[e] || ca de moarte. La 9 čas de dzi si[n]bă[tă], ghen[arie] 11, iar l-au apucat acea nevoe rea și l-au ținut nō² čas, și 10 pre zi. La un čas după amiazăz[i] sinbo[tă] iar l-au apucat și l-au ținut 1 čas. După ce s'au trezit din boal[ă], iar toată zua s'au chinuit, și spre d[u]me[ne]că toată noapte. D[u]menecă 12 ghen[arie], 9 čas zi, s'au mai trezit și taina carea iaste trupul și singele Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s cu trezvire au luat. Apoi după sf[ă]nta priceștenie, iau întorsu mai bine. Luni 13,
- p. 180 marți 14, 15, 16 ȝoi, iar l-au lovit acea nevoe la 11 čas...³ || grai[u] ia[u] fo[stu] încă[I]ci[t]. 17 dzil[e] ghen[arie] la 5 čas no[Λ] sara iar l-au lovit și l-au ținut 1 čas; foarte grău⁴ l-au ținut, că au fost ca un mortu. Apoi iar s'au mai trezit, iar graiul tot nu-i slujii ca cum vrea fi bat de o beție. 18, 19, 20 nemic, iar marți ghen[arie] cam la 7 čas de dzi l-au apucat și l-au ținut 5 șferturi de čas. мнж⁵ marți la 3 čas după amiazădz[i] iar l-au lovit din somn și l-au ținut mult, că și graiul i s'au amorțit, și l-au lovit tus[ă] rea și nădușal[ă] din piept, că nemică nu putea înțeleage omul ce mu[r]guia până la 11 čas de noapte...⁶ || 22
- p. 181 ghenarie срѣ⁷ 8 čas de dzi, și iar din somnu, și l-au ținut 1 čas și [du]pă ce l-au lăsat bola (*sic*), limba tot iau fost legat[ă]. La 2 čas полс днѣ⁸ iar l-au lovit și l-au ținut totdeauna. Când neam luat noi ertăci[u]ni, abia neau răspuns cu limbă de neau ertat. După 7 časur[i] marți sara iar l-au apucat și l-au ținut

¹ Cet. „la al nouălea ceas“.

² *Jumătate*. După acest cuvânt urmează o cruce. Astfel de cruci se întâlnesc și mai încolo în acest text. Ele ne arată că în locul respectiv cel ce scria și-a făcut cruce și, cuprins de spaimă, a spus în sine: „Doamne ferește“, ori ceva asemănător.

³ Urmează o treime de foaie ruptă. În locul acesteia la legare s'a lipit un petec alb pe care un „dascal“ a mângălit mai târziu câteva cuvinte cu o scrisoare foarte slabă.

⁴ Probabil *greu + rău*.

⁵ *Tot așa*.

⁶ Urmează verso din treimea de foaie ruptă.

⁷ *Miercuri*.

⁸ *La jumătate ziua, amiazi*.

multu și tot n'au mai grăit nemică și în multe fealuri i să schimbă fața și ochii i să făceă ca singele și de cătătura lui te spământai¹. Miercuri noapte spre ȝoi la 2 ȝas n̄ nō² după miazăză, noapte ghen[arie] 23, iar l-au apucat și l-au ținut multu tăt într'una și tăt n'au mai grăit nemică, numai căce să țină sufletul într'ansu. 11 ȝas de zi iar l-au prinsu și l-au ținut tot într'un chip, fără graiu până la 5 ȝas și ȝiumătate³. Și iar l-au apucat de noapte ȝ[oi]. || Apo[i] după 5 ȝas și ȝiumătate iar l-au părăsit și am dzis cătră Măria Sa: „Doamne, acmu ne cunoști ceva?” Ș'au răspuns: „cunoscu-vă”. Eu grăind, dzicându-i: „ce te vei închină ha[t]manului frăține-tău și lui Dimitrașco?”; numai ce m'au luat de mână și ș'au plecat capul în ȝos șe (*sic*, = „și”) decii iar n'au mai grăit. La 5 ȝas n̄ sara ȝoi spre viner[i] iar l-au apucat ținindu-l (*sic*) pre brațe. 11 ȝas n̄ de dzi au leșinat. La 12 iar l-au apucat⁴ Și au fost tot ca un mort căce...⁵ să loase || și la prevegh[i]ă mu[l]dzi (= „mulți?”) dzua și noa[pte]a, iar de marți, din 21 ghen[arie] tot l-am păzit cu lumina amănă gata din ȝas în ȝas, dzua și noapte. Viner[i] noapte spre sinbătă de la 12 ȝas și un șfert după miadză-noapte au început a trage. La 5 ȝas iar l-au prin[s]. La 8 ȝas de dzi iar l-au apucat și trăgeă de moarte și-l călcă și acea nevoie⁶. Și l-au ținut într'una și au tras sinbătă toată dzua și toată noapte spre duminecă. Și trăgeă grozav din grumaz și multe m[i]nuni făceă cu deagiti[e], carel[e] nu leam putut scrie. Iar duminecă sar[a] spre luni și mai tare să păziă slăbiciunea lui și la 12 ȝas de noapte s'au trecut, Dumn[e]dzău să-l iarte, pre brațil[e] meale țiindu-l...⁷. Și ni[ș]e după moartea lui⁸... || ...lu lasatul săcului de carne, Dumenecă spre luni s'au răposat la 12 ȝas tocma ghen[arie] 27 intru dzua Si[ș]ăntului *принекиѣ снрго Іоа Златаѣ*⁹. Pân'acea

p. 182

p. 183

p. 184

¹ Urmează iarăși o cruce.

² Și jumătate.

³ După aceasta a adaus cineva ulterior și fără legătură: Și iar l-au apucat de noapte ȝ[oi].

⁴ Se scrisese mai întâiu ținut, apoi s'a șters.

⁵ Rândul a fost tăiat la legare, deci se poate ceti cu greu.

⁶ Urmează iarăși o cruce.

⁷ De-asupra rândului s'au adaus mărunț încă câteva silabe care, din pricina umezelii, nu se mai pot ceti.

⁸ O jumătate de rând s'a tăiat.

⁹ Aducerea s. Intoarcerea moaștelor Sf. Ioan Gură-de-aur.

iam dus viața[a], și l-am lăsat¹, și cu bună nedeajde s'au svârșit
 (scris: „svrășit“) ^{В Т П} л . зрѣе сло вѣ мѣца ге КЗ, ХВо 1668² писа
 Andonie Arhimandrit carele am slujit casăi Mării Sal[e] Io Ghior-
 ghie Ștefan Voevod. ||

p. 185

Luni când au murit s'au tăcut lucru[l], iar marți 28 ghen[ar-
 rie] s'au vestit pre la cei mai mari și în târgu³.

15°.

p. 186 M[o]l[i]tve de rugă de peste săptămână câte trei pe dzi: ^А не по
 стъзну, по ча по вечниѣ⁴, scoase de Măria Sa Gheorghie Ște-
 fan Voevod; leau scos din limba sirbească pre limbă românească.

Întăiu a dumeneč[e]i [după utrănie].

Mărirea ta, Doamne Dumn[e]dzăul meu, că m'ai spodobit
 a vedeă dzăua a preaslăvitei învierii tale, întru carea ai slobodzit
 sufletile dreptilor cealea ce eră legate în iad. Aceăia slobodzenie,
 despuitoare, și eu o dorescū, să mă dezlegi din multe păcate,
 fiind legat || ca să strălučască lumina bunătăților tale întru întu-
 necat sufletul meu. Că știu amu fără de număr îndurarea ta și
 nespusă iubire de oameni. Că din ce n'am fostu întru ce sintu
 m'adusăș[i]. Și cu aseamenea chipului tău mă înfrământeșeși (sic,
 = „înfrământeșeși“), ș'a toată facerea biruitor mă tocmiş[i]. Știu,
 Doamne, vreamea vieții mele din tinerețele mele, și până acmu
 grijești de mene ca să fiu mântuit, și preainfrământeșeate (sic, =
 „preainfrământeșeate“) cinurile tale de îngeri cântător vrea să mă
 aibă. Învățătură mi-ai dat mie, || și lucru sufletescū desăvrășit
 (scris: „desăvrășit“) mi-ai spus mie. Iară eu ticălosul inpedecat
 fuū cu mentea, și cătră poftele mele a iubirei trupului arun-
 căiu-mă întru tine cea inpușită a păcatelor. Departe mă făcuū de
 al tău bine. Al tău fiū, fuū născut întru fântâna cea sufletească,
 iară eu amu sintu rob păcatului drept aciăfa gem dintru adâncul
 inimii și plăngu cu durere sufletească. De časul giudețului gân-
 dindu întru tot slăbăscū: cum mă voi află acolo, sau ce cuvântu

p. 187

p. 188

¹ Iarăș cruce.

² Anul 7175 socotit dela facere, luna Ianuarie 27, dela Hristos 1668.

³ Despre nota ulterioară care mai urmează pe această pagină s'a vorbit la descrierea manuscrisului.

⁴ Dumineca după utrenie, după ceas, după vecernie.

voi dzice pentru păcatele mele, sau ce răspunsu îm[i] va fi mie || de la giudeț. Unde voiu ascunde mulțimea fărădelegilor mele, că nu iaste cine-mi agiută mie, nice cine mă izbăvi pe mene? Și ce voi face, D[u]mn[e]dzăul meu Doamne? Nu știu cătră cine mă voi apropia ca mântuit să-m[i] fie sufletul. Vrea-me-a vieții mele-i aproape. Ce încai de acmu pătrunde cu frica ta trupul meu, ca să nu mă aflu gol de lucrurile bune, să fiu de răsul dracilor. Că iată ca un cucon înpiedecat fuu de vrăj-mașii miei, și mai pre urmă cădziiu în perire. Altu om nu fu așa păcătos din veaci cum sintu eu, că pentru lucrurile mele || ceale reale mâniau ingeru, păzitoriu sufletului meu, și primiu pierzătorul, puind întru inima mea necuviință. Ce nu mă lăsă pe mene până în svârșit (scris: „svrășit“) să pteu, Is(u)se, nume bun. Din pământu m'ai zidit și viiață mi-ai dăruit mie. Caută spre smerenița mea, că samu fără de numâr am greșit, ce încă m'am părăsit deaciasta gândindu de chipul tău, iubitor de oameni, cela ce ai arătat spre cei păcătoș[i] mainte. Aducu-mi amente de D[a]v[i]dū, carele după darul pri[ea]c[ur]vii (*sic*) || în groapa curvii cădzii și ucidere feace, și să pocăi cătră tine D[u]mn[e]dzăul și făcătorul, destoinicū fiind milii tale. Și cătră Ahav prorocul încă insuți cuvinte răspundzi, grăindu: nu am să fac mai înainte rău cela ce am dzis, că l-am vădziiut pre încum înblă măhnit înaintea mea pentru păcatele sale. O despui-torul meu, și încă adaog să plāngu înaintea ta de ceale mari și nevindecate ranile mele. Cum Manasița, după slujirea idoli-lor, prorocii tăi a ucis și pre toț[i] Is[ra]il[i]t[ea]nii au spurcat, și pre tine Dumn[e]dzăul părinților noștri teau mâniaț, || dat fu într'alte semenții spre pedeapsă, și ca un dobitocū cu iarbă il hrănița vădzindu a sa perire, adusă-ș[i] amente mainte de păca-tele sale ce au făcut, și strigă din mijlocul legăturilor cătră tine, Doamne și făcătorul, și fără de nedeajde luat fu deacolo preaslăvit; așa și eu toate răutățile întru viața mea am făcut, și nedestoinicū pe sine mă făcuu milei tale. Și cum voi căută spre nălțime cătră tine cu ochi spurcați, sau cum mă voi arată feaței tale? Rumt-am veșmântul cel de D[u]mn[e]dzău țasut și am spurcat veșmântul trupului meu. || Ce mă curățeaste ca un mântuitor și mă iartă ca un Dumn[e]dzău. Caută spre smerenița mea și nu pomeni răutatea păcatelor mele, ce am făcut spre mișel sufletul

p. 189

p. 190

p. 191

p. 192

p. 193

- p. 194 mieu. Călcător fuu spre toate poroncile, ce mă nedejduescă spre mila ta, și străg cătră tine cu glăcav[ă] mare: adu-ți amente, Doamne, de preacinstit graiul rostului tău, cialea ce ai dzis: cercaș[i] și veți află, cîareș[i] și vă să va da voao, că n'ai venit să chemi pre cei drepti, ce pre cei greșiți spre pocanie, dintru carii întâiu eu sintu unul. || Ș'acmu mărturisescă toate fărădelegile mele, că deaș tăcia eu, tu știi aceastea, ce, pream[i]l[o]st[i]ve, priimești-mă ca pre tălharul și vamășul și curva și fečorul cel curvariu, c'aceștia toș[i] eră părăsiș[i], iară tu ții priimit pre înș[i], și răului ții făcut vieșitori, Priimește și a mea pocanie, nedestoinicului șerbului tău, *Andonius imr[fe]cū*. Doamne l[su]se Hr[i]stoase, cu cuvântul a[i] curățit stricașii, curătește și spurcăciunea sufletului mieu, și-m[i] fii mie întru agiutor și cu puterea cinstitei || crucei tale îngrădește-mă pre mene, și cu d[u]hul sf[i]nșii tale mă întărește. Întoarce rușinaș[i] pre cea ce să luptă cu mene, și ca să mărturiscă rostul mieu mulțimea milei tale, c'ai fostu agiutorul mieu întru toate nevoile, și mângăitor întru dzua grișilor mele. Ș'acmu nu lepădă rugăciunea șerbului tău, ce măntuiește chinuitu sufletul mieu, și toș[i] creștinii miluiește, cu ruga preacinstitei biruitoarei noastre și a lui D[u]mn[e]dzău Născătoare. || Că tu ești D[u]mn[e]dzăul nostru, și pe tine cearem, Părinte, și Fiū, și Suflet Sf[ă]ntū, miluiește-ne pe noi acmu și pururea și întru veač[i] de veacū, amin. ГИ ПОМАС¹
- p. 195 Că tu ești D[u]mn[e]dzăul mieu, miluiești-mă și mă sp[ă]șiește. ГИ ПОМАС²
- p. 196 B[is] 2. Cum ai miluit pe Petru și pre Thoma în legături, și pre mene nu mă treace; despuitorul mieu. ГИ ПОЛС Г³ W ПСТС СМРЗНИ. *Otpustu[l]utrăni[i]*.

МЛПВА НЕ ПО ЧА^А (= *Molitva Duminecii după ceas*).

Dumn[e]dzău întru tot puternicū, și fără început. Doamne împărat, cel naltu și slăvit, cea ce biruiește || toate facerile vădzute și nevădzute, cea ce șeade spre heruvimi și-i cântat de serafimi,

¹ Doamne miluește de 30 ori.

² Doamne miluește de 12 ori.

³ Doamne miluește de 3 ori.

ție slujescă mii de ceatele ceale de sus, cinuri; cel rugat de in-geri și de toate puterile închinat, și de¹ ceai de ȝos facere cu frică să cutremură înaintea ta, că tu ești D[u]mn[e]dzău unul fără de păcate. Nu mă trece pe mene rugându-te în al șeasele čas aceștii dzile, întru care teai arătat ap[o]s[to]lilor tăi după înviare fiind în grije și ai schimbat scârba (scris: „scrăba“) lor spre bucurie. După arătarea a preacinstite a tale măn[u] și coate, schimbă scârba (scris: „scrăba“) mea || carea mă ține acmu, și-m[i] p. 198 izbăvește grija păcatelor și nu mă trece pre mene, despuifoare, rugându-te într'acesta čas, întru carele ai dzis lui Zacăhei: asădză-i mântuirea casăi tale, iară tu acmu curat ești. Dă mântuire casăi meale cei sufletești, pentru căce spurcăm casa această trupească, și nu sintu destoinică să ȝau preacinstit trupul tău, ce ca un bun și de oameni iubitor, priimeaste voroava rugii meale întru časul acesta, întru carele ai vorovit cu mușarea samareanina și taina inimii ei ȝai dzis, dzicându-i: || ceare apă vie. S[făn]t, p. 199 s[făn]t, s[făn]t Domnul meu, tu știi taina inimii meale. Dă-m[i] mie picătura milei tale, că dela tine ȝaste izvorul vieții. Stânge sufletul meu cel arsu de para păcatelor, și opreaște seatea inimii meale, și-mi dă mie bucurie să petrecă dzua acasta, întru carea s'au dat mielușelul lui Avraam în locul lui Isaacă spre jărtvă (scris: „jărtvă“), închipuindu pentru toată lumea ȝunghearea ta. I[su]se datător de bine, mielușelul lui D[u]mn[e]dzău, caută spre a mea smerenie și îndreptază ruga rostului meu, și priimeaste cuvântul || acestu de jărtvă (scris: „jărtvă“) ca darul lui p. 200 Avel. Că de sintu necurat și spurcat sintu, mă nedejduescă spre mila ta, pentru ce n'ai lepădat cei doi bani a vădoi aceia ce lăudaș[i] pre îns[ă] mai vartos (scris: „vrătos“) decât pe toș[i]. Și vamășul cu suspini rugându-se l-ai îndreptat. Și pre mene nu mă urgisi ca pre tâlharul și pre curvarul, miluiaști-mă că mă căescă de toate păcatele meale, că bine este (sic, = „ești“) cuvântat¹, cu Părintel[e] și cu Fiul și cu D[u]hul Sf[ă]ntu, acmu și pururea și întru veaci de veac, amin. — ||

¹ Acest cuvânt rămas prin atracție din construcțiile precedente e de prisos în acest loc.

¹ De-aici încolo scrisoarea e foarte grăbită și mărunță, cu cerneală mai spălăcită și uneori cu ștersături și corecturi. Se pare deci că scrierea textului s'a continuat mai târziu deadeptul pe curat. De la p. 201 încolo s'a tăiat la legare marginea textului. Din această pricină întregirile de litere și silabe pe care trebuie să le facem în această parte sânt foarte numeroase.

p. 201

M[o]l[i]tfa D[u]mine[cei] după vecernie.

Bine te cuvintezdu, Doamne D[u]mn[e]dzăul meu, și c[ă]n-
tar[e] nedestoinică aduc[ă] ție din rostolu (*sic*) spurcatu și din
inim[a] necurată. Proslăvăscu numel[e] tău cel sfântu, că de pă-
cătosu întru totu te grijeșt[i], și îndelungu rabdzi, [a]șteptându
a mea pocăință, iar eu întru totu te măriu c[ă]l[când] poroncil[e]
tal[e]. Ce voi dzic[e] înainte mării tal[e], Doamne, tu știi ne-
bunie mea, și păcatele mel[e] de tin[e] nu a[scun]sără. Și acmu
nu mă lepădă pe min[e] de la fața ta, neavând budze curate,
îndrăznindu spre slava mării D[u]mn[e]dză[iriii] tal[e]. Și ruga
sărei acmu cătră tin[e] o aduc[ă], pe tin[e] toat[ă] dihanie, și toat[ă]
facer[e] cu frică te laud[ă]. O Do[am]ne D[u]mn[e]dzăul meu,

p. 202

cela ce ai luat păcatele a toată lumea, și [a] mel[e] făr[ă] de nu-
măr și nespuse făr[ă] de leg[ă] le pierde || vini[n]d la ășul cel
de apoi a dzilei aceștie, întorcându-mă din cele deșerte și al
tău ag[ă]tor cercându, că a ta iubit[e] de oameni nespuse[ă] este.
Cele (*sic*, = „cela“), ce a[i] priimit pi ceia ce au vinitu la al
unspădzecele ăș, și asemenea ei (*sic*, = „i-ai“) făcutu cu ceia
ce au purtat totu greul acești[i] dzile, și pre mine așjdere mă
primește, nu numai o dzi cu lene cheltuind, ce întru toată vreme
vieții mel[e] cu lucruri deșerte am petrecutu, și lucruri sufletești
nice dănăoar[ă] n'am făcut. Nu mă osind[ă] pe mine, despoitoar[e],
ca și pri cei mai denainte chemaș[i] la a ta cin[ă], lepădându-se
cu a sa inimă cumplit[ă], ce mă ărcă pe min[e] ca p[e] cel ră-
tăcitu spre răspăntie lumii, că sufletul acoperimăntul celora ce
doresc¹. Iat[ă] amu dzua plecat[ă] spre sară, eși soarele ășul sării
întă[n]pin[ă], și cel înțelept luminile sal[e] gătesc[ă], la miădză-
noapte să te tănpine, cu tin[e] să l[e] duci întru lăcașul înpără-
ției ceriului, căroră și pe min[e] părtaș mă fă. Nu-ți aduce

p. 203

aminte de || mulțime păcatelor meal[e], ce după obiceiul milei
tale milu[iaște]. Nu-m[i] da să adorm întru moarte, ce întărește
mădularele trupului, că am slăbit de păcate. Întărește sufletul
mieu, tremurându-ne încet, gonește gânduril[e] cel[e] spurcate de
la inima mea, și luminează minte, care se întunecă de mahnirea,
ca și [eu] să-ți dau ție rug[ă]. Doamne I[su]s[e] Hr[î]stoas[ei],
pleacă ureache ta cătră ruga mea. Iartă toate păcatele mele, și

¹ Cu toate că textul s'a corectat și adaus, el a rămas în acest loc necomplet.

sfârșitu bun d[ăru]ște mie. Și aș[ea] din trupul meu mă iartă. Și îngerul păč[i]i, Do[a]mne, de boierul văzd[u]hului să mă izbăvească pe min[e] cu ruga și cu rugăcun[ea] preasfintei a lui Dumn[e]dzău Născătoare, și a sfintelor puter[i] a cerului, și a toș[i]i sfinții, carii din veaci ț-au îngăduit ție că bine ești cuvântatu întru totu cu Părintele și cu D[u]hul Sfântu întru nesfârșii veaci, amin. — || Să grăești aș[ea]: A mel[e] mult[e] păcate,

p. 204

~ M T
rū no BI wnc 1. —

180.

(Extrase din Vechiul Testament).

p. 297

*La pritea*² *lui Solomon grăaște aicea, Glav[a]* 3. Fiul meu, graiurile Legei nu le uită, graiuril[e] meale ca s[ă] le socotești întru inima ta. Că multă viață și ai cu pace să vor adaogea ție. M[i]||o[s]t[e]niia și credința ca să nu lipsască de la tine, ce să nu o pui pre îns[ă] pre cerbicea ta, și să o scrii pre îns[ă] pre tabla inimii tale și vei afla bini. Și gândește bine înainte lui D[u]m[nedzeu] și înainte omenilor. Și fii nedejduitor cu toată inima spre Dum[nedzeu], iar cu a ta înțelepciune nu te mări. Toate căile tale cu conștiințe (sic) să le îndreptedzi. Nu fi înțelept de la tine, ce te teme de D[u]mn[e]dzău și te las[ă] de tot răul. Atuncea va fi vindecare în trupul tău³.

Glava 8⁴ || Că voi spune voao ce în toate dzile. Dum[nedzău] mă zidi d'inceputul călii sal[e] întru lucrul său, mainte de veac mă urdzi, mainte de facirea pământulului, mainte de facer[ea]

p. 298

¹ Doamne miluește-ne de 12 ori, otpustul.

² Pildele.

³ *Biblia* 1688. Fiulele ale mele legiuri nu uită, și graiurile meale cruțe a ta inimă. Pentrucă îndelungare de viață și anii vieții și pace voru adăoga ție. Milele și credințele nu te lipsescu, și le atinge pe iale preste grumazi, scrie-le pre iale pre leaspedea inimii tale. Și vei află haru și gândește înainte bine, înaintea D[o]mnului și a oamenilor. Fii nedejduindă cu toată inima pe D[u]mn[e]zău, și pre a ta învățătură nu te smeri. În toate căile tale cunoaște-o pre ia, pentru ca să îndrepteaze căile tale. Nu fii înțelept întru sine, și te teame de D[u]mn[e]zău, și te abate de totu răul. Atuncea va fi vindecare trupului tău, și socoteală oaselor tale.

⁴ Jos s'a scris un rând din „Tatăl nostru”: *Și ne curățește pre noi de toată spurcăciunea.*

beznilor, mainte de curărea apelor. Mainte de ce nu întăris[e] măguril[e], mainte de toț[i] munții m'au născut pe mene Dum-[nedzău]. Feace marginil[e] și lumea și sfârșitul (scris „sfrășitul“) lumii pe suptu cer. Când găță ceriul, cu dănsul fuiū, când în-părți scaunul său spre vânturi, când feace tare nuorii de sus și când pus[e] tările izvoarălor suptu cer, și când pus[e] marea întru tocma ei, și apele să nu triacă țarmurii ei. Și tare feace urdzirea pământului. Fuiū cu nusul aseamenea, eu fuiū de mă bucură, în toate dzile mă veseliiă înainte feaței lui în toată vremea. Și când să veseliiă de svărșitul (scris: „svrășitul“) lumii, și veselie de fiul omenesc ¹.

p. 299

Glav[a] dzič[e]f: || Cine să întăreășt[e] spre mencuni, acela pașt[e] vântul.

Glav[a] 12. Mărturiia nedreaptă îi minčunoasă și cuvântul făc[e] ran[a] ca o spartă (sic)(=„spărtură“?), iar limbă înțeleaptă le vindecă.

Glav[a] 13. Cea ce-ș țin[e] gura sa, socoteaște sufletul său, iar cea ce nu-ș[i] socoteaște gura sa, pe sine se înfricoșadză.

Gl[ava] 14. Cea ce ocăreaște mișelul, greșeaște iară cea ce-l miluiaște săracul, fericitu-i.

Gl[ava] 15. Cea ce cearcă înțelepciune, nu va află rău. Cea ce cleveteaște săracul, mânia pe cea ce l-au făcut pe îns. Iar cea ce cinsteaște săracul, cinsteaște pe cea ce l-au f[ă]cut pe îns.

p. 300

G[lava] 16. Omenescū este să-ș[i] găteadze gândul, iar D[u]mn[e]ldzău-i tocmeaște limba. Că toate căile omenești însămnate sintu înainte lui. Mă || surător iaste d[u]hul lui D[u]mn[e]dzău. Deșchide lui D[u]mn[e]dzău lucrul tău, și să vor îndreptă gândurile tal[e]. Toate lucruril[e] celui smerit sintu înainte lui Dum-

¹ *Biblia 1688:* In toate zilel[e] vōiu pomeni ceale den veacu să le numărū. D[o]mnulū zidi pre mine începătura căiilor lui la lucrurile lui. — Mainte de veac mă întemei denceput mai nainte de cât a face beznele, mai nainte de cât a eși izvoarele apelorū. Mai nainte de a se întări munții, și mai nainte de toate dealurile mă naște. D[o]mnul au făcut țări și nelăcuite, și margini lăcuite, celui de subtū ceriū. Cândū tari făcea pre cei de susū nori, și cum tare puneă izvoarele celui de suptū ceriū. Cândū puneă mării cercetarea lui și apele nu vor treace gura lui, și tari făcea temeaiile pământului. Eramū lângă elū tocmindu eu eramū cu carea să bucură, și in toate zilele mă veseliiāmū in fața lui preste toată vremea. Cândū să veseliiă lumea săvărșindū, și să veseliiă intru fiil oamenilorū.

[nedzău]. Mâniia împăratului este solul morții, iar omul cel înțelept să izbăvească. — Omul fără minte își] sapă șie rău și întru gura sa adun[ă] foc.

Gl[ava] 17. A credinčosului i toată avuția lumii, iar a celui necridinčos (sic) nič[i] un ban.

[Glava 19]. Cella ce miluiaște săracul împrumut dă lui D[um]n[e]dzău. Rosta omului mli][o]steniia.

Gl[ava] 20. Nu-i vinovat vinul, ce procleată iaste beția. Nu iaste departe mâniia împăratului de urgiia lui D[um]n[e]dzău, și cella ce s[e]l apucă și-l meastică pre îns greșeaște spre sufletul său. — Apa cea adăncă iaste svatul întru inima omului, iară omul înțeleptu o bea pre ia. || Mare-i omul și scump iaste cella ce face mli][o]stenie. Când împăratul șeade pre scaun să giudeč[e] drept, nu sta înprotiva ochilor lui. — Nu dzice că voi plăi vrăjmașului meu pentru căce mi-au făcut rău, ce așteaptă de la Dum[nedzău] să-ți] agiute. — Nu iubi să¹ cleveti pre altul, ca s[ă] nu cadză într'ansă.

p. 301

[Glava 21]. Cumu-i răpegiunea apei, așea inima împăratului întru mâna lui D[um]n[e]dzău, și cine va s'o afie, acolo trebue să o pleac[e]. — Cella ce iubeaște vinul și untul, nu s[e] va înbogăți. — Mai bine să petreci într'u[n] loc pustiū decât să petrec cu mușar[e] svadnică și limbut[ă] și minciunoas[ă]. — Cella ce-ș[i] fereaște gura sa și limba sa, fereaște sufletul său de grij[ă]. — || *Gl[ava] 22.* Groapă adăncă în gura călcătorilor de leağ[e] și cei ură[și] de la Dum[nedzău] vor cădea într'ansă, că sintū căi reale înainte lor și nu iūbăscū să s[e]l întoarcă. — Cella ce obiduiăște pe cel sărac, multu rău își] face șie. — *Gl[ava] 23.* Nu-ț[i] feri cuconii tăi de învățatur[i], că, să-i vei bate cu toiağul, nu vor muri de îns, ce ver[i] izbăvī sufletul din moarte. *Gl[ava] 25.* Calea rea și urmele călcătorului de legi vor perī întru dzua rea. Că cumu-i oșetul pe voe (sic)², și fumul ochilor, așea va cădeă frică în trupul și inima celora ce te scărbăscū (scris: „scărbăscū“). Că cumu-s moliile în haine și carii în lemn, așea și omul scărbliiv (scris: „scărbliiv“) își] face pagubă inimii. Iar să-i flământ vrăjmașul tău, îl satură; să-i însătat, îl adapă. Așea de vrei face, cărbuni || de foc aduni spre capul lui, iar D[um]n[e]dzău își] va da ție bine. —

p. 302

p. 303

¹ Acest cuvânt s'a adaus ulterior.

² Probaail p.-sl. БОИ „bellator“, „războinic“ căci în originalul slavon e vorba de „rana“ acestuia.

Gl[ava] 26. Cumu-i omătu vara și ploae în vremea seacerii, așa fără cinste nebunul; și cum zboară paserile și vrabi[i]le, așa și blăstămul deșertu pe nime nu cată. —

[*Glava] 27.* În cas[a] fratelui tău fără vreme să întri, că mai bine cu un priăten de aproape, iar cu fratele tău mai di departe. — Her pe her ascute, așa și om cu om de fațe să rușineadză. Cine răsădește smochinu, mănăncă de rodul lui, iar cela ce cinsteaște pe domnu-său, cinstit va fi. Cum nu-i într'un chip față cu față, așa și inima omului. Îadul și perirea nu s[e] mai satură, așa și ochii omului nu să satură. —

p. 304

Eclisiast, gl[ava] 8. || Și lăudașu eu cu veselie că nu ăste bine omului în lume numai să bea și să mănănce.

Gl[ava] 10. Amar ție cetate întru carea-i împăratul tău tânăr și boiarii tăi mănăncă demeneață. Iar fericit pământu unde împăratul tău fișul menței și boiarii tăi mănăncă la vreme și nu să vor stidi.

[*Ishod,*] *gl[ava] 28.* Dzis[e] Dum[nedzau] lui Moisi să facă o scândură de auru (scris: „auriu“) curat și să facă pe dânsă chipul și sămnu sf[i]nței lui D[u]mn[e]dzău și-l învăță cum va face veșmentele lui Aron și a fișorilor și să-i facă mitră și brău.

Gl[ava] 25. Ishod în[văț]as[e] D[u]mn[e]dzău pe Moisei cum va face chiotul și 2 heruvimi și mai și alte vase și de tămăe și de smernă.

Grăiaște mai multe den vas[e] în *gl[ava] 26.*

Urmează apoi o parte din un capitol din *Ezdra*, adăugându-se: „După aceaste într'altel[e] glav[e] înainte arătă (sic, = „arată“) multe lucruri și cum au postit în câmpu 2 săptămăni, apoi cum ăau dzis Dum[nedzău] să ăa 5 oameni carii sintu scriitori, și să margă acolo în câmpu să arate ce va scrie“ (p. 305) ș. a. m. d. Se mai rezumă *İudith[a]*, *Neemia*, *Paralipomena*, *Trstva* etc. Pe p. 311 se notează: „Să s[e] știe car[e] cărți leapăd[ă] Calvinii și Litereani[i] din Biblie: 3 cărți a Ezdre; Cartea lui Tovie; Cartea *İudith[ei]*; Înțelepciunile lui Solomon; Cartea lui Isus Sirah; Cartea lui procoŭ Baruh; 3 cărți a lui Macavei; și di la Daniil au scos din glav[a] 3 de

unde dziče $\text{н} \times \text{о} \text{д} \text{а} \text{а} \text{н} \text{о} \text{с} \text{т} \text{я} \text{н} \text{а} \text{м} \text{е} \text{н} \text{о} \text{с} \text{т} \text{а}$ ¹ până în sfârșit (scris: „sfârșit“) și *gl[ava] 13* și *14* de tot“ (p. 311). Pentru limbă mai notez pasajele: „*Neemie*, 1 *gl[ava]* grăiaște că, dacă audziră de Ier[us]alim, cum ăste pustiu și porțile arsă, ședzuiu și plăngeă, și măhnit multe dzile, și eră de mă postiiă și mă rugă înainte feaței lui Dum[nedzău] ceriului“ (p. 312); „7 *gl[ava]* grăiaște... cât eră ca lăcustele de mulți, și sămille lor n'aveă

¹ *Umblau prin mijlocul văpăii, lăudând pre Dumnezeu.*

număr, ce eră ca anina pe marginea mării. Și spuse de somnu ce au vădzut Ghedeon“, și „4 Trstva gl[ava] 5 grăiaște de . . . o copilă de Jidov roabă. Dzisă cătră giupâneas[a] ei: dear mearge giupănul în țara noastră cătră un om a lui Dum[nedzău], s'ar curăți. Giupâneasa-i spusă lui și-și[i] luo voe și carte de la înplărat[] și s[ă] dusă la Ilisei prorocū și-i dzis[ă]: pas[ă] iute [te] spală în apa lordanului de 7 or[i] și te vei curăți“.

19°.

Blajenile din toate Dumenezi fără besea[recă] cetind omul și¹. p. 315

Adu-ț[i] amente de noi, H[ri]st[oa]se mântuitorul lumii, cum ți-ai adus amente de tâlhar pre cruce și-l spodobiš întru tot unul în dreptaatea înpărăți[i] ceriului. — Astădzi învise H[risto]s din groapă, și tuturor credinčoșilor le deade neputregiune, și bucuriia o înnoi mironosișilor întru învierea ta, Doamne. — Pe lemn să găvozdi mântuitorul nostru de bună (scris: „bănă“) vo[e] și cu lemnul pe Adam din blăstăm îl izbăviși, și-i deade ca un îndurător, ce după chin și sălășluirea raifului. — Cumu-i în cer mulțime de îngeri, așea pe pământu rodul omenescū sf[i]nțirei învierei prăznuescū bunătății tale, Doamne. — Rădică pe noi din groap[a] păcatelor, cu chinuri multe răsipimu-n[e] ca morții, ca un iubitor de oameni. —

Ascultă, Adame, și te bucură Evvo, că cum v'aț[i] mainte amândoi dezbrăcat || pentru înșelăciunea, vă luar[ă] în pradare, crucea lui H[risto]s vă îndreptă — p. 316

20°.

Preadoslovie

IS	HS
NI	KA

 cătră creștini. p. 317

Cartea carea să chîamă răspunsul înprotiva Catihizmusului calvinescu, făcutu de părintele Varlaam, mitropolitul Sučavei și Arhiep[i]sc[o]pul Țării Moldovei, tipărită, ВАРЛАМЪ ВЪПЫТА МИРА *ЗРИГ (7153), СПСЕНІАЖЕ МИРА *АХ[МЕ] (1645).

Nu se laude nime de bună credință
De n'are lucruri bune prea cu socotință.

Varlaam Arhiep[i]sc[o]p[] și Mitropolit Țării Moldovei cu milă de la Dumnedzău cătră creștinii den [Ardeal]² și și cătră

¹ Aceeași scrisoare grăbită, dar cu cerneală și mai spălăcită ca în extrasele din Vechiul Testament.

² Cf. p. 283.

- p. 318
 alți creștini toți carii sintă pravoslavnicî. Credinčoși pravoslavnicî, și adevărați fii sf[i]ntei a noastre besereci, apostolești, iubiți creștini și cu noi de un neam Rumâni, pretutindirîa tuturor, ce să află în părțile Ardealului și și într'alte părți pretutindirîa, || ce sinteți cu noi într'o credință, cu dreptatea Dumnedzâului și mântuitorîului nostru lui I[su]s H[risto]s, dar voao și pace să să înmulțască întru cunoștința Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s, iar de la smerenie noastră, ca nește fii iubiți întru cunoștința Domnului nostru lui I[su]s H[risto]s, bl[ago]s[lo]venie, [ru]gâ și ertăciune, și de vecie de la Dumn[e]dzău ertare de toate păcatele. Socotindu deregăto[ri]ia cea păstorească, carea mi s'au dat de la Dumnedzău, și aducându-m[i] amente de cuventele vasului celui ales, fericitului Pavel, carele cu ep[i]scopii Efeseilor poronceaște noao tuturor de dzice: socotiți-vă pre sine, și toată turma, întru caria pre voi D[u]hă Sf[ă]ntă v'au pus episcopi, ca să pașteți besereca lui Dumnedzău, care o au răscumpărat cu singele său; aducându-m[i] amente, dzicū, de datoriia cea nenumărată ce am să luptū, și să proveduescu să întărească Sf[ă]nta Ivaanghelie, și poruncile, și tainele beserecei noastre, carele sintu date de scriptura cea de D[u]hul || sf[ă]ntu suflată, de la propoveadnicii lui Dumn[e]dzău fericitii Ap[o]s[to]li, și de la cei luminați de D[u]hul sf[ă]ntū cinstiți și sf[ă]nți părinți, a toată lumea învățatori č-au tocmit, cu D[u]hul Sf[ă]ntū, ș'au dat la șiapte săboară, credinčoasă și sufletească običnă, a beserecei noastre cei apostolești; aducându-m[i] amente de datoriia mea čia mare, nevoescu, ostenescu, D[u]mn[e]dzău veade numai cu toată puterea mîa, și cu toată usărdiia (scris: „usrădiia“) lucredzū după neputința mea cea omeniăscă, ca să crescū și să adaog talantul ce mi-i dat, cāndai vr'un păcātos, și de turma lui Dumnedzău, depărtat voi putea să-l întorcu, să să spodobască a fi destoinicū, și spăsit, petrecādu întru poroncile ceale pravoslavnice a beserecei || noastre carile din bătrāni sintu date, dintru întâiu și d'inceput acealea să le întărescu, să nu cumva să să tample să fie neștine svātuit, și amāgit de vicleșugul șiarpelui, adecă a ereticilor, să cadză și să să depărtiadze de acea alinată și cu pace și fericită curte, besereca noastră cea pravoslavnică, cāndai pentru acel lucru de folos să vor acoperi mulțimea păcatelor mele. Cum scrie Iacov brat b[o]jii întru a sa săbornică poslanie (Iacov, gl[ava] 5, zač 57) de adevereăște dzicādu: frașilor, de să va
- p. 319
- p. 320

înșălă neștine dintru voi [și-l va întoarce neștine, să știe că cea ce întoarce păcătosul din calea lui cea răătăcită, scoate sufletū din moarte, și acopere mulțimea păcatelor,

Pentr'aceia¹ iubiții miei fii, tâmplându- || mi-se estimpu în p. 321
 părțile Țării Rumânești, cu treabe domnești și a norodului în Țărgoviște (scris : „Trăgoviște“) cu cei mai de frunte și mai dea firea vorovindu, mai vărtos (scris : „vrătos“) cu oarecare boșarin cinstit, și slovesnicū și a toată destoiniciia și înțeleageria harnicū, dereptu pravoslavnicū creștin, al doile log[o]fet și fratele Doamnei a bunului credinčos și a luminatului Domnu Io Matei Voevoda, cu mila lui Dumn[e]dzău Domnu Țării Rumânești, dumnealui Udriște Năsturel, carele ca un iubitōr de învă[tă]tur[ă] și socotitor credinței cei dereapte în mijlocul altor cărți noao, ce mi-au arătat, adusu-mi-iau și o cărțulie mică în limba noastră rumânească tiparită, și deaca am cetit, am vădzut sămnu || ei scrie p. 322
 Catihizmu creștinescu, caria o am aflat plinā de otravā de moarte sufletească, de care lucru, iubiții miei fii, mărturisescu înaintea lui Dumn[e]dzău cu firea mea că mare grije și multă scārbā (scris : „scrābā“) au cuprinsu sufletul și inima mīa, pentru care lucru îndatā am chemat și am strānsu sābor dintr'amāndoao părțile, și din Țara Rumânească, și din Țara Moldovei, cu (sic, = „nu“) atāta că doarā să poatā ei plăti (sic și p. 290, = „clāti“) inima voastrā ce-i întāritā și rădācinatā pre temelīa cea bunā și tare a besearcei noastre pravoslavnice, cāt cuget și socotescu, cāndai cu aceste menciumi și amāgituri, cu carele cīarcā || și ispitescu p. 323
 în tot chipul, să poatā aflā pre neștine prostacū¹ și neștiutor [sā-l sparie cu mărturia sfintei scripturi], carele fār de cale liāu pus, și rău le tălcuescu cātrā² a lor perire. Pentr'aceia am socotit, că am o datorie mare, să fac răspunsu și să arāt strimbătura și tălcu (scris : „tlācu“) cel rău a lor, ce tălcuescu (scris : „tlācuescu“) rău și strāmbadzā scriptura sf[ă]ntā, ș'ačasta nu că doarā prepuū ceva întru fapturile ceale pravoslavnice a creștināței voastre,

¹ Textul care urmează după acest cuvânt: „iubiții miei fii... o tălcuesc pre voia și pre volnicia lor ș. c.“ a fost reprodus după original de Șincai, *Chronica Romānilor*, Iași, 1853—4, tom. III, p. 45 și în ed. București, 1886, tom. III, p. 70—71. *Bibl. rom. veche*, I, p. 151 îl reproduce după edițiunea a doua colațiōnatā de Gr. Silași cu manuscrisul autograf din Cluj.

² Tot așa și p. 290, dar *Bibl. rom. veche*, I, 151 are *prostan*.

Bibl. rom. veche, I, 151 : spre.

- p. 324 că știu foarte bine și sintu adevărit cum credința voastră, č'ați apucat voi dintăju și d'inceput, nici unul de voi cărțile ceale ereticești și dăscălija și învățătura lor în număr nu le socotiți, ce numai || pentru să arăt întunearecul, și neînțeleageria lor ce au întru scriptura sf[ă]ntă, carja o tălcuesc (scris: „tlăcuesc“) pre voja și pre volnicija lor cum vor¹ cum deačasta sf[ă]ntul Petru mărturiseaște și învață de dzice în .66 de zač., și dzice: ačasta să știți, că toată prorocija cărților adecă tălcul (scris: „tlăcul“) scripturii sf[i]nte nu ăaste după cum spune fieștecine, pentr'aceaia dzic, că tălcul (= „tlăcul“) ce fac aicea, și leapăd[ă] tălcul (= „tlăcul“) lor cel rău, nu ăaste din spuneria și din cugetul meu, sau altui cuiva, ce din tălcul (scris: „tlăcul“) sf[i]nților, și de D[u]hul Sf[ă]ntu luminaților ca || ri, după darea eea scrisă și nescrișă dumn[e]dzăeștilor apostoli a besearcei noastre cei pravoslavnice, au tălcuit (= „tlăcuit“) și nesmentite noao pravoslavnicilor liău dat, cu menția să le ferim, cu gura să le mărturisim, și de la inimă să le spunem întru vādirea ereticilor și întru tārija pravoslavnicilor creștini. Pentr'aceaia, fii miei întru H[risto]s iubiți, scris'am asupra acestui Catihizmus nou, cu carele cei den afară de pravoslavie au nedejduit să vă sparie, cu mărturiile scripturii sf[i]nte să vă înșeale întru eresia lor čia rătăcită. Č'am scris una-i
- p. 326 pentru să pu || tem sta înprotivă cându va fi vreme de nevoe, alta, pentru ca să vă aflați întru învățăturile pravoslavnici (sic, = „pravoslaviei“?) întăriți ca nește stâlpi (= „stlăpi“) neplecați și neclățiți. Deci cum învață fericitul Pavel pre Gălăteani de dzice (Gal., gl[ava] 1, zač. 199): sintu unii de vă spementeadză pre voi, și vor să strimbeadze bună vestirja lui H[risto]s, ce să săvai și eu, săvai inger din cer de va vesti voao mai într'altu chip de cum am vesti[t] voao, anathema să fie². Cum am și mai dzis, și iară mai dzic, că de neștine vesti voao mai într'altu chip de cum ați aluat (= „luat“³ ori „aflat“), anathema să fie. Pentr'aceaia și fii miei, legiuitura aceasta a fericitului Pavel, cu greu vă dzic, cum deare fi neștine întru voi să vă îndă || răpteadze și să vă întoarcă dintru Evangelija lui H[risto]s și dintru învățăturile ceale pravoslavnice a besearcei noastre, și cu dăscăliile lor ceale ucigătoare de suflete să vă afunde întru eresa lor cea rrea, s'ar fi cinear fi și vă va
- p. 327

¹ Textul păstrat de Șincai ajunge până în acest loc.

² Până aici merge copia lui Antonie.

³ Cf. mai jos, ca aceeași č'am luat de la moși și de la strămoși.

învăță altă credință, macarâ s'are fi înger din cerju, să nu-l credeți, ce să-i dizeți anathema, și să vă lepădați și să vă depărtați de unul ca acela. Că acealja c'am luat de la moși și de la strămoși, și de D[u]hul Sf[ă]ntu cu luminatele săboară a sf[î]nților părinți mărturisite, această dzicū, fii || miei că să cade cu tot sufletul să le ținem, și cu glas mare că le mărturisim, și de va trebui, dzice H[risto]s, și până la singe. De ne înbărbăteadze și ne învață așea, nu vă țiamereți de ceja ce ucig trupul, că sufletul nu-l pot ucide. Că această a lumiei săntū trecătoare, iar binele de vecie, ce vor să-l dobândească ceja ce viețuescu în credință, ăaste de pururea netrecut întru veaci nenumărați. Și atăta sintu de mari și desăvrășitū (scris: „desăvrășitū“), acela ce s'au suitū până în al treilea cerju, fericitul Pavel, spune de dzice, că ochi n'au vădzut, urechi n'au audzit și la inima omului || n'au intrat cealea c'au gătat celora ce-lu iubăscū.

p. 328

p. 329

Pentr'aceia, fii miei întru H[risto]s iubiți, să muriți cu credință cea dereaptă întru H[risto]s, pentru ca să fim vii întru el și să ne aducem aminte de acela marele prorocū Moisi, cum el au urăt cinstea și mărirea împărăției de la Eghipet împreună cu bogăția și cu vistearile lui, socotindu mai bine să pață rău cu frații săi ce-i eră de un njam și de o credință, decât să aibă altă cinste și mrire, că, de vom răbdă toate greutățile și nevoile pentru credința cja adevară, și de ne vom sfrăși (scris: „sfrăși“) într'ă[n]să cu pocăință, vom dzice și noi cu fericitul Pavel (Tim., gl[avă] 87, zač. 298): Cu bună nevoință m'am nevoit, viața mi-am săvrășit (scris: „săvrășit“), credința am ferit, deac || mu mi să cruță cununa dereptății, carea mi o va da Domnul în dzua aceaia a dereptului giudețu. Ačasta și voi veți dobândi pentru credința voastră cja pravoslavnică a moșilor și a strămoșilor noștri, carea ați ținut întru învățăturile ceale bătrâne și de multū, a șeapte sv[i]nte și toată lumea săboară, carii de la apostoli au luat și noao leau dat. Aciaia dzicū, cununa cea de Dumn[e]dzău, împletită a mării și a vieței cei de vecie și a fericirei, carea toți credinčoși[i] o vor dobândi, pentru I[su]s H[risto]s, Domnul nostru, a căruia ăaste slava și ținearea și slujba și închinăciunea, împreună cu părintele și cu D[u]hul Sf[ă]ntu, acmu și pururea și întru veaci || de veaci amin. —

p. 330

p. 331

Otreatunicū, cartea ce să chiamă Catehizmusū, carea cu voă și cu porunca Domnului creștinescu Racolți Gheorghî, Craiul

Ardealului, Domnul părților Țării Ungurești și Săcuilor Șpan, carea s'au întorsu din limbă diecăscă și slovenească pre limba rumânească, cu svatul și cu îndemnătura și cu cheltuiala Domniei Iut Ciułai Gheorghi, păstorul sufletescu a curței Mării Sale. Cu scrisoarea s'au ostenitu popa Gheorghi de Secul, și s'au izvodit în cetate Belgradu și s'au tipărit în sat în Prisacă. Meșterul tipăriului au fost popa Dobrea din Țara Muntenească, și s'au început în luna lui Iul[ie] 5 dzile, || și s'au săvârșit în luna lui

Iul[ie] 25 dzile ВЪ ЛѢТѢ ѿ СѢЗА МѢСА ХЗРѢ, (sic, uitându-se o cifră probabil = ХЗР[М]И, adecă 7148, nu ХЗРИ adecă 7150, căci

în acest caz nu s'ar potrivi socoteala dela Hristos) ѿ РОЖЕСТВО ХВО

ХАМ 1640¹. Aăastă cărțulie au aăunsu și la noi la Romăni din Țara Moldovei și din Țara Rumănească Cetit-am și am aflat întru ia poruncile d[u]mn[e]dzăești ceale bătrine și ceale noao a dulcelui Domnului H[risto]s, Sfii[n]ților Ap[osto]li. Găsit-am scris dintăi cătră cetitoriu, cuvântul Domnului H[risto]s, c'au grăit de au dzis (Ion, gl[ava] 5, zač. 14): ispitii scriptura că voao vă pare că întru ia veți aveă viiața de veci. Răspunsul: de vream ce avem de la H[risto]s aăasta poruncă să ispitim, adecă să cercăm scriptura, || nu așia numai cum să luom cuvântul Svintei Scripturi, ce să cercăm și foarte cu deadinsul să socotim, aducându-ne amente și de cuvântul înțeleptului ce grăiaște (Sirah, 15) înaintia omului iaste și viiața și moartea, deč pentru să nu aleageț moarte în loc de viața, socotit-am și noi ș'am cercat, nu cu unul sau cu doi, ce cu adunare și cu săbor, după cum învață și înțeleptul de dzice: sp[ă]seniia iaste în sfatul a mulți, așea și noi cu toții am socotit făr de nici un prepus și fără de nice o pizmă, ce cu frica lui Dumnedzău și cu dreptat[ia] sv[i]ntei scripturi înaintea lui Dumnedzău, știutorul inimilor, neadeverit cum

¹ În *Ierarhia Romănilor* de Dr. A. Bunea, Blaș, 1904, p. 307, unde se dă titlul *Catehismului calvinesc* de la 1640 după această copie, s'a omis mai întâiu titlul slavon, apoi, probabil în urma unei regretabile greșeli de tipar, se dă numai fragmentar timpul cât a ținut tipărirea: „și s'au început în luna lui Iulie 25 zile, vă leat. . . 1640“. Această greșală, în mod firesc, s'a strecurat și în lucrarea mea *Cea mai veche carte Rákóczyană*, în *Anuarul Inst. de Istorie naț.*, I, Cluj, 1922, p. 163, unde reproduceam după aceea a lui Bunea.

nici am mai adaos, niç am mai scãdzut nemica din poruncile lui Dumnedzãu și din leagãa lui H[risto]s și a svinților ap[o]s[toli]....

În cele ce urmeazã se aratã într'o formã mai greoaie și mai puțin viguroasã decãt cea din *Cazaniile* lui Varlaam, încãrcatã cu prea multe citații împrumutate în cea mai mare parte, cãt se pare, de la Petru Movilã, care o fac uneori chiar confuzã, cã viașa de vecie este „cunoașterea adevãratã a lui Dumnezeu și a fiului sãu“. Pe Dumnezeu îl putem cunoaște prin „credința dreaptã, nedejde și lãubov cãtrã el și cãtrã de-aproapele“. Credința dreaptã privește sfinția lui Dumnezeu „în trei feașe și într'o ființã“. Ea „este cap și începãturã tuturor faptelor celor bune“ și trebuie sã fie împreunãtã cu „lãubovul cãtrã Dumnedzãu și cãtrã de-aproapele“.

Se urmãresc apoi pe rând „glavele“ (capitolele) catehismului. Mai întâiu trebuie sã încunjurãm vrajba, fãcãnd toate „spre slava lui Dumnedzãu“, pentru care sãntem datori sã și murim, cum a murit și el pentru noi.

Se vorbește apoi despre cele trei feluri de moarte, despre iubirea lui Dumnezeu și a de-aproapelui, care nu se pot țineã fiind oamenii din fire „fiii mâniei“. Pãcatul este în firea noastrã și „pohta“ naște pãcatul. Prin greutãți, post și rugã ajungem sã facem destul pentru pãcatele noastre și „fãrã pãcate sã fim“. Scriptura ne învațã sã facem destul pentru pãcatele fãcute și sã încunjurãm sãvãrșirea de pãcate pentru a fi desãvãrșiți ca pãrintele nostru cel ceresc.

Hristos e „împãcãtorũ“ între noi și Dumnezeu. Sã-l cãutãm cum l-a cãutat Zacheiu, curvariul și curva, vameșul, „Cornilie hotnogul“, toți Apostolii, cãci „nime n'agunge sã facã destul pentru sine de n'ar hi împãcãtorũ Domnul nostru I[su]s H[risto]s“.

În privința „semnului credinții“ se aratã cã e mare „smentealã“ a spune numai „credzu o besearcã creștineascã“ în loc de „într'una sfãntã sãbornicã și apostoleascã besearcã“. „Sãbornicã sã chiamã cã din toate limbile fãste adunatã; apostoleascã sã chiamã cã de apostoli s'au început“.

Apostolii învațã „curãția sã hie mai mare decãt cãsãtoria“ iar reformații „o stricã și silescu pre toți oamenii sã se cãsãtoreascã“. Apostolii învațã cã „popa sã fie bãrbat numai unei mueri“, „iar ei pãnã în șiapte mueri iau și-s tot popi“.

Luteranii și calvinii nu gãsesc nimic în Sfântul Mir (Unt), spun cã nu trebuie fapte bune, numai credințã. Ruga, curãția, postul, ispovedanța nu-s nimic, cã rãul și munca omului sãnt de la Dumnezeu. Varlaam combate aceste erezii cu citate din Sf. Scripturã. Nu numai cu credința ne îndreptãm, ci cu credința și cu faptele cele bune.

Porunca „sã nu-ți faci ție chip cioplit etc.“ ne învațã sã nu ne închinãm la Dumnezeii streini, la „bodzi“, dar nu sã nu ne închinãm la icoanele care înfãțiseazã pe Domnul Hristos, pe Sfãnta Maria și sfinții cei adevãrați, cãci în icoanã ne închinãm numai celui închipuit în ea.

Pe sfinți nu-i chemãm în ajutor ca pe niște Dumnezeii, ci ca pe niște slugi și prieteni ai lui Dumnezeu, care ne pot ajutorã cu ruga lor.

Varlaam combate apoi ridiculizând procedura întrebuițată în Catehismul calvinesc ca să arate „pentru ce nu pot hi faptele noastre dreptate naintia lui Dumnedzău“.

Rezumând în sfârșit cele de mai nainte și cuprinzând în 10 puncte credința bisericeii sobornicești și apostolești, încheie :

Noi dintru întâiu ă-au legiuit și ceau tocmit besearica cea adevărată, ce să cheamă a săborului și apostolilor, pre aceeaia urmă înblăm și slujim. Noi pravila ă-au tocmit părinții, păstorii sufletești ă-au fostu adunați la șapte săboară, aceeaia ținem, ferim și socotim. Noi pre ceia ce scad și adaog din cât au tocmit ș'au legat aceale sf[i]nte 7 săboară, pre aceia-i gonim din besearica lui H[risto]s și-i proclețim să hie anathema, ca nește eretici. —

p. 425 Această toate căte scrie mai sus să cade tot creștinul să le fie și să le ferească, de îi voia să hie ocinătoriu împărăției cereiului, carea noi toți să o dobândim pentru mila Domnului nostru lui I[su]; H[ristos], a căruia iaste puțarea și ținearia și toată cinstia și închinăciunea, depreună cu Părintele și cu D[um]hul Sf[ânt]ăntă, acmu și pururea și întru netrecuți veaci de veaci, amin.

ЛѢТА, ВЫТІА МИРА ^ХЗРНЕ (7155), СЛОВАГО ВЪ ПЛѢЩИНІА ^Ѡ
^З ^С ^Л ^М ^В ^Х
^ХАХМЗ (1647), ИДАСТСА ПО АПОСТОСКИ ПРѢДАНІЕ. ПРАВОСЛАВНЫМ
^М ^Н ^Ц ^Р
 ВОИ СВѢРАНІЕ. ПРѢДО ЛЮБИ (sic) ПИСАНІЕМЪ ВАЛАМА МИТРОПОЛИПА
^А ^В ^Г
 МВДАСРА. ¹

Dacă copia lui Grăjdean reproduce întocmai originalul, această notă ne dovedește că tipărirea *Răspunsurilor* a ținut timp foarte îndelungat și s'a terminat numai în 1647.

210.

Равецерние великие адеcă cea după cină rugă ce iar să cetește pre postul cel mare.

Aceste preut dzicând blagoslovescă, iar de nu dzi și săngur: Mărire ție, Dumn[e]dzăul nostru, mărire ție. Și apoi: Pentru rugile sv[i]țaților părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase, Dumn[e]zăul nostru, miluește-ne pre noi, amin. După аcаsta înсăпă frații cеiалăți: Înpărate cerescă, măngăitoiіule, iproci. De trei ori Sfântu Dumn[e]zău, Preasvântă Troiță, Părintele nostru. Doamne

¹ Anul de la facerea lumii 7155, și a cuvântului întrupare 1647, s'a scos după învățătura (dogma) apostolească, soborul cu dispută al pravoslavnicilor, cu scrierea iubitoare de trudă a Mitropolitului Varlaam al Moldovei.

miluește de 12 ori. După aceștia : Veniți să ne închinăm, de trei ori, și îndată, de este săptămâna cea dentăi a postului celui mare, începem : Dumn[e]zău, la ajutoriul mieu, plăcă ȳa aminte. Și după acestu psalmŭ cântăm canonul cel mare, iar de nu-i săptămâna cea mare începem așa : Când străgat-am, ascultă Dumn[e]zău dreptății meale. ,

Urmează încă 3 rânduri de continuare a acestei rugăciuni, care nu se pot desluși bine din pricina umezelii, iar pe pagina următoare text slavon.

220.

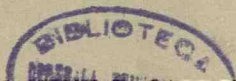
З А М М
ГЛАВНИИ ПРЪСЛОВІЕ СЛАВЫ И СЪ ПОДОВІЕ (= „Expunerea capitolelor cu măririi și podobii“).

Pentru mila lui D[u]mn[e]dzău, glav[a] 1. Pentru ruga pr[ea]-
č[i]stii, [glava] 2.— Pentru cinstită cruc[e], [glava] 3.— Pentru ruga
ingerilor, [glava] 4 — Pentru ruga lui Ioan C[ă]rs[ti]tel, [glava] 5.—
Pentru ruga Ap[o]s[to]lilor, [glava] 6. — Pentru ruga prorocilor,
[glava] 7. — Pentru ruga lui s[ve]tii Ghiorghie, [glava] 8. — Pentru
ruga lui s[ve]tii Dimitrie, [glava] 9.— Pentru ruga a toți m[u]č[e]-
nič[i]i, [glava] 10. — Pentru ruga lui Ioan Novii, [glava] 11. —
Pentru ruga a trei mari S[ve]t[ite]li, glava 12. — Pentru ruga lui
S[ve]tii Nicolae, [glava] 13. — Pentru ruga S[vin]ților O[re]ș[ti],
[glava] 14. — Pentru ruga preoților, [glava] 15. — Pentru ruga
fămei[i] pr[ea]p[o]d[o]bnice, [glava] 16. — Pentru ruga pr[ea]-
p[o]d[o]bnei Paraschivii, [glava] 17. — Pentru ruga tuturor Sv[i]n-
ților, [glava] 18 — De aici să încep sănătățile: Pentru sănă-
tăția lui Vodă, [glava] 19. — Pentru || sănătăția maicei lui Vodă
[glava] 20. — Pentru sănătăția Doămnei, [glava] 21. — Pentru
sănătăția cuconilor, [glava] 22. — Pentru sănătăția feçorițelor,
[glava] 23. — Pentru sănătăția boiărilor, [glava] 24. — Pentru
sănătăția voinicilor, [glava] 25 — Pentru acoperemântul al toți[i]
creștinilor, [glava] 26. — Când vor vrea să se scoale de la
masă, [glava] 27. — Cândŭ vor vrea să încaleč[e], [glava] 28. —
Pentru sufletul morților, [glava] 29. — Cine-ș va aduce amente
de păcate, [glava] 30.

РЪЦИ МАТИ РАДИ ВЪЖИ 1

Pe paginile următoare, până în sfârșit, urmează după titlul fiecărui capitol, indicat românește și foarte rar slavonește, textul slavon al respectivei rugăciuni.

¹ Măinile milostei (indurării) pentru Dumnezeu.

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript page. The text is written in dark ink on a light-colored background. The script is dense and appears to be a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in approximately 15 lines, with some lines starting with large initial letters. The handwriting is somewhat irregular and shows signs of being a working draft or a specific type of shorthand. The text is written in a cursive script, likely a form of shorthand or a specific dialect. The text is arranged in approximately 15 lines, with some lines starting with large initial letters. The handwriting is somewhat irregular and shows signs of being a working draft or a specific type of shorthand.

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
исхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

Пршнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум
шнхнгоде . рогум шнхнгоде . рогум

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is written on a dark, textured surface, possibly a book cover or a piece of parchment. The script is dense and difficult to decipher, but some words and numbers are visible. A small number '1' is written in the left margin. The text appears to be a mix of letters and numbers, possibly representing a date or a specific reference.

1

1668